

nō pōt stante ppetuo. Deniq; licet votum
precedens tollit per religionis ingressum
ppter cōtinuationē pñie r exercitiū in quo
semp debēt eē monachi ac etiā omne pctm
ante ingressū perpetrātū: ita q; illi pfiten/
ti nō sit p eis iponenda pñia: tamē si post
ingressū cōmittūt vel delinquūt religiosi:
tunc subijciunt penitentie r discipline s̄m
regulā: eē de reg. c. si. Quarto principa/
liter ipuberes. i. qui stant sub ptate patris
vel tutoris etiā si annos pubertatis attige/
rint vouere nō pnt in p̄iudiciū illoꝝ sub q;
rum potestate cōstituti sunt. Pro quo sciē/
duz s̄m Tho. sc̄da 2. q. lxxxviii. q; pueri
ante annos pubertatis duplici rōne voue/
re nō pnt. Primo: q; vt in plurimū patiū/
tur rōnis defectū. Hinc dicit Hein. boyc:
q; impuberes votū religionis vouere non
pnt: etiā de patris vel tutoris auctoritate:
vt p; de regu. li. vj. c. is qui. Secūdo quia
sunt in ptate parentū vel tutorū qui sūt eis
loco parentū: r iō eoꝝ vota nō habēt effe/
ctū nisi parentes vel tutores cōsenserint:
tūc em̄ in alijs votis p̄terq; in voto religi/
onis s̄m boyc obligant: r hoc p̄sertim
si proximi pubertati eēt: r vsus rōnis in
eis accelerari cōtingit: r hoc ē tutius: licz
alij dicāt q; ante annos pubertatis nullo
se voto astringere pnt: q; hoc intelligēduz
ē de nō dolocapacib;. Verūtāmē vt dicit
Hein. boyc: eē de voto in. c. veniēs. Si vo/
tum per aliquē emissū i impuberi etate po/
stea pubes fact; ratū habuit: tunc tenet il/
lud adimplere: r ita pōt intelligi dictū. c. ve/
niens. q; si pubes factus ratū non habuit
tūc nō obligat etiā cū auctoritate p̄ris: p/
sertim si nō fuit ante dolicapax. Unde dic/
Tho. sc̄da 2. q. lxxxviii. q; si puer vl puel/
la ante annos pubertatis nōdum habeat
vsus rōnis: tunc nullo mō se pōt voto ad/
aliquid obligare. Si vero ante annos pu/
bertatis attigerit vsus rōnis pōt quidem
quātū in ipō est obligare se: sed votū eius
pōt irritari p parētes quoꝝ cure remanet
adhuc subiect;: quātūcūq; sit dolicapax:
ante annos pubertatis voto solenni reli/
gionis obligari nō pōt: ppter ecclie statu/
tum qd respicit id qd in pluribus accidit:
post annos aut pubertatis pnt se iam vo/
to religionis obligare vel simplici vel so/
lenni absq; volūtate parentū. De hinc q;
queri pōt quid de puberib; qui in potesta/
te alterius sunt: vtruz vouere possūt: dicit
Inno. idē eē qd de ipuberib; nisi pater vl

tutor cōsentiat exp̄sse vel tacite: sufficit em̄
q; scit r nō stradicit. Huius rō ē s̄m Tho.
q; nullus pōt se firmiter obligare ad id qd
ē in ptate alterius: sed solū ad id qd ē om/
nino in potestate sua. Ex quo etiā cōcludi/
tur q; postq; venit ad annos pubertatis:
si saltē sit libere cōditionis: vouere pōt ea
que pertinet ad suā personā: non aut ea q;
ptinet ad domesticā dispensationē sine cō/
sensu patris vel tutoris: q; in his subiect;
ē eisdem: r iō potest se obligare religioni
per votū vel q; strahat m̄rimoniuz absq;
cōsensu: imo strā cōsensum parentū vl tu/
torū. Dicit em̄ Inno. q; ipubes dolicapax
vel pubes adhuc existens i ptate paternā
r votū faciens pegrinatiōis vel abstinē/
tie: debet illud adimplere postq; paternā
ptatem exiuerit: q; deo se obligauit qd po/
tuit sicut se p delictū obligat diabolo: eē d
delic. pueroꝝ. c. j. r licet filius patri sit ob/
ligatus iure paterne potestatis: excipit tñ
pegrinatio voti transmarini: vt eē de voto
c. qd sup his. in fi. r. c. ex multa. s. qd aut.
excipit etiā necessari; in euitabilis casus
vt si sit a canone p sedem aplicā absoluē/
dus: eē de sen. ex. c. relatum. Hic incidē/
taliter queri pōt: vtrū filius vel heres ad/
implere tenet votū illius cui succedit i he/
reditate. Ad hoc r̄ndet Hein. boyc: eē de
voto. in. c. licet. q; si heres hereditatē adie/
rit: tunc tenet adimplere si vires heredita/
tis hoc patiant: q; voti obligationē ad he/
redē transire constat. ff. de possibilitate. l.
ij. in fi. si vero nō adijt: tūc nō tenet q; nec
heres ē nisi forte spōte hoc pmiserit: r tūc
si in om̄i casu intellexerit obligare psonā
tunc adimplere debet: nō tam ob pmissio/
nē factā a testatore q; ob suā: q; se obliga/
uit in om̄i euentu: sed si tanq; heres hoc
pmittebat hereditatē adire sperās postea
tamē abstinuit mutato cōsilio: tūc nō tene/
tur. vt p; eē de elec. c. venerabilem. s. fi. r
in glo. r sic pōt intelligi etiam dictū. c. licz.
sed quicunq; hereditatem adijt obligatur
extra: de solu. c. j. Et tunc queri pōt si quis
votum suscepit a parentibus vel ab alijs
decedentibus: vtrū per ingressum religio/
nis satisfacit vel absolui potest. Ad hoc re/
spondet sanctus Tho. in quodlibetis. q;
ex quo ingressus religionis sufficit pro se/
tali: sufficit etiam pro illis: q; quis etiam in
ingressu de hoc nihil intendebat. Q; si q;
cruce signatus vel alius vouens mittere i
subsidiū terre sancte pecunias: r postea

In filij vel heres tñ implere
votuz patris vel eius q; fuerit

90
impube
vouere

90
pubere
in alium
stute vouere

religionē ingrediens: liberatus quidē est a voto quo ad laborē peregrinationis s̄m Roden. non tamē quo ad predictā pecuniā: quia nullus sine speciali licentia pape cōmutare potest vota terre sancte: nec ipō iure mutantur per ingressus religionis: nisi quo ad laborē peregrinationis. Idem Asten. Quinto principaliter vxor vouere non potest absq̄ licentia viri sui vt latius videbitur in sermone sequenti. Sexto seruus vouere non potest in preiudicium domini sui in quo sc̄z illi subiectus ē: vnde dicit Tho. secūda 2^e. q. lxxxviii. q̄ quicunq̄ subiectus ē alicui quantū ad id in q̄ subiectus est: non est sue potestatis facere quod vult sed dependet ex voluntate alterius: et ideo nō potest per votum se firmiter obligare in his in quibus alteri subijcitur sine cōsensu sui superioris: vnde seru⁹ vltra filios est in potestate domini sui: etiā quātum ad operationes personales: et ideo voto se ad religionem obligare nō potest sine consensu domini sui: per quam ab obsequio domini sui abstraheretur. Nota etiā s̄m Hosti. in dicto. c. scripture. extra de voto: q̄ sicut monachus in talibus est astrictus abbati prout prius dictū est: sic et abbas episcopo: vt ptz. xviii. q. ij. vbi dicitur. c. abbates pro humilitate religiōis in episcopoz ptate consistant et si quos extra regulam fecerunt ab ep̄is corrigant: et cetera multa ibidē: tñ videt̄ excipiendum votū marinū qd̄ aucte pape facere potest: vt dictum ē supra de episcopo. Deniq̄ q̄ri potest in fine: vtrū omne votū sit obligatorium: iuxta illud ps̄. Vouete et reddite: et Deus. xxiii. Cū votū voueris dño deo tuo reddere nō tardabis: qz requireret illud dñs deus tuus. Ad hoc rñdet Asten. li. j. ti. xx. q̄ sicut dicitur extra de voto. c. licet. Absq̄ adeo solutio ē necessaria post votum vt sine dispendio pprie salutis nō liceat resilire alicui: cuius rō ē: qz oīs pmissio licita cū intētionē obligandi se facta et cū deliberatione: si acceptet̄ ab eo cui fit obligatio pmittentē nō tñ ex p̄cepto legis diuine: s̄ etiam legis nature: s̄ votū licitū ē hmōi pmissio et oēs talē pmissionē recipit deus. Notandū tñ s̄m Tho. in. iiii. sententiarū q̄ quicquid votū impediret si presens cēt facto aufert obligationē voti: et ideo si qd̄ vouetur qd̄ postea fit impossibile: tūc quātū ad hoc obligatio tollitur: vt si quis diues voueret ecclesiam edificare qd̄ postea

sup̄ueniente paupertate nō posset facere nō obligatur nisi tantū ad illud quod potest: irritatur etiā votum s̄m Inno. in. c. scripture. extra de voto: ex defectu conditionis siue generalis siue specialis: vt verbi causa: in generali sub intelligitur si vixero: si potero: si deo placuerit: faciam. Ne nanq̄ conditiones semper intelliguntur etiā si non exprimentur: vt patet extra de voto. c. nō est. xxij. q. ij. c. beatus. Exemplū de specialit: vt si filius meus liberabitur offeram tale palliū v̄l faciā tales peregrinationes. Vnde refert Asten. plures casus in quib⁹ s̄m Hosti. potest omitti votum. Primus ē si mutet̄ in melius: vt patet extra de voto scripture. Secundus est auctoritas superioris que semper intelligitur excepta. Tertius casus: si votū fuerit conditionale et cōditio defecerit: et hoc intellige siue sit cōditio specialis et expressa: vt extra de cōdi. appo. c. veruz. et c. de illis: siue sit tacita q̄ ex sui natura de iure in voto sub intelligitur. Si quis tamē voueat de duab⁹ causis vel pluribus vel sub duabus conditionibus vel pluribus: et intendat se obligare: qualibet illarū causarum vel cōditionū extante: tenet̄ votum implere: licet deficiat alie dūmodo extet̄ vna illarū causarū v̄l cōditionum s̄m Ray. et Rod. Quartus casus ē vbi vouens nō habet liberā vouendi facultatem: vt dictū ē. Quintus ē vbi superiorū auctoritate dilatatum vel redemptū vel mutatum ē. Sextus ē vbi votum ex sui natura illicitum est: tunc obseruari nō debet. Verū tamē votum religionis licet ex causa falsa fiat: nō tamen vitatur: vt est de cōuer. iug. c. dudum. Queri pōt iterū vtrum ergo fatens votum licitū statim ip̄m soluere tenet̄. Ad hoc respondet hoc: est de voto. in. c. licet. q̄ obligatio voti causa tur ex ppria voluntate et intentione. vñ Reuif. xxiiij. Qd̄ semel egressum est de labijs tuis obseruabis: et facies sicut promissisti domino deo tuo et propria voluntate locutus es ex ore tuo: et ideo si de intentione et voluntate vouentis sit obligare se ad statim soluendum: tunc statim soluere tenet̄: si vero ad certū temp⁹ vel sub p̄ditōe certa: tūc nō tenet̄ statim soluere: nec etiā tardare d̄z vltra q̄ intēdebat se obligare deo quia dicitur ibidē Reuif. Cū votū vouerit domino deo tuo: nō tardabis reddere: qz requireret domin⁹ de⁹ tu⁹ illud: et si morat⁹ fueris tibi reputabitur in peccatū. Et s̄m

In de vōtū est obligatum

In facie voto licitū statim
ip̄m plure tenetur

Ratio. cū q̄s vouet sine additione vl' tēpo-
ris p̄fixione: tūc statim illud tenet exequi
cū pōt nisi in fouendo habuit aliud i men-
te: datur tñ ei tempus ad arbitriū boni vi-
ri ad disponendū de reb' suis: et fm Tho.
in. iij. di. xxxviiij. Si q̄s in vouēdo religio-
nē ingredi de debitis cogitabat pbabilic̄
pōt p̄sumi q̄ nō intēdebat se obligare ante
q̄ de rebus suis disposuisset: quādo tamē
timet rōnabiliter perpetuū impēdimētum
tūc tenet vlteri' nō differre. Ad laudē dei.

De votis eorū qui sūt in matri-
monio in quib' ligant et in quibus
nō: siue sint cōtinentie peregrina-
tiōis vel alteri' boni: Sermo VII

Non assumes no-

n men dei tui inuauis. Exod. xx.

Iā p̄secuturus de voto q̄d per
eos sit q̄ m̄rimonio copulati sūt. Primo
q̄re vtrū votū fieri potest de eo q̄d ē indif-
ferens vel inutile ad salutē: p̄sertim cū vo-
tū deberet esse de aliquo bono q̄tū ad di-
uinū honorē vel aīe salutem. Ad hoc r̄sdy
Bichar. de media villa sup. iij. q̄ aliquā-
do fit votū de re nociua ad salutē: vtpote
de malo culpe: nā multi fatui vouēt q̄s
nō tñ inutilia: sed etiā nociua ad salutem
ex affectu inordinato: sed taliter voueri nō
pōt nec tenet votū: qz de' respuit omnē ob-
ligationē sibi oblatā p̄tra seipm. Quāq̄ ve-
ro fit votū de inutili nō tñ nociuo: vt ē illd
q̄d ē oīno indifferens: vt ī sabbato nō ne-
re: et carnes aliqui capitis alicui' nō come-
dere: et similia: et sic etiā nō pōt fieri d' iure
votū sub rōne q̄ indifferēs ē: qz de obliga-
tione q̄ nō ē ad honorē dei: nec utilis ad sa-
lutē offerentis de' nō curat: et iō talis obli-
gatio nō tenet ip̄o iure. Et dixi notant sub
rōne q̄ indifferēs est: qz si ē tale indifferēs
q̄ per aliquā circūstantiā in cōparatōe ad
voutē p̄ferens sit ad salutē: sic de illo po-
test fieri votū: licet rōne generis sit indiffe-
rens: Et dicit Tho. sc̄da 2°. q. lxxxviiij. q̄
vota stulta. s. de nō pectinēdo caput et silia
potius sunt deridenda q̄ obseruāda: et ad-
dit Alber. q̄ si etiā p̄ honore sanctorū fie-
rent seruanda nō sunt: qz similitudinē q̄n-
dā hūt cū idolatria. Et notādū fm Tho.
in. iij. di. xxxviiij. q̄ vir et mulier quātū ad
carnalē copulā ad paria iudicant: et ideo
si votū cōtinentie emisierint eq̄liter ad ob-

seruantia illius obligant: ita q̄ tam vxor
q̄ vir sine cōsensu alterius se pōt obligare
ad debitū nō petendū: qz ex m̄rimonii vin-
culo nō obligat ad debitū petendū nō tñ ē
p̄sulendū emittere tale votū propter fragi-
litate humanā et cōtinuā mutuā conuer-
sationē in mensa in lecto et similibus: si ta-
mē votum fecerit vxor cōtinentie seruāde
quātū in ea est nō potest vir votū reuoca-
re se ip̄a pōt de cetero debitum petere sine
peccato: quīs posset sine pctō reddere de-
bitum exigenti: postq̄ obligata est ad hoc
p̄ carnalē copulā post cōsummatū m̄rimo-
niū. Nec obstat q̄ tunc nō sūt pares ī actu
matrimonij: quia quilibet potest s̄ q̄d suū
est abrenūciare: nā quantū ad cultū matri-
monij et penā adulterij et diuortij vir et mu-
lier ad paria iudicant. xxiiij. q. j. c. si quis
vxorē. et q. v. c. p̄cepit. et c. christiana. s̄ in
alijs nō. Ad cuius euidētiaz p̄mo queri
pōt: vtrū vxor pōt aliq̄d aliud votū emit-
tere et seruare sine viri sui licentia. Ad hoc
dicūt omnes doctores q̄ vouere pōt absq̄
licētia viri sui quodcūq̄ votū de meliori:
et fm Ray. non debet p̄pria aucte p̄uenire:
qz alis peccaret votū violando: s̄ viri pos-
sunt talia vota irritare etiā si vxores ante
p̄tractū m̄rimoniū tale votū emisierāt. Et
dicūt. xxiiij. q. v. c. noluit itaq̄ lex aliquid
voueri deo aduersus aīam suā: vt nō ī all-
quaz rerū licitaz atq̄ p̄cessaz ab stinētia
eisdē votis femine valet auctoritas s̄ viri-
lis: ita vt si adhuc innupta p̄cesserunt pōt
psoluere vota si aliq̄ psoluerit nupsierit: et
viro ei' s̄ cognitū n̄ placuerit nec psoluat:
et s̄ oīo sine pctō: qz de' mūdauit eā sic dic̄
et mūdā iudicauit: neq̄ s̄ fieri s̄ d̄m pu-
tādū ē cū ip̄e de' hoc p̄ceperit s̄ voluerit.

Ex his autē q̄ri pōt: vtrum vir oīa vota
vxoris p̄ter ea q̄ fiūt de p̄tinentia reuoca-
re poterit. Ad hoc dicendū q̄ q̄dā volunt
viz oīa vota reuocare posse: etiā illa q̄ de
licentia viri ab initio emisierit: qz semp̄ in
talibus obedire debet marito: licet marit'
peccet id q̄d prius p̄cesserat reuocādo: vt
p̄z. xxxij. q. v. c. manifestū est ita voluisse le-
gem feminā sub viro eē: vt nulla ei' vota
q̄ abstinentie causa vouerit reddant ab ea
nisi vir auctor fuerit p̄mittēdo: nam cū ad
p̄ctm̄ eiusdē viri p̄tinere lex voluerit si pri-
us p̄miserit et postea p̄hibuerit etiam hoc
tñ nō dixit vt faciat mulier q̄d vouerat: qz
p̄missa iam prius a viro fuerat viri dixit eē
p̄ctm̄: qz abnuuit q̄d prius cōcesserat: nō tñ

An et quō vir pōt reuocare
vota vxoris.

90
A
voto in
re: vel
differen-
tiā in
voto

mulier ex hoc iussu dedit: vt cū prius vir ei⁹ pcesserit postea si pbibuerit cōdenaf. **Uerū** in hoc **Dug.** opinio pbabilior videt. **e. c. q. s.** vir illa sola vota reuocare potest q̄ ip̄a sine scandalo viri implere nō potest: vt ē ieiunare q̄n vir comedit: in camisia dormire: mane ad matutinas surgere singulis noctib⁹ ⁊ filia: q̄ n̄ volūtate viri facere nō d̄z: alia vero vota q̄ nō sunt ī scandalum vel p̄iudiciū viro suo: vtputa si voueret singulis diebus legere aliqd vel dare aliquid de pprio vbi ē p̄suetudo q̄ mulier habere pōt bona p̄afernalia hec sine volūtate viri facere pōt. **Huius** occasione rursum q̄ri pōt: vtrū ergo vir talia vota facere potest ⁊ adimplere sine p̄sensu vxoris si cut quidā volunt ex hoc **q. xxxij. q. v. c. p̄cepit:** subiungit. **Itē** apud nos qd nō licet feminis etiā nō licet viris eadē seruit⁹ pari cōditiōne tenef. **Ad** hoc r̄idet **Astef.** q̄ in votis abstinētie vir supior ē ⁊ caput mulieris: vt **p̄. xxxij. q. v. c.** cū caput mulieris vir sit: caput aut viri christ⁹: quecunq; vxor nō subijcit viro. **i. capiti suo** supple in licitis ⁊ honestis eiusdē criminis rea ē cut⁹ ⁊ vir si nō subijcit capiti suo: ⁊ sic vir nō ē obligatus in talib⁹ votis ad habendum vxoris p̄sensum nisi p̄ h̄mōi votū fieret circa carnale debitū mulieri p̄iudiciū: qz tale votū vxore in vita seruare nō posset: quia ī hac pte vir nō h̄z ptātē sui corporis s̄ vxor ideo nulla obstat exceptio in hoc casu: eē de **p̄iug. lepro. c. qm̄. ⁊ de p̄uer. p̄iu. c. quidam.** Deniq; queri pōt: vtruz mulier de p̄sensu viri votum cōtinentie emittens postea viro penitenti ⁊ debitū petenti tenef reddere debitum: p̄sertim cū per datū consensum videt vir renunciaffe iuri suo. **Ad** hoc r̄idet **Bas.** eē d̄ **p̄iu. lepro. c. litteras.** q̄ quidā dicūt si mulier vouit de p̄sensu viri p̄uato: tunc qz videt renūclasse iuri suo p̄tū ad deū videt mulier absoluta nec tenebit debitū reddere: sed qz cōsensu fuit p̄uatus ecclia militans que non iudicat de occultis coget ip̄am ad reddendū debitum: qz si publice seu in p̄spectu ecclie ⁊ maxime p̄lati sui p̄sensum p̄stitit non tenebit mulier debitū reddere: qz talem licentiam ip̄e vir per se reuocare nō pōt: ⁊ h̄ vult **Gratianus. xxxij. q. v. i. fi.** vbi videt distingere alia vota emissa ab vxore a voto cōtinentie dicens. **Euidētissime** itaq; apparet ita virum eē caput mulieris vt nulla vota abstinētie vel religiose p̄uersatiōis liceat si

bi sine eius licentia deo offerre: etiā si viro permittēte repromissa fuerit nō licet ei votum opere cōplere: cum vir voluerit reuocare p̄missum. **Nota** vero p̄tinentie ita alterius p̄missu ab altero valēt offerri q̄ p̄ permissionē nō valent in irritū deduci. **Ad** vero diuersitatis ē p̄pter maius meritum voti cōtinentie: ad mandatum tñ ecclie putat q̄ ip̄a viro debitū reddere debeat: ecclia enim videns virū male dedisse licentiam: puta qz incōtinentē ip̄e viuit ⁊ ip̄e si vouit saltem expresse nec religionē intrauit: poterit ip̄a ecclia iuste mandare q̄ debitum reddat p̄pter maius malū vitādū: vt patet expresse extra de **p̄uer. p̄iu. c. j.** vbi vir monasteriū ingrediēs p̄fessionē fecit de licentia vxoris: sed qz ip̄a p̄petuā cōtinentiā nō vouit: iudicat papa virū reuocandum. **Ceterū** fm̄ **Tho. in. iij.** Si vir ad tēpus dissimulat votū: sed nō consensit: sed ⁊ postea habita deliberatione reuocauit h̄ facere pōt ⁊ addit **Alber.** q̄ etiā cōiunx q̄ dat licentiā vouendi: si ip̄e nō voueat nec iuri suo p̄ hoc cedere intendat nō impedit exigere debitū: vt. **e. ti. c. j.** Deniq; si ambo cōiuges pari voto cōtinentiā vouerūt: queri pōt: vtrū exigenti pōt reddi debitum sine pctō. **Ad** hoc r̄idet **Ray.** q̄ neuter ab altero pōt exigere: nec etiaz debet vel pōt reddere: nec in hoc casu d̄z ecclia votum h̄ soluere: qd̄ **p̄. xxxij. q. v. c.** qd̄ deo pari cōsensu voueratis p̄seuerant vsq; in finē reddere debuisti: a quo p̄posito si ille lapsus est saltem tu instantissime p̄seuera: qd̄ non dehortaret nisi qz tibi ad hoc ip̄e p̄fēserit cōcordat **Hosti. ⁊ Inno.** addens q̄ prop̄ h̄mōi votū vtriusq; nō pōt vnus sine licentia alterius religionē intrare. **Deinde** q̄ri pōt: vtrū cleric⁹ p̄trahens m̄rimoniu in facie ecclie: qui sacerdos efficit sine licentia vxoris: poterit exigere debitū ab vxore vel exactus tenef reddere. **Ad** h̄ respōdet. **Id.** de **gandauo** ī **q̄dlibetis:** q̄ quo ad ius diuinū nulla ē repugnantia actus matrimonialis post ordies sacros susceptos: nec ip̄ius ordinis suscipiendi post m̄rimoniu iā p̄tractū: ⁊ hoc respectu potest sacerdos reddere ⁊ petere: sed impedimētuz p̄ouenit ex aliqua institutione ecclie tacta vel expressa voti emissionē: nihil autem ecclia constituit circa dissolutionem matrimonij: sed solum q̄ castitatis obseruantia sit ordinibus annexa: maxime sacris: nō autē q̄ eorum ordinū etiam sacrorū su-

Quo m
vtrūq; a
vtrūq; Vou

No mulier Vouēō vtrūq; tū reddere d̄bitū vtrūq; petēti:

de d̄bitō q̄ m̄ intraxit

b iij

ceptio separat matrimonium prius contra-
ctum etiam licet per carnalem copulam non con-
summatum sicut statuit de religionis ingres-
su: sed declarat per hoc matrimonium non se-
parari: ut in extrauagā. Jo. xxij. q. incipit
antique. et li. vj. de voto. c. voto. Ideo dicit
ipse tenendum quod sic ordinatus post matrimo-
nium ab uxore non est separandus. i. per hoc
matrimonium non soluit. Cum ergo mulier
que tali ordinationi non consensit propter fecerit
viri iure suo non debet priuari: tenebitur sa-
cerdos effectus intrare religionem: ex quo
est ante carnalem copulam: et sic mulier ab-
soluta alteri viro copulari poterit vel tene-
bitur ei petenti reddere debitum: quia non
potuit ei propter susceptionem ordinis in ali-
quo derogare: nisi posset illi fornicationem
obijcere carnalem vel spirituale: et quod voluntarie
factum est presbiter quantum ad se statuto castitatis se
obligauit: et ideo quantum in se est tenetur continen-
tiam custodire: nec poterit debitum petere. Et
nota generaliter quod continentiam vouens in matrimo-
nio licet tenetur reddere debitum viuente copu-
lare: tamen pro morte illius obligatur ad perpetuam conti-
nentiam: nec potest insistere secundum nuptias. Quam-
tum autem ad malum sit voto continentie astrictum con-
uolare ad nuptias: imo et talibus consilium vel
auxilium vel assensum prebere: satis euidenter appa-
ret. Primo quod tales sunt crudeles homicide
perimentes animam proximi veneno mortalis
peccati: et per consequens animam propria. Unde
dicit Augustinus super Jo. homicida diabolus
dicitur: non quia gladio armatur aut ferro suc-
cinctus ad hominem venit: sed quod malum ver-
bum seminavit. Noli igitur te non putare
homicidam quando proximo tuo mala non persua-
des. Secundo: quod personam illam exponis ma-
xime periculo cum secundum certior opinionem non
potest petere debitum in graui peccato
et tamen reddere cogitur quod fieri deberet in-
uite et cum dolore: quod si ex affectu redditur
quosdam non enadit periculum graui pre-
cipit peccati. Tertio quia sponsus illius vo-
uentis Iesum Christum grauius offendit quod
non est modica contumelia ipsi Christo. Quar-
to angelorum incurrit indignationem auferen-
do ei sorores suas: et ideo frequenter talia ma-
trimonia tristem fortunam exitum erunt mis-
eris et aduersitatibus plenum. Denique quod
ri potest utrum vnus coniugium sine consensu al-
terius facere potest vota peregrinationis. Ad
hoc dicendum quod non propter votum hierosoly-
mitanum: cuius ratio est: quia tunc daretur al-
teri occasio fornicandi quod fieri non debet.

unde. xxvij. q. ij. c. si tu abstines sine uxore
voluntate tribuis ei fornicandi licentiam:
id est occasione et peccatum illius tue imputabis
abstinentie. Ad idem cum constat esse regulam in-
ris. Qui occasione damni dat damnum dei
disse videtur: et eadem ratione filie non sunt in-
uite nuptiis tradende. unde. xxxj. q. ij. c. de
neptis tue coniugio: quam te cuidam militi da-
turum necessitatis instante articulo sub fi-
dei pollicitatione firmasti etc. vide. Sed qui
longam ponit moram absentie: magnam fragili-
sexui dat occasionem ruine: et ideo non potest longam
peregrinationem assumere sine consensu alterius
imo secundum Innocentium. si aliquis consenserit posset re-
uocare licet in hoc peccaret: verumtamen modi-
cam peregrinationem vel etiam ad exercendas
mercantias aut ad transferendam domum po-
test se aliquantisper absentare: nam secundum
Thomam. in. iij. q. in dispositione domus et re-
gimine vite mulier subiecta est viro: ideo in ta-
libus vir sine licentia uxoris vouere potest et
exequi et non e conuerso: si tamen senserit fragili-
tatem uxoris et periculum absentie sue: tunc con-
sulendum est ei quod abstineat ab omni elon-
gatione corpore: quod maledictum lucrum quod tall
detrimento uxoris compensat: sed si vir vo-
luerit potest secum uxorem ducere: nam secundum In-
nocentium: vir non tenetur sequi uxorem nisi quando
subest necessaria causa: si uxor tenetur sequi vi-
rum ex quacumque causa recedat nisi voluerit eam
trahere ad peccatum vel aliquid aliud iniuste con-
tra eam moliri in notabile preiudicium uxoris
non etiam tenetur sequi vagabundum: et hec pro-
banter. xxxiiij. q. ij. c. si quis necessitate leui-
tabili cogente in alium ducatum seu puincias
fugerit: et uxor cum valet et potest amore paren-
tium vel reus suarum eum sequi noluerit: ipsa omni tempore
quod diu vir eius quem insecuta non fuerit spem inu-
pta permaneat: et intelligitur glo. de vagabun-
do: si tamen scienter accipet districtionem tunc tene-
tur eum sequi. In his etiam excipitur votum trans-
marinum quod in fauorem terre sancte et fidei chri-
stiane vir potest absque licentia uxoris facere et
adimplere et uxor quod assentiat est diligentius ad-
monenda: ut patet ex de voto. c. ex multa. h. quod
autem. Verumtamen secundum Thomam. in quodlibetis: si uxor
sit talis quod sequi non potest propter aliquod impedi-
mentum legitimum: vel etiam non velit et de eius
incontinentia timeat: non est viro consulendum
quod crucem accipiat et uxorem dimittat: secus si
voluntarie continere proponat vel velit vel vi-
rum suum sequi possit. Et huius ratio est: quod neces-
saria non debent pretermitti propter ea que sunt
propter voluntatis: nec ratio autem iminet viro

*In uxoribus potest facere vota
peregrinationis*

curā vxoris gerere qz caput ei⁹ ē: sicut crucem accipe volūtatis ē. vñ dñs Mat. xv. phariseos reprehendit q dicebāt p̄mittendum dei mandatū de honoratiōe parentum: vt aliq oblatiōes volūtariē deo offerēt: et mulieres q remanere nō volūt suos viros seq̄ p̄nt: vt. e. ti. c. qd̄ sup̄ his. in fi. Sicut etiam vxor inuito viro votū vltamarinū vouere pōt: qz q̄stum ad b̄ nō ad ip̄aria iudicantur: si tñ ē suspecta vel nimis iuuenis et delectare pot̄ h̄re societate aliorū q̄ virtū: tūc se suspectā redderet qz mulier fragilis ē: et sicut dicit Quid. Casta ē quā nemo rogauit: et iō nō debet tunc votū p̄sonalē exequi qz nō esset deo gratū. Absit em̄ vt cōpensatio talis admittat ab ecclia: eñ de voto. c. qd̄ sup̄ his. s. rursus. q̄ si p̄cessisset in diebus suis vxor: et nō ē suspecta vadit nec votū redimat: maxime si talis sit q̄ possit secū bellatores ducere. Deniqz q̄ri pōt d̄ vota cōiugū circa religionē quid iuris sit in tali voto. Ad hoc dicendū q̄ an carnalē copulā pōt alter cōiugū intrare religioez altero inuito: vt p̄z exp̄sse: eñ de p̄uer. c. iij. c. vey. Qz si an carnalē copulā dic̄ se velle intrare: s̄ procrastinat: tunc s̄m Ray. ep̄s debet ei statuere tempus. s. duoz m̄sum aut plus vel minus s̄m q̄ videbit̄ expedire: quo tēpore elapso si nō fuerit ingressus cogef̄ p̄ excōicationē ad ingressum vel ad matrimonij cultū: si tamē elapso termino ingressus fuerit monasteriū ante carnalē copulā valebit: vt p̄z eñ de p̄uer. c. iij. c. ex publico: et tunc relicto i seculo s̄m Tho. in. iij. debet expectare p̄ annū vsqz ad alterius p̄fessionē: et tūc licite poterit alteri nubere. Ceterū si vxor datū fuerit temp⁹ ad ingressū religionis: et interim etiā p̄ violētā eā cognosceret marit⁹ eēt consummatum m̄rimoniū s̄m Hosti. etiā si cognosceretur in religione an p̄fessionē. Porro p̄t ocar-nalem copulā nō pōt vnus cōiugū altero cōtradiciente monasteriū ingredi nisi in legitima cā diuortij. De qua visū ē in sermonibus de m̄rimoio: s̄ p̄z. xxvij. q. ij. c. agathosa. Qz si ambo cōiuges legitimā cām diuortij habent: vtpote fornicati sūt ambo: tunc nō pōt alter altero inuito monasteriū intrare: siue occulta siue publica fuerit vtriusqz fornicatio siue vni⁹ publica et alteri⁹ occulta: vt i. c. agathosa in glo. vbi etiā additur qz cū adulterās nō pōt monasteriū ingredi sine licētia: sicut innocens nisi fuerit separatio facta iudicio ecclesie: tūc enī adul-

terans religionem posset intrare nisi voluerit innocēs adulterantes sibi denuo reconciliari: nā s̄m Richar. in. iij. Qz dimittēti vxorē nō fit p̄iudiciū quin posset ipsam correctā ad se reuocare infra bienniū: etiā si ip̄a noluerit: vt p̄z eñ de p̄uer. c. iij. c. gaudemus. in glo. si tñ monitus ip̄az correctā infra biennium recipere noluerit: et transacto illo biennio mulier religionē intrauerit: vir eā ad se vocare nō poterit: nec etiā si ante bienniū de licentia viri votū castitatis emisit: sed innocēs post diuortij religionē intrare poterit altero inuito. Qz si monasteriū ingressus fuerit si habito p̄fesu nec cā legitima diuortij ad petitiōez alteri⁹ cōiugū cogif̄ redire et debitū reddere s̄ si exigere: si votū emisit: vt de p̄uer. c. iij. c. qd̄ dā. Qz si pari voto abo cōiuges religionē intrat: n̄ tñ vouētes castitatē s̄ tñ pbā ordinis accipiētes abos vlt̄ alēz peniteat p̄nt s̄m Alber. abo r̄dire ad p̄ores aplex̄ salua p̄scia: si tñ abo votū castitatē emisit: tūc ad amplexus redire nō p̄nt: et si vir vxore sciēte et p̄sentiente mōasteriū intrauerit a postea illa nō emisso voto castitatis vix reuocauerit: vir qd̄ redire cogef̄: s̄ p̄ mortē vxor̄ s̄m Ray. redire tenet ad mōasteriū: qd̄ sane intelligit̄ si p̄fessionē fecerat: et si de factō cū alia p̄traxit: e. ti. c. ex pte. Ad laudē dei.

De voto religionis quos: quādo et qualiter obligat: et devotozū dispensationibus. Sermo VIII

Non assumes no-

nō mē dei tui iuanū. Exo. xx. Restat nūc videre de voto religionis. An cui⁹ p̄secutiōez q̄ri p̄t: vtz votū teneat qd̄ factū ē de re bōa p̄p̄ finē malū: s̄ fertim cū maḡ depēdet votū a suo fine q̄ a sua mā: eo q̄ s̄m p̄hm. Finis ē cā causaz Ad h̄ r̄ndet Richar. sup. iij. di. xxxvij. q̄ talit̄ vouens grauit̄ peccat et nō tenet votum: qz talis vel intendit p̄ illud votum se posse consequi finē illum: et sic nō tenet eo q̄ errat: qz s̄m Augu. li. lxxxij. q̄stionum. Impossibile ē q̄ deo volente fiat homo deterior: s̄ p̄ p̄secutionē finis malī deterior fieret. Error aut̄ circa principale motiū alī cuius facti impedit consensū in ip̄m factū vñ si quis se facit ordinari ab illo quē credit verum ordinē posse conferre et non potest: vtpote si credit eum esse ep̄m et nō est: si vouet castitatem qz credit se recipere sacra-

b iij

De voto facto de re bona p̄p̄ finē malū.

De decalogi

etiam in religione.

precepto

ordinē: qđ si nō crederet castitatē nō vouē-
 ret: talis nō sentit absolute in votū casti-
 tatis: iō postq̄ sibi notū ē qđ ille ipm ordi-
 nare nō potuit: nō obligat voto castitatis
 s̄ pōt licite matrimoniu strahere: vel talis
 nō intendit psequi finē illuz prius intētū:
 et tunc etiā nō obligat: qz votū protūc fuit
 p̄ditionatū scz ad psequēdū finē intētū:
 vnde a simili quis vouens ppter bonū ali-
 qđ tēporale cōsequendū vel pseruandum:
 tm obligat se si bonū illud consequit: si tñ
 se obligare intēdebat etiā si bonū illud nō
 assequeret: tunc votū tenet i cōspectu dei:
 licet illud bonū nō assequat: qz tūc nō vo-
 uit ppter bonū tpale tm: et sic etiā ē in hoc
 casu. Preterea s̄m eundē: omne votū sub
 p̄ditione factū tenet: licet p̄ditio nō imple-
 atur: et hoc ex culpa vouentis non illi^o cui
 vouet: siue qđ vouet deo siue hoī: et s̄ iō
 qz fraus et dolus nulli patrocinari debēt:
 s̄ ille p cuius culpā stat: ne p̄ditio quā ap-
 posuit in suo voto impleat: s̄ fraudulēt s̄
 impedit. His pmissis primo q̄ri pōt: ut
 quis infirmitate grauatus possit se religi-
 one deuouere v̄l votū religiōis emittere:
 p̄sertim cū in hoc voto requirit magna et
 plena deliberatio. Ad s̄ r̄ndet Hein. boyc:
 ē de regula. in. c. porrectū: qđ si posit^o ē in
 infirmitate mentis: vtpote mente alienat^o
 seu freneticus: tūc vouere nō pōt. e. ti. c. sic
 ex tenore. Aut tenet tm infirmitate corpo-
 rali nō mentis: et tunc valet votū si fit cuz
 deliberatione: vt. c. porrectū. Nō tñ qđ pōt
 esse vis in verbis: qz si sic dicit. Voueo me
 ppetue religiose victurū: et talē religionez
 seruaturū: tunc nō potest amplius redire
 ad seculū: vt e. ti. c. cōsultu: qz quasi tacite
 p̄fessus intelligit corā deo. Si vero dicat
 voueo me talē religionē intraturū: tūc qui-
 dem ingredi tenet: s̄ libere pōt infra ānū
 postmodū exire: nisi oīo deliberauerit mu-
 tare vitam suā etiā in oēm euentū sup quo
 t̄p̄tū ad eccliam requirit p̄batio iudicioz
 q̄tū autē ad aīe piculū sue p̄scie relinq̄tur
 ex quo aliud p̄bati nō pōt: ē de eta. et q̄li.
 p̄fi. c. ad aures. Qđ si votū nō emiserit nec
 p̄fessionē fecerit: et habitū monachalē pe-
 terit sibi dari nō obligat: et infra annū p̄-
 bationis libere exire pōt. Quod si vouēs
 intrare religionē et postea intrat sed cū in-
 tentione exeundi q̄rit qđ iuris. Respōdet
 boyc ibidē: qđ si vouens intrare religionē
 actualiter pponit in religiōe remanere: ita
 tñ qđ ppositū illud nō cadit sub voto: s̄ tm

vt ipm ppositū p̄uertat ad p̄seuerandum
 et si tunc postea intrat habēs absolute pro-
 positū exeundi et nūq̄ operā dandi vt mu-
 tet ppositū suū: talis nō implet votū suuz
 s̄m iudiciū dei: qz talis habet ex maligni-
 tate ppositū exeundi: sec^o autē si intrat cuz
 pposito exeundi: tñ cū volūtate dādi ope-
 ram vt mutet ppositū suū. Cuius rō est: qz
 in his qđ deo offerunt magis pensat inten-
 tionē opam dandi vt mutet ppositū suū.
 q̄ ppositū exeundi: qz illud videt magis
 esse ex infirmitate q̄ ex malignitate. Si ve-
 ro actualiter pponit vouendo religionem
 experiri: vt si sibi placuerit ibi remaneat:
 sin autē exeat: vel si nullū hoz cogitabat
 actualiter s̄ hoc tm vouet qz sibi videt esse
 bonū aīe sue: et in his duob^o casib^o idē iu-
 diciū est cū primo. Qđ si dū vouit intrare
 religionē actualiter habuit ppositū exeun-
 di postq̄ intrauit: et tunc vouens peccat:
 nec votū ē obligatorium sed derisorium.

Secūdo queri pōt: quid faciet religionē
 aliquā vouens cū in mōasterio nolūt eū re-
 cipe. Ad s̄ r̄ndet Tho scđa 2°. q. lxxxviiij.
 qđ si illud qđ quis vouerit ex aliqua causa
 reddat impossibile: tunc debet hō facere
 qđ in se est: vt saltē habeat p̄mptā volūta-
 tem faciendi quod pōt: vñ qui vouit intra-
 re monasteriū aliqd̄ put potest opam da-
 re debet qđ ibidē recipiat: et si quidē inten-
 tio sua fuit obligare se p̄ncipaliter ad reli-
 gionis ingressum: et ex consequenti elegit
 hanc religionē vel hūc locuz quasi sibi ma-
 gis cōgruentē: tunc si non pōt ibi recipi te-
 net ad aliā religionē intrare. Si hō p̄nci-
 paliter intendebat obligare se ad hanc re-
 ligionē vel ad hunc locū: ppter cōplacen-
 tiā sp̄alem huius religionis vel loci nō te-
 net aliaz religionem intrare si illi nolunt
 illū recipe. Si autē incidit in impossibilita-
 tem implendi votū ex p̄pria culpa: nō ex-
 cusat s̄ s̄m possibilitatē adimplere tenet:
 et tenet insuper de p̄pria culpa penitētiāz
 agere: sicut mulier vouens virginitatez s̄
 postea corrupat: non solū debet seruare
 qđ pōt. s̄ p̄petuā cōtinētiā: sed etiam de eo
 qđ amisit peccādo penitere. Tertio que-
 ri pōt: vtrū ille qui vouit vnā intrare reli-
 gionē determinatā: licite posset induci ad
 intrandū aliā religionē eo qđ scriptū legit
 Anusq̄sq̄ maneat in ea vocatiōe qua voca-
 tus ē. Ad hoc respondet sanctus Tho. se-
 cūda 2°. q. vlt. qđ in maiori minus includi-
 tur: et ideo qui obligatus ē voto vel iura-

infirmitas
grauis
nervis

B
14

90

90

1. Co. 7

An vouens vnā religionē
pōt aliā intrare.

mēto ad Ingressum minoris religionis: licite potest ad hoc induci q̄ ad maiorē religionem trāseat nisi sit aliquid speciale q̄d impediatur puta infirmitas v̄l spes maioris p̄fectus in minori religione: sed ille q̄ obligat̄ voto vel iuramēto ad ingressum maioris religionis: non p̄t licite induci ad minorē religionē: nisi ex aliq̄ causa euidenti r̄ hoc cū dispēsatiōe superioris. Si tamē ingredit̄ r̄ p̄fiteat̄ in laxiori remanere p̄t: q̄ p̄ sc̄dm votū solēne derogatur est primo voto q̄d fuit adhuc simplex eo q̄ nōdū intravit: tñ p̄ voto p̄mo nō cōpleto ē ei p̄nā iniūgenda: nisi vt dictū est euidēs causa r̄ superioris licentia accesserint: hoc p̄t li. vj. de voto. c. post votū. Quarto q̄ri potest de p̄fessione religionē intrantis q̄liter sc̄z religionē intrās p̄fiteri dicat̄. Ad hoc respondet Hein. boyc. ē qui cle. vel vo. i. c. insinuāte: q̄ duplex est p̄fessio: vna ē vera sc̄z p̄fessio v̄bis exprimitur more solito legēdo chartā r̄ faciendo p̄fessionē r̄ dicendo: ego talis: r̄ debet fieri in manu prelati ad h̄ ordinati: r̄ illa p̄t fieri v̄l in monasterijs v̄l extra etiā seculari habitu nō mutato: vt expresse p̄t li. vj. de regul. c. cōstitutionē. Excipiūt tñ ordines mendicantiū qui nullū excipe p̄nt ad p̄fessionē añ. xv. annū r̄ añ annū p̄batiōis completū: r̄ plura q̄ de illis ponunt̄ li. vj. e. ti. c. non solū: r̄ c. cōstitutionē: dūmodo tñ fiat in manu prelati. s. talis p̄fessio put̄ debet: r̄ p̄ illā p̄fessionē solēnizat̄ votū vt notat glo. in. c. cōstitutionē. Alia p̄fessio dicit̄ p̄fumpta tacita vel occulta: r̄ hec inducit̄ vel ex morat̄ p̄tis q̄ p̄ annū stetit sine reclamatiōe v̄l p̄testatione q̄ ordinari nollet esse obligat̄: vt ē de regula. c. ad aplicā: vel ostendit euidētia signa: puta q̄ qñ ingredit̄ renūciat seculo facit testamentū ac si mori deberet: r̄ trāsfert oīa bona sua in heredes legatarios r̄ p̄ias causas: r̄ mutat habitū v̄l assumit habitum p̄fessorū: vel ad minus legit̄ cantat r̄ facit oīa sicut p̄fessus: tūc intelligit̄ tacite fecisse p̄fessionē: vt extra. e. ti. c. vidua: q̄ ponit̄ p̄ exemplo: si tñ ingrederetur religionē ab aplicā sede non approbatā r̄ i tali religioē habitū portaret tūc nullo tpe obligaret̄ tacite. Ad maiorē tamē euidētiā sciēdū q̄ aliq̄ sūt casus i q̄b̄ nō licet alicui religionē dimittere s̄m Huil. in cle. r̄ s̄m Hein. boyc: ē de regula. in. c. statum. p̄rim̄ ē qñ votū emisit alicui religiois intrādi: r̄ postea p̄ interuallū susce-

pit habitū ab illo qui ptātem habet aggredi illi ordini: vt notat Inno. xx. de frigid. c. fraternitatis. Sc̄ds casus si vno cōtextu votū emisit r̄ aīo mutandi seculū habitū solēniter recipit r̄ qñ de hoc plane cōstat tūc etiā non poterit ip̄m dimittere: ē de regula. c. cōsulti. Tertio si exp̄sse p̄fiteat̄ tria substātia vota regule etiā i habitu seculari i religionib̄ nō mendicantib̄: vt p̄t li. vj. de regula. c. cōstitutionē. Quarto qñ infra annū p̄bationis recepit scienter habitū p̄fessorū r̄ portauit p̄ tres dies: in h̄ tñ casu si obligat̄ p̄cise illi religioi cui habitū suscepit: sed religioni i genere: vt. d. c. cōstitutionē. Quinto casus ē in casu q̄ ponit̄ in cle. c. eos: de reglā. vbi dicit̄: eos q̄ deinceps in discretiois cōstituti etate nouicioz habitū in aliq̄ religione p̄ annuz portauerint hoc ip̄o religionē illā decernim̄ esse p̄fessos: nisi h̄mōi habitus in colore scissura vel forma se distinctū patēter exhibeat ad habituz p̄fessorū: vide Jo. an. sup hūc locū r̄ tūc obligat̄ religioni in specie. Sextus cū q̄s iurauit nūq̄ exire: vt ē de his q̄ vi metusue causa fiunt. c. penul. i istis casibus papa fingit aliquē p̄cise cōsensisse matrimonio sp̄uali: r̄ p̄sumptio iuris d̄ iure cōtra quā non admittit̄ p̄batio in strarium: de spon. is q̄ fidem: s̄m glo. in dicta cle. eos. Quinto q̄ri p̄t: vtrū impubes ad monasteriū cōuolans se voto obligare p̄t: r̄ vtrū obligatio tenet p̄sertim cū dicit̄ xx. q. ij. c. puella que añ. xij. annos sua sp̄te velamen sac̄z: glo. i. vestem p̄uersionis sibi assumpserit: p̄nt statim parentes ei v̄l tutores id factū irritum facere si volunt: at si diem r̄ annū silando consenserint v̄l terius nec ip̄i nec ip̄a mutare poterunt: s̄ nō i fortiore etate adolescētula vel adolescens deo seruire elegerint non ē potestas parētibus p̄hibendi. Ad hoc dicendū q̄ si p̄pter nature dispositionē que legib̄ humanis nō subdit̄ in aliq̄b̄ lz paucis p̄tingeret accelerari vsus rōnis q̄ ob h̄ dicunt̄ dolicapaces: lz annos pubertat̄ non habeant: p̄nt se quātū i ip̄is ē obligare: s̄ votū eoz irritari p̄t p̄ parentes vel tutores quoz cure adhuc subiiciunt̄ quousq̄ legitimos etatis annos habuerint: r̄ tūc cōsultendū ē eis q̄ votuz exequant̄: verūtamē ante pubertatis annos se voto solēni obligare nō possunt: quātūcunq̄ dolicapaces fuerint p̄pter statutum ecclie: vt p̄t li. vj. de reglā. c. is q̄. vbi etiam dicit̄ Jo. an. Si

C. de impub. religiois t̄m̄

Casus in quibus in hoc religio dimittere.

minor adolefcens. xiiij. annoꝝ religionem ingredi in. xv. anno libere exit: nisi i ipso xv. anno p̄fessionē fecerit vel habitū p̄fessoꝝ suscepit vel expresse ratā habuit p̄fessionē prius a se factā: si autē p̄ totum. xv. annū portat habitū ubi nō est distinct⁹ p̄fessus intelligit: nisi tanta sit indistinctio q̄ viuentes cū eis simili habitu induant: q̄ si maior. xiiij. anno ingrediat si portat habitū p̄ vnū annū quātūcūq̄ sit indistinctus intelligit p̄fessus nisi facta fuisset prius p̄testatio q̄ ordini nō obligaret: v̄l q̄ nullus ius p̄ hoc in ordine acq̄reret. Ad maiorē euidentiā sciēdū q̄ aliqui sic ingredientes portant habitū indistinctū a religiosis p̄fessis: ē tñ distinctio inter ip̄os & cōuersos & alios cum eis cōmunē vitā ducētes: & tūc ligat lapsus anni post etatem seu in etate discretionis: & inducit tacitaz p̄fessionē siue loquamur de illis qui infra etatem discretionis siue post ip̄az intrauerint religionē li. vj. d. c. is qui. h. q̄ si p̄ votum: & h. qui vero: aliqui portant habitū indistinctū: hoc est q̄ p̄fessi & nouicij deo oblato & mercenarij ac etiā alij cum eis vitam cōmunē ducētes sili penitus habitu induantur: & tūc refert iter puberes & impuberes: q̄ illi q̄ infra etatē discretionis illā religionem intrauerint non obligant religioni nec intelligūt tacite p̄fiteri p̄ lapsum anni: quia dicit in textu nisi tanta indistinctio habitus ibi videat q̄ p̄fessi & nouicij ac etiā alij cum eis cōmunē vitam ducētes simili penitus habitu induantur: puberes v̄o licet talem habitum indistinctū induant: tñ per lapsum anni obligant religioni iudicant q̄ tacite p̄fessi: quia i. d. c. p̄sequitur textus: qui v̄o post. xiiij. annū habitū religionis assumpsit & p̄ annū illū gestauerit p̄sumitur veraciter esse p̄fessus ubi p̄fessi a nouicijs dissimilitudine habitus minime distinguūt: etiā si alij degētes cum eis similib⁹ vestib⁹ induant: & causam addidit dicēs: qm̄ cuz tam is ad ānos discretionis puenerit quid agat agnoscit. Aliqñ portant habitū distinctū patentem vel saltem latentē: si patentē v̄tpote in colore scissura vel forma distinctū ab habitu p̄fessoꝝ: tunc nō obligat lapsus anni: vt e. ti. in cle. c. eos: in fi. Si vero latentē. s. p̄ benedictionē dato q̄ als vestes in aliquo nō deferant: vel habit⁹ p̄fessoꝝ datur in caplo: nouicioꝝ in choro vel ecōuerso: vel v̄bus dat certis diebus alijs: vel cū

certa solēnitate dat vnus & ali⁹ nō: & tunc obligat lapsus āni: vt in. d. c. eos. j. Respōdet qd̄ verificat per exceptionē ibi sequentem in fi. exceptio nanq̄ verificat regulā i ceteris nō exceptis: & semp̄ intelligit nisi infra annū facta fuisset protestatio: q̄ tūc annalis p̄scriptio ē iterrupta. Sexto q̄r̄ pōt: v̄t in voto cadere possit dispēsatio p̄sertim cuz minus ē cōmutari q̄ dispēsari: sed votū cōmutari nō pōt: vt videt Leut. xxvij. ubi dicit si aīal qd̄ immolari pōt domino q̄s vouerit sanctū erit & mutari non poterit nec meli⁹ malo nec pei⁹ bono. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho. sc̄da. 2. q. lxxxvij. q̄ dispensatio voti intelligēda ē ad modū dispensationis q̄ fit in obseruātia alicui⁹ legis: q̄ lex respicit ad id qd̄ est vt in pluribus bonū s̄ q̄ contingit hm̄oi i aliquo casu nō esse bonū oportuit p̄ aliquē determinari illo p̄ticulari casu legē nō esse suādā: & h̄ p̄prie ē in lege dispēsare: nā dispēsatio videt importare mensuratā quādā distributionem vel applicationē alicui⁹ cōis ad ea q̄ sub ip̄o p̄tinent: p̄ quē modū dicitur aliq̄s dispēsare cibum familie. Similiter autē qui vouit quodāmodo sibi legem statuit obligans se ad aliqd̄ qd̄ est fm̄ se & vt in pluribus bonū: pōt tñ p̄tingere q̄ sit in aliquo casu vel simpliciter malū vel inutile vel maioris boni impeditiū qd̄ ē h̄ ratio nem ei⁹ qd̄ cadit sub voto: & ideo necesse ē q̄ determinet in tali casu votū non eē seruandū: & hoc dispensatio voti dicit: si autē p̄ hoc qd̄ seruandū erat aliquid aliud imponat: dicit cōmutatio voti: & sic minus ē votū cōmutare q̄ i voto dispēsare: v̄trūq̄ tñ p̄sistit in p̄tate ecclie. Et notandū q̄ dū inferior dispensationez req̄rit: tunc supior p̄siderare debet p̄sone q̄litate & causā q̄litateq̄ ac quātitate cōmutatiōis vt ex h̄ colligat an recompēsatio melior sit & deo magis placita & accepta: hec patent ex de voto. c. j. Debet etiā considerare causā p̄p̄ quā votū emissū est: q̄ ea cessante cessat et effectus. e. ti. c. magne: in fi. In voto etiā p̄grinationis sic faciēda ē redēptio: vt ex pense que fierent in eundo morando & redeundo ad alias p̄as causas erogēt & labor itineris ieiunio & vigiliāz & orationū laborib⁹ expendent. e. c. magne. h̄. penul. ad fi. & c. super h̄is: nam pauper pua pecunia vel oratiōe si nihil haberet votū redimere posset: ubi regi vel comiti magna nō sufficerent fm̄ hosti. extra de maledic. in

cohabitum
& distinctum

c. ij. et addit Ray. q. oblationē quā vouēs in ecclia illa ad quā ire vouerat facturū esset ad ipam mittere debet: verūtm sine legitima causa nec cōpēsatio fieri debet nec pōt i votis: s̄m Hosti. j. c. de voto: r. c. scripture: vbi dicit q. sine causa facta dispēsatio r si in iudicio corporis illi cū quo dispēsatum est detur exceptio in iudicio tamen anime datur dānatio maxime dispensanti lxx. q. liij. c. alioz: sed r dispensationē recipienti maxime si ad postulationē ipi^o vouentis dispensatio sit obtēta. **Q**uā si queritur q̄s autez potestātē vel auctoritatē habeat dispensandi: dicendum q. ep̄s in omni voto voluntario dispensare pōt: excepto voto crucis vel trāsmarino: vt eē de voto. c. ex multa: r voto peregrinationis Petri r Pauli ac sancti Jacobi: qz sic obseruat romana curia r excepto voto continentie in q̄ solus papa dispensare pōt: si tñ potest. Ad cuius euidentiaz queri pōt: vtz incōtinētie voto pōt fieri dispensatio: p̄sertim cum d̄z Eccl. xxvj. q. omnis pōderatio non ē digna cōtinētis anime. Ad hoc rñdet sanctus Tho. scda. 2. q. lxxxvij. q. in voto continentie tria p̄nt cōsiderari. Primo materia voti. s. cōtinētia r hoc votū dūmodo ē tēporalis continentie. i. simplex votū bene recipit dispensationē: sed tñ a sūmo pōtifice et p causa multū notabili. Scdm est ppetuitas voti qñ sine aliqua cōsecratione vel bñdictione vouēs se astringit ad ppetuā obseruantia continentie r ex hoc etiā nō habet rationē indispensabilitatis qz r alia vota ab continentie siliter astringūt ad ppetuā obseruantia. Tertiu est ipa voti solēnitas: r ex hoc habet rōnez indispensabilitatis: qz vt dictū est decreuit dñs Leuit. xxvij. qd semel sanctificatū est dño: nō potest in alios vsus cōmutari. Nō em̄ facere pōt aliq̄s ecclie p̄latus: vt id qd est s̄ctificatū amittat sanctificationē etiā in reb^o inanimat^o: vt in calice itegro remanēte: multominus ergo facere pōt q. homo deo p̄secratus q̄diu viuat cōsecrat^o esse desistat: solēnitas q̄ voti p̄sistit in quadā p̄secratione seu benedictione vouētis: r ideo fieri nō pōt q. solēne votū emittēs desistat ab eo ad qd cōsecratus ē: vt scz sacerdos nō sit sacerdos licz posset ppter causas aliquā inhibere ordinis executionē: sic papa nō pōt facere q. p̄fessus religionē nō sit religiosus: lz qdā iuriste ignorāt p̄trariū dicāt. Est ergo cōsiderandū: vtz continentia sit essentialit̄ an

nexa ei ad qd votum solennizat: qz si non tunc pōt manere solēnitas cōsecrationis sine debito continentie: qd nō pōt p̄tingere si sit annexū essentialiter debitū cōtinētie. Hunc autē debitū cōtinētie nō est essentialiter annexum sacro ordini: sed ex statuto ecclesie: r ideo videt q. p eccliam dispēsari posset in voto cōtinētie solēnizato p̄sceptionem sacri ordinis: sed qz cōtinētie debitū est essentialiter statutū religionis p̄ quē homo abrenūciat seculo: totaliter m̄cipatus dei seruitio: qd nō pōt stare simul cum matrimonio: in quo incūbit plurima sollicitudo: ideo in voto p̄fessionē religionis solēnizato: non pōt p eccliam dispēsari: quia castitas ānexa est regule monachali: r hoc p̄fitef papa: extra de sta. mo. c. cū ad mōasteriū: vbi subdit. Abdicatio p̄rietatis sicut et custodia castitatis adeo annexa est regule mōachali: vt n̄ eam nec summ^o pontifex possit licentiā indulgere: r hui^o opiniois ē Vincēt^o. Tācred^o. Ala. Pbi. Sof. Pe. r mlti alij. Ad laudē dei.

De ira r vindicta i corde: i signo i ore vel facto: r q. iracūdi non debent ad officia pmoueri: Ser. IX

Non assumes no-

n mē dei tui inuanū. Exo. xx. **T**ertio mō p̄ceptū istd̄ exponit d̄ p̄hibitiōe blasphemie r maledictionis: sic intelligēdo. Nō assumes no. dei tui inuanū. s. i x̄bo blasphemio vl̄ maledicto: vextñ qñ blasphemia ponit a Greg. filia ire: de hac m̄re pessima p̄mo p̄seqndū reoz. Ad cui^o euidentia sciēdū q. ira ē idignat^o animi turbulētia r cōmotio: q. qdāmō furit r estuat qñ aliqd̄ occurrit ei qd̄ ē uolūtati p̄riū: r h̄ ē ira p̄ uitiū nō p̄ zelū: et hz duplex esse scz nature r tūc nō ē p̄ctm̄ rōne pure passiōis s̄ pena p̄cti: nā s̄m Aug. ix. d̄ ci. dei. Ira et alie passiōes aīe dicūt mor^o appetit^o sensitī uī: siue sint moderati s̄m rōnez siue nō: sed qñ nō sūt moderati s̄m rōnez: tūc nō sūt pure passiōes naturales s̄ deuiāt a rōe naturali **Scdo** ira hz eē moris i q̄b^o dūmō p̄ irā fit deordinatio tūc reputat^o i uitiū: vñ ira p̄ ut h̄ capif̄ dic̄ qndā actioez p̄ quā deordinat hoīez q̄tū ad deū r q̄tū ad p̄ximuz vult. n. ex se vidictā expetere: quā n̄ d̄z expetere nisi a dō vl̄ a iudice s̄b deo p̄stituto. **Q**z si q̄rif̄ cur ira ē data hoī: dicēdū q. af̄fect^o ire datus est hoī vt irascatur uitijs et

ira que

ira que data ho

malis suggestionibus et ex indignatione non
 patiatur se in consensum peccati duci repri-
 mens malos motus in se et in alijs ubi oportu-
 tune potest et vlciscatur dei iniurias et iusticie
 transgressiones et tunc dicitur zelus per ius-
 ticiam: sicut legitur christus iratus fuisse plu-
 rimes phariseis et alijs non recte agentibus:
 sic alij sancti viri sepe irascuntur sibi ipsis et
 alijs rationabiliter et zelo iusticie: iuxta il-
 lud psalmi. Irascimini et nolite peccare. Hinc
 psalmi. 4. pchpudor in vitium ita deformata est et non ra-
 tionem velut in furore pueri est ac insaniens ir-
 rationabiliter more frenetici mouet homo con-
 tra hominem non proximum amicum et seipsum: imo
 plerumque non deum et sanctos eius: et non insensibi-
 lia et irrationabilia que nec male nec bene sciunt
 agere nisi sicut natura impellit ea. Pri-
 mo igitur quod potest: ut ira sit peccatum: prefer-
 tim cum dicitur glo. super illud psalmi. Irascimini et
 nolite peccare: quod motus ire non est in parte no-
 stra. Ad hoc respondet sanctus Thomas. scda. 2. q.
 clviij. q. ira proprie notat quadam passione:
 passio autem appetit sensitiui intantum est bona
 in quantum ratione regulatur: si autem ordinem rationis
 excludit tunc est mala ordo autem rationis in ira
 potest attendi quantum ad duo. Primo quantum ad
 appetibile in quod tendit quod est vindicta: vnde si
 quis appetat quod secundum ordinem rationis vindicta si-
 ut laudabilis est appetit ire: et vocatur ira per
 zelum que nihil aliud est quam detestatio vitij et
 debita correctio vel emendatio eiusdem: et sic
 non est peccatum sed est perfectio: sicut christus
 phariseis in templo vendentibus et silibus: ut
 impleverit illud psalmi. Quoniam zelus domus tue co-
 medit me. Et David. Zelauit super iniqum pa-
 cem peccatorum videns. Quod si quis appetat vindi-
 ctam qualitercumque fiat etiam non ordinem rationis:
 puta si vult puniri illum qui non meruit vel vl-
 tra quam meruit: vel non ordinem legitimum vel non
 propter debitum finem qui est observatio iusticie
 et correctio culpe erit appetit ire vitiosus
 et vocatur ira per vitium. Quod si appetit iniustam
 vindictam sic ex suo genere est ira peccatum mor-
 tale: quod contrariatur charitati et iusticie: potest tamen con-
 tingere quod talis appetit sit veniale propter im-
 perfectionem actus: que quidem imperfectio attenditur vel ex
 parte appetentis: puta cum motus ire peruenit iu-
 dicii rationis que motus non sunt in parte hominis in
 generali: ut. scilicet. nullus eorum insurgat: quis
 ratio possit quolibet impedire singulariter ne
 insurgat et sic est aliquo modo in parte hominis
 que causat motus illos esse veniale peccatum:
 vel etiam attenditur ex parte appetibilis: puta
 cum quis appetit in aliquo modico se vindicare:

quod quasi nihil est reputandum ita etiam quod si
 actu inferatur non est peccatum mortale: puta si quis
 trahit aliquem puerum parum ad capillos vel
 aliud huiusmodi. Secundo attenditur ordo
 rationis circa iram quantum ad modum irasce-
 di cum scilicet motus ire non moderate ferue-
 scit: nec interius nec exterius: utpote quia
 nimis ardentem irascitur interius: vel ni-
 mis ire signa manifestat exterius: et sic licet
 ira sit peccatum secundum se: non tamen habet ex
 suo genere rationem peccati mortalis: sed con-
 tingere potest quod sit peccatum mortale quod
 appeteret duntaxat iustam vindictam: puta
 si quis ex ire vehementia decidat a dilecti-
 one dei et proximi. Preterea notandum quod do-
 minus in euangelio Matth. v. ponit tres
 gradus ire dicens: Qui irascitur fratri suo
 reus erit iudicio: qui autem dixerit racha re-
 erit consilio: qui vero dixerit fatue reus
 erit gehenne ignis: qui gradus ponuntur
 secundum processum humani actus. De quibus gra-
 dibus queri potest utrum omnes constituent mor-
 tale peccatum: presertim cum super illud
 Matth. v. iam allegatur dicitur glo. quod per illa
 tria que tanguntur ibidem scilicet iudicium consilium
 et gehennam: diuerse mansiones in eterna da-
 natione per modo peccati singulariter exprimi-
 muntur. Ad hoc dicendum quod hec tria sunt
 contraria huic precepto noue legis promul-
 gate a legislatore christo. Matth. v. vbi di-
 citur: Diligite inimicos vestros benefacite his
 qui oderunt vos: et orate pro persequentibus et ca-
 luniantibus vos: ut sitis filij patris vestri qui solem
 suum oriri facit etc. Hoc enim secundum doctores non
 solum est consilium sed etiam preceptum obligatorium sal-
 tem in vniuersali: et sicut est de necessitate
 charitatis ita et de necessitate precepti absolu-
 te: sicut etiam in speciali: non tamen ab solute: sed
 secundum preparationem animi si necessitas occur-
 reret cum igitur hec tria sint directe contraria: ut
 pote ira in corde dilectionis: in signo orationis: in
 verbo vel facto beneficentie exhibitionis: li-
 quido patet quod sunt mortalia peccata. Ad
 cuius euidentiam sciendum quod primus gradus est
 ira in corde cum irascitur fratri suo cui et dicitur
 tur quia reus erit iudicio in quo fiet ipsius ire
 districta discussio an diuino vel proprio fe-
 rat zelo: nam ira cordis per vitium primo modo
 accipi potest: put dicitur remissionem affectus non
 proximum per quam homo non dolet de malo proximi
 nec gaudet de bono eius sed etiam non doleat de
 bono nec gaudeat de malo eius: sed est indiffe-
 rens et sic est imperfectio charitatis. Secundo
 modo potest accipi put dicitur actuali impatien-

De primo gradu ire que est in corde

Ps. 4

quod
an sit
causum

Ps. 68

Ps. 72

90

90

tã tã absq; appetitu vindicte: & talis motus etiã deliberatiu⁹ est veniale & nõ mortale qz non habet cõpletã rõnem ire. Ter-
 tio modo põt accipi put dicit impatiẽtiã actualẽ cum appetitu vindicte & h põt con-
 tingere tripliciter: qñq; enĩ hoc ptingit a natura sicut in melancolicis in qbus fm
 pñm cõtinue mordef natura ppter qd sũt semp turbulenti: & sic nullũ est pctũ cũ sit motus naturalis. Quis aut est ab appeti-
 tu ideliberato & sic e veniale: sicut alij pri-
 mi motus: vñ legif de quodã pbo qui eri-
 gens in altũ manuz ad castigandũ seruũ:
 iuenit se ira cõmotũ: inueniensq; qd in se
 corrigeret penã suspẽdit ne castigãdo mo-
 dũ excederet: & Tarentin⁹ intuens villicũ
 suũ male meritũ sumpsissem a te inq̃t sup-
 pliciũ nisi tibi iratus essem: maluit enĩ im-
 punitũ relinquere q̃ p irã iusto ampli⁹ pu-
 nire. Quis deniq; pcedit ex volũtate de-
 liberatiua: & de illo appetitu vindicte deli-
 beratiuo qri põt: vtz sit licit⁹ appetit⁹ vin-
 dicte: p̃sertim cũ ille qui vindictã appetit
 qd dei est sibi vsurpat: d̃r enĩ Deuf. xi. fm
 lram: mibi vindictã & ego retribuã. Ad h
 rñdet sanctus Tho. scda. 2°. q. cvij. q̃ vin-
 dicatio fit p aliquod penale malũ inflictũ
 peccanti: e igit in vindicatione cõsideran-
 dus vindicat⁹ anim⁹: nã si intentio vindic-
 cantis: vñ vindictã appetentis ferat prin-
 cipaliter ad aliqđ bonũ ad qđ puenit per
 penã peccantis: puta ad emendationẽ pec-
 cantis vel saltem ad cohibitionem eius &
 quietẽ alioz & ad iusticie conseruationẽ et
 dei honorẽ potest vindicatio vel eius ap-
 petitus esse bona & licita: seruat⁹ alijs de-
 bitis circũstantijs: imo spẽalis virtus po-
 nit vindicatio a Tullio in sua rhetorica q̃
 scz ponit eã esse partẽ iusticie: quã ita diffi-
 nit dicens: vindicatio est p quã vis aut in-
 iuria & oĩno quicqđ obscurũ est. id e igno-
 mintosum defendẽdo aut vlciscẽdo ppul-
 satur. Pro quo scienduz q̃ sicut dicit pbs
 vij. etbiẽ. Aptitudo ad virtutẽ inest nobis
 a natura: licz cõplementũ virtutis sit p as-
 suetudinẽ vel p aliquã aliã causam: vnde
 patet q̃ virtutes pficiunt nos ad psequẽ-
 dũ debito modo inclinationes naturales
 q̃ p̃tinent ad ius naturale: & ideo ad quãli-
 ber inclinationẽ naturalẽ determinatã or-
 dinat aliq̃ specialis vtus: est igit qdã spe-
 cialis inclinatio nature ad remouẽdũ no-
 cumenta vnde & aialib⁹ datur vis irascibi-
 lis sepatiua vi p̃cupiscibili repellit aut ho-

mo nocumentũ p hoc q̃ se defendit in ius-
 rias ne ei inferat vel iam illatas iniurias
 vlciscit: non intẽtiõne nocẽdi: sed intẽtiõne
 remouendi nocumẽta & hoc p̃tinet ad vin-
 dicationẽ sicq; ponit spẽalis vtus cuius
 prima radix est zelus: put importat seruo-
 rem amoris dei & pximi: quoz scz iurias
 vindicat quas ex charitate reputat q̃si su-
 as: licz parat⁹ esse debeat pprias iniurias
 patienter sustinere fm q̃ oportet ad ppriã
 salutẽ & ad dei honorẽ: als non: qz iniuria
 non inferit alicui p̃sone & vlti⁹ redũdat i
 deũ: & eccliam debet q̃s vlcisci: sicut Meli-
 as q̃ fecit ignẽ descẽdere de celo. iij. Reg.
 j. et Meliseus q̃ maledixerit pueris eũ irri-
 dentib⁹. iij. Reg. ij. et Siluester papa qui
 eos excõicauit q̃ illũ miserũt i exiliũ. xxiij
 q. iij. c. Huilzarius. Si ho vindicant⁹ vel
 vindictaz appetentis intentio p̃ncipaliter
 feratur in malũ illi⁹: de quo vindictã ap-
 petit vel sumit & ibi quiescat est oĩno illicitũ:
 quia delectari in malo alteri⁹ p̃tinet ad
 odiũ: qd charitati repugnat qua debem⁹
 oẽs hoĩes diligere: nec excusat q̃s si ma-
 lũ intẽdat illius q̃ sibi iniuste malũ itulit:
 sicut nõ excusat q̃s q̃ odit odientẽ se: s̃ vt
 ait apls Roma .xij. Noli vincĩ a malo sed
 vince in bono malũ: & huic appetitui vin-
 dicte i corde latẽti debet iudiciũ ad discer-
 nẽdũ q̃ aĩo fiat: qz si ferat in malũ meri-
 to dat tale iudiciũ: q̃ odit fratrẽ suũ homi-
 cida est. Ne q̃ innumerabiles hodie latent
 homicide: imo patricide matricide vxori-
 cide: plicide: ppter q̃cunq; cõmoda cõse-
 quẽda vel incomoda p̃cauẽda: vel ppter
 q̃scũq; iordinatas affectiões amoris odij
 delectatiõis lucri &c. qui crudeli vindicta
 mulctabũt in iudicio. Scds vero grad⁹
 est ira in signo: cũ. s. p aliq̃ signa exteriora
 manifestat exteri⁹ anteq̃ p̃umpat in effe-
 ctũ & q̃tũ ad h̃ subdit dñs: qui aut dixerit
 Racha: re⁹ erit p̃silio: racha est interiectio
 irascẽtis vel indignãtis: in q̃ nobis expri-
 munẽ signa indignatiõis vel odij: sicut lo-
 cutiões & salutationes subtrahere: faciem
 auertere: supcilia p̃trahere occursum decli-
 nare & similia: q̃ signa si demonstrant ex in-
 dustria & deliberatiõne p̃uia: etiã sine rãco-
 re interiori: p̃sertim cũ visus coĩs exposce-
 ret vt alter ad familiaritatẽ se iegeret aut
 de offensa prius illata veniam peteret: ac
 habeat p̃suptio q̃ nõ simulate faciat: hoc
 valde piculosũ esset & mortali vicinũ imo
 plerũq; mortale: tũ ppter vindictã quã p

quic dicit
 iniuria
 a se

A se
 du ire p

In appetitu vindicte.

hoc expetere videret: tum pp̄ signū ostē-
 si odij: tū pp̄ occasionē odiū in altero nu-
 triēdi: tū deniq; pp̄ scādalū vniūsi. Quod si
 odiū lateat ī corde: s̄ tāto graui⁹ ē: quāto
 euidentiori signo cūctis innotescit. Si tū
 ex cā rōnabili ostēderet illa signa vel fugā
 societatis: vtpote ad declinandū p̄uersa/
 tionē ⁊ familiaritatē alterius p̄niciosam ⁊
 piculosam q̄ nitif̄ quēpiam in luxurie vel
 alterius vitij voraginē trahere: tūc licituz
 est: qz dicit dñs: Qui nō odit p̄rem ⁊ ma-
 ⁊c. nō pōt me⁹ eē discipulus: alio q̄n si talē
 nō habet excusationē tunc quot ei⁹ exēplo
 puocant̄ in peius p̄ tot corā districto iu-
 dice ē rōnez redditurus. Cui⁹ pena ponit̄
 esse p̄siliū: qz s̄ tales in p̄silio trinitat̄ de-
 cernit diuina sn̄ia: qz sicut alijs fecit sibi fi-
 at: ⁊ fm mensurā q̄ mensus ē sibi remecia-
 tur: vt sicut p̄ximus ostēdit signa rācoris
 sic ī iudicio recipiat signa diuini furoris.
 De hmōi autem dicit dñs Iher. vij. Moli
 ozare p̄ populo isto nec assumas p̄ eis lau-
 dem ⁊ orationē ⁊ nō obsistas mibi qz non
 exaudiam te. Mirirū cū iudiciū sine misē-
 ricordia fiet ei q̄ non fecit misericordiam.

Tertius deniq; gradus ē ira ī vbo vel
 in facto: qū scz p̄ctm̄ interius p̄ceptum p̄-
 ducit̄ ad effectū: est enī effectus ire nocu-
 mentū alteri⁹ sub rōne vindicte: minimū
 aut̄ nocumentoz ē qd̄ fit solo vbo: ⁊ ideo
 q̄tū ad s̄ dicit dñs q̄ dixerit fratri suo fa-
 tuere⁹ erit gehēne ignis: vt sic q̄sq; p̄side-
 ret si p̄ minimo effectū ire tā horribills pe-
 na infligit̄. s. p̄ solo vbo iniurioso ⁊ cōtu-
 melioso gehēne igni mācipat̄: qd̄ erit
 oppressozib⁹ paupez pupilloz ⁊ viduaruz
 cū tā fere p̄ orbē regnet violētia p̄ iusticia:
 cui nimirū debet̄ gehēna. i. infernū. p̄fun-
 dissimū: dicit̄ enī gehēna a geos qd̄ ē ter-
 ra: ⁊ enneos qd̄ est p̄fundū: qz creditur in-
 fernus esse in cētro terre cui⁹ p̄fundū ira-
 cundo cōpetit̄ p̄sertim cuz iram ad odium
 deducit. Quia sicut charitas est potissi-
 ma virtutū: sic odium est pessimū omnīuz
 vitiozū. Unde iracundus ad omnē digni-
 tatem reddit se inutilem: in cui⁹ argumen-
 tum dicit̄ ad Titū. j. qz oportet ep̄m eē nō
 iracundum aut litigiosum: vt dicit̄ etiam
 xlvi. di. ⁊ hoc pp̄ duas causas quas ibi/
 dem tangit. Pr̄ma est quia cuz austerita-
 te ⁊ p̄teruia imperāt ac subditos suos nō
 tranquille ratiocinando corrigere sed aspe-
 re inflectere dominādo festināt. Alia cau-
 sa est quia litigiosi vel adulationibus ani-

mos principū sibi cōciliant vel fratribus
 suis detrahendo infamie notam ingerūt:
 vel inter fratres discordiā seminādo sedi-
 tiones facere non cessant: que oīa in prela-
 tis dānabilia esse p̄bantur: qd̄ igit̄ cōue-
 nit ecclesiaz p̄latis: illud apli vtiq; ad Ti-
 mo. ij. c. iij. Predica v̄bū: insta oportune
 ip̄ortune: argue: obsecra: increpa ⁊ hoc ī oī
 patientia ⁊ doctrina: tāq; medici sp̄uales
 ecclesie sanctē: vñ dicit̄. xliij. q. iij. Quid
 est ecclesie medicina. glo. id ē correctio sa-
 lutem oīm materna charitate conquirens
 tanq; inter freneticos ⁊ letargicos estuās
 nunq; p̄temnere nunq; desistere debet vel
 potest vtrisq; si necesse ē molesta sit q̄ nen-
 tris est inimica: nā ⁊ frenetici nolūt ligari
 ⁊ letargici nolūt excitari: s; p̄seuerat scz ī
 sistendo charitatis diligentia freneticos
 ligare: letargicos stimulare: ambos ama-
 re: ambo offendunt̄: sed ambo diligunt̄:
 ambo molestari q̄dū egri sunt indignāt̄
 sed sanati ambo gratulantur: ⁊ sic oportet
 qz fiat officiū prelati in omni patientia: nō
 in ira: in omni charitate non in austerita-
 te: similiter p̄positi ⁊ iudices seculares ex
 ira nihil agere vel iudicare debēt als etiā
 grauiter delinquit̄: vñ dicit̄. xj. q. iij. c.
 Sepe ira etiā innocentes in crimen addu-
 cit: qz dum iusto amplius irascimur ⁊ vo-
 lumus aliena cohercere peccata grauiora
 cōmittimus: ⁊ ponit̄ exemplū dicens sequē-
 ti caplo. Cū apud thessalonicam exorta se-
 ditione qdam militaris vir fuisset impetu-
 furientis populi extinctus: Theodosi⁹ re-
 pentim nūcij atrocitate succensus: ad lu-
 dos circēses iuitari populū ei⁹ improui-
 se circūfundī milites atq; obtruncare pas-
 sim vt q̄sq; occurrisset gladio iubet ⁊ vin-
 dictam dare nō crimini sed furori ob s̄ cū
 a sacerdotib⁹ italie redargueret agnouit
 delictū culpāq; cū lachrymis cōfessus pu-
 blicā p̄niaz in cōspectu toti⁹ ecclie exegit:
 ⁊ in hoc tēpus sibi ascriptum absq; rega-
 li fastigio patienter impleuit: qbus oībus
 illud qz mirabiliter adiecit ⁊ leges sanxit
 in postez vt sn̄ie p̄ncipū sine aiaduersione
 plate in diē tricesimū ab executorib⁹ disse-
 rētur quo locus misericōdie vel si res tulisset
 p̄nē non periret: vbi dicit glo. qz si sn̄ia sit
 lata sup crimie statim mandat̄ executioni
 nisi ī casib⁹ quoz vnus ē: cū p̄nceps ex ira-
 cundia seuerius tulit sn̄iam. Deniq; di-
 cit cōpendiū qz ex iniuria tria solent oriri.
 Pr̄mū est rancor ī affectu ⁊ illū tenet qz

⁊ tria q̄ ex ira oriuntur

90
 te no gra
 ue m vbo
 i facto.

libet statim remittere. Scdōz ē rācoris sig/
nū in effectu ⁊ illud tenet remittere veniā
petēti: ⁊ ad emendationē parato fm suay
facultatē ⁊ iniurie q̄litate iudicio p̄boz vi
rozū. Tertiu ē actio q̄ iniuriantē ⁊ illā nō
tenet remittere: imo plerūqz bñ facit q̄ di/
misso rācore agit actioe iniuriay: vt notat
glo. xc. di. c. si q̄s p̄trista: ⁊ addit cācell.
parisiens. q̄ si q̄s nō vult inimico suo ma/
lum aie inferre nec corpis: sed habet ad eū
cor durū v̄ saltē nō claz: talis inducēdus
ē q̄ amaritudinē deponat: qd si facere nō
pōt ⁊ de hoc dolet nō ē iudicādus eē pp̄
hoc in peccato mortali. Ad laudē dei.

De ira ⁊ vindicta quō licita sit ⁊
quō nō: ac de vitio maledictiōis i
deū vel in hoies: Sermo X

Non assumes nomē

dei tui inuani. Exo. xx. Sicut di
cit doctor sac̄ scda. 2. q. clviij.

Tres sūt spēs ire q̄ ponūt a p̄bo. iij. ethic.
vbi dicit iracundoz q̄daz sunt acuti: q̄dā
amari: q̄dam difficiles siue graues. Acu
ti sūt q̄ nimis cito irascunt ⁊ in q̄libet leui
cā lz nō diu pseuerat ap̄ illos. Amari ve
ro sūt q̄ habēt irā p̄manētē pp̄ter p̄manē
tiā tristitie quā interi⁹ clausaz tenent ⁊ qz
nō p̄rumpunt ad exteriora signa iracūdie
nō p̄nt ab alijs p̄suaderi: nec a seip̄is rece/
dunt ab ira nisi put diuturnitate tēporis
abolef ab eis tristitia: ⁊ sic deficit ira. Gra
ues deniqz sūt ⁊ difficiles in q̄bus ira per/
manet diuturna pp̄ter vehemēs desideri/
um vindicte quā expetunt appetitu obsti/
nato: ⁊ ideo in eis ira tpe nō digerit s̄ per
solaz p̄nitionē q̄escit. Hic q̄ri pōt: vtrū
ira poni debeat inter vitia capitalia: p̄ser/
tim cū sup illud p̄rouer. xxix. Air iracū/
dus puocat rixas: dicit glo. Janua ē oim
vitiōz iracūdia q̄ clausa virtutib⁹ dabit i/
trinfecus quies apta ad oē facinus arma/
bis anim⁹: nullū aut vitii capitale ē p̄nci/
pium oim pctōz s̄ quozūdā determinate.
Ad hoc r̄idet sanct⁹ Tho. vbi supra q̄ vi
tū capitale dicit ex q̄ multa vitia oriunt:
habet aut hoc ira q̄ ex eo multa vitia ori/
ri p̄nt duplici rōne. p̄dimo rōne sui obie/
cti qd multū habet de rōne appetibilitatē
inquātū scz vindicta appetit sub rōne iu/
sti ⁊ honesti qd sua dignitate allicit. Alio
mō ex suo impetu q̄ mentē p̄cipitat ad in/
ordinata q̄cunqz agēda: ⁊ ideo manifestū

est q̄ ira est vitii capitale eo q̄ habeat su
nē multū appetibilē ita q̄ pp̄ter ei⁹ appe/
titum multa peccata cōmittunt. S̄ q̄ ira
dicit ianua vitiōz hoc ē p̄ accidēs. s. quia
remouet p̄hibēs i impediēdo iudiciuz ra
tionis p̄ qd hō retrahitur a malis: directe
aut p̄ se ē causa aliquoz vitiōz spūalluz q̄
dicunt filie ire. Et assignant sex filie a be
ato Grego. xxxj. moral. quarū sufficientia
sic pōt haberi. Nam ira tripliciter p̄sidera
ri pōt. Ano mō fm q̄ ē in corde: ⁊ sic ex ea
nascunt duo vitia: vnū q̄dem ē ex pte ei⁹
p̄tra quē hō irascit quē scz indignū repu/
tat q̄ sibi aliquid tale faciat ⁊ sic ponit in
dignatio. Aliud aut vitii est ex pte sui p̄
us inquātum scz excogitat diuersas vias
vindicte: ⁊ talib⁹ cogitatioib⁹ aīm suuz re/
plet: ⁊ sic ponit tumor mētis q̄ non accipi
tur h̄ p̄ supbia: s̄ p̄ quodā conatu siue au
dacia hois intētantis vindictā: put vide/
bis. Alio mō p̄siderat ira fm q̄ ē in ore: ⁊
sic ex ea duplex inordinatio procedit: vna
q̄dē fm h̄ q̄ hō fm modū loquēdi irā suay
demonstrat sic dictū ē de eo q̄ dixerit frat̄
suo racha: ⁊ sic ponit clamor p̄ quē intelli
gitur inordinata ⁊ cōfusa locutio. Alia au
tem ē inordinatio fm q̄ aliquis p̄rumpit
in verba iniuriosa que q̄dem si sunt cōtra
deuz erit blasphemia: si vero p̄tra p̄ximū
erit cōtumelia. Tertio modo p̄siderat ira
fm q̄ p̄cedit vsqz ad factū ⁊ sic ex ira oriū
tur rixe p̄ q̄s itelligūt oīa nocumenta q̄ fa
cto p̄ximis inferūt ex ira. Circa primaz s̄
filiam ire que dicit indignatio sciēdū: q̄ i
dignatio est voluntas se vindicandi p̄ mo
lestie signū exteri⁹ declaratū reputās illū
indignum q̄ sibi iniuriā irrogare videt: ⁊
illud moleste signū exp̄mit in euāgelio p̄
racha put iā declaratū est. Hic q̄ri pōt
vtrū meli⁹ fiat vindicta vel satisfactio silen
do q̄ iniurianti vel conuicianti r̄idendo.
Ad hoc r̄idet Asten. .li. ij. ti. xliij. q̄ si fiat
cōpatio in genere tūc melius ē silere q̄ re/
spōdere ad victoriā obtinendā: plus enī ē
vincere vitiuz q̄ p̄sonam: iuxta illō p̄ro/
uer. xxvj. Melior est sapiens viro forti ⁊ q̄
dominat animo suo expugnatore vrbium
q̄ si fiat cōpatio fm condiciones persona/
rum: tūc aliqñ melius esse pōt i casu respō
dere q̄ silere: ⁊ aliqñ nō: et h̄ tangit p̄ro/
uer. xxvj. vbi d̄: Bñde stulto iux̄ stulticiā
suā ne sibi sapiens eē videat: ⁊ ne r̄ideas
stulto iux̄ stulticiay. s. ne ei silis efficiaris.
p̄ro quo sciēdū put dicit sac̄ Tho. scda

Non au sit vitiū capitale

An melius fiat vindicta vel satisfactio
silendo: quā iniuriantē respondendo.

2°. q. lxxiij. Sic patientia est nobis necessaria in his que nos agunt: precepta vero patientie in his que nos sunt habenda sunt in preparatione animi: sicut Augustinus in sermone domini in morte exponit: Si quis te percusserit in una maxilla probe ei et aliam: ut. i. homo sit paratus facere si opus fuerit: non tamen hoc actu semper facere teneatur: quia nec ipse dominus hoc fecit: sed respondit Ioh. xvlij. Quid me cedis: sic etiam intelligendum est de omnibus iniuriis quibus vel signis irrogatis: teneamur enim animam habere paratam ad ea tolleranda si expediens fuerit. Quis tamen oportet ut talia repellamur maxime propter duo. Primo propter bonum eius quod contumeliam infert: ut scilicet eius audacia reprimatur et decetero talia non accipiat. Secundo propter bonum multorum quorum profectus impeditur per contumelias nobis illatas: unde Gregorius super Ezechiel. omel. ix. dicit: quod hi quorum vita in exemplo imitationis est posita debent si possunt sibi detrahentium verba contempserere ne eorum predicatio non audiat qui audire poterant: et in pravis moribus remanentes boni vivere continent: verum tamen oportet audaciam contumeliantis reprimere moderate: et hoc propter affectum charitatis: non propter cupiditatem suam honoris. Addit Hein. de boy. ex de iniuriis: et Alex. anglicus: quod attendende sunt conditiones contumeliantis et contumeliatum: et secundum hoc oportet contumeliam sustinere vel non sustinere: si enim dicatur contumeliam a provocato persone pari vel inferiori: ibi non est iniuria officii: et si presumitur tunc de medicina morbi siue intentione per sustinentiam: tunc sustinendum est et est merito: utpote inductivum alteri ad recognitionem vel suum plus ad humiliationem: hanc enim patientiam prohi sumo proplectebatur affectu: unde refert Valerius maximus li. viij. quod Antisthenes cuidam dicenti sibi: maledixit tibi ille: non mihi inquit: sed illi qui in se quod ille culpam agnoscit: sed et si mihi maledicere curet: non curo: quia auditus lingua debet esse robustior: cum singulis hominibus lingue sunt singule: sed aures bine aliquatenus tamen curo: quia eo ipso fateor me esse superioris: quia superioris persone usus est hec pati: inferioris facere: gauderem itaque nisi viderem humanitate hominem copaterer infelici. Et Seneca in epistola refert: quod Titus tacitus maledicenti sibi Metello: facile est inquit in me dicere: cum non sum responsurus tu inquit didicisti maledicere: et ego scia teste didicisti maledicta continere: et sicut tu lingue tue sic ego aurium meum sum dominus: hec ille. Sunt tamen aliqui qui se vindicant non resistendo contumelias vel iniurias: sed silendo et dissimulando

secundum consilium Chrysostomi dicentis: Si vindicare vis sile et funestam ei dedisti plagam: quod proferimus fertim accidit in mulieribus ira commotis: et si hoc facerent ut tacendo contumeliantem ad iracundiam provocarent: hoc ad vindictam pertineret et sic peccaret: sed si tacet volens ire locum dare: hoc est laudabile: unde Eccl. viij. Non litiges cum homine linguato: et non struas in ignem illius ligna. Porro si dicatur superiori iniuria officii vel alij coram ipso: et de remedio tripantie nil presumatur: tunc non est sustinendum. Quia dicit Bernus. li. iij. de consideratione: impunitas iniurie: soboles insolentie mater radix impudicie transgressionum nutritrix est: aliud tamen est arguere vel corripere quando convincens est in furore: quia tunc non expedit eo quod non est aptus ad recipiendum. Hinc dicitur Eccl. viij. Non accedas carbonem peccatorum arguens eos scilicet tempore quod eis ira dominat: et ulius est iam aliquantulum furore sedato redarguere: quia tunc sibi poterit esse proficuum.

Circa secundam filiam ire que dicitur tumor mentis dicitur Aristoteles. li. ij. ti. xlix. quod non sumitur hic per superbiam: sed per quodam conatu siue audacia hominis intendantis vindictam: et est voluntas vindicandi fugiens adusitates inimicitias: vel est vitium cordis ex ira perveniens quo quis excogitat in corde diversas vias vindicte: et talibus cogitationibus animus suus repletur et intumescit. Hic queri potest utrum audacia sit peccatum sicut videtur innuere Eccl. vj. Cum audace non eas in via: ne forte grauet mala sua in te: sed nullius societas est declinanda nisi propter peccatum. Ad hoc respondet sanctus Thomas. scda. 2°. q. cxxvij. quod audacia est quedam passio: passio vero quicquid est moderata secundum rationem: quicquid autem caret modo rationis: vel per excessum vel per defectum. et secundum hoc est passio vitiosa. Sumuntur autem quicquid nota passionum a superabundanti: sicut ira propter dicitur non quecumque sed superabundans passio propter scilicet est vitiosa: et hoc modo audacia propter superabundantiam dicta ponitur esse peccatum: unde fortitudo propter est virtus cardinalis importat firmitatem animi in sustinendis et repellendis periculis gravibus. Ad cuius virtutem pertinet ipse dimensa removere quibus retrahatur voluntas a sequela rationis: quod autem aliquid retrahitur ab aliquo difficili pertinet ad rationem timoris: quod importat recessum quedam a malo difficultatem habente et ideo fortitudo quasi medium tenens principaliter quod dicitur est circa timores rerum difficultium que retrahere possunt voluntatem a sequela rationis: oportet autem homini rebus difficultibus impulsam

Moderata in se peccatum

nō solū firmīter tolerare cohibēdo timorē sed etiā moderate aggredi qñ. s. oportet et quō oportet extimare ea ad securitatem in posterū habendā: q̄ si nimis precipitanter aggredit inordinate se piculis ingerens: hoc videt p̄tinere ad rationē audacie: et sic timor deuiat a virtute fortitudinis p̄ defectum: audacia v̄o p̄ excessum: sed quia ad omnē virtutē moralē p̄tinet modū ratiōis obseruare in materia circa quā est: et ideo omne vitium qd̄ importat imoderantiā circa materiā alicui⁹ virtutis moralis opponit illi virtuti morali sicut imoderatū moderato. Audacia v̄o fm̄ q̄ sonat in vitium importat excessum passiōis q̄ audacia dicitur: cuius motus consistit in inuadēdo id qd̄ est hominī contrariū vltra dictamē rōnis iracundiē passione incitatus: et sic ponit filia ire. Circa tertiā filiam ire que clamor dicitur sciendū est: q̄ clamor pp̄rie signat quādam clamorosam et inordinatā et confusam locutionē ex ire cōmōtione puenientē: nō quidē specificē cōuitia vel impropertia aut cōtumelias ingerentē: sed indicia dūtaxat indignatiōis cōmōtiōis et despectiōis p̄tendentē: ac plerūq̄ ex impatiētia in maledictiones diuersas p̄umpentē imp̄cando vel optando alicui malū siue deo siue hominī siue etiā creature irrōnali et differt a blasphemā: q̄ blasphemā est quādo aliquid attribuit deo qd̄ ei nō cōuenit: vel non attribuit ei quod sibi cōuenit: aut etiā attribuit creature qd̄ soli deo cōuenit: vt postea videbitur. Hic queri pōt: vtrū licitū sit maledicere: p̄sertim cū dicitur Deut. xxvij. Maledict⁹ qui nō p̄manserit in sermonib⁹ legis hui⁹. vnde quotidie maledicit ecclia dicens: Maledicti qui declināt a mādatis tuis. Ad hoc rūdet sanct⁹ Tho. scda 2. q. lxxvj. q̄ maledicere est idē q̄ malū dicere. Dicere ergo tripliciter se habet ad id qd̄ dicitur. Ano mō p̄ modū enūciationis: sic aliquid exprimit mō indicatiuo: et sic maledicere nihil aliud est q̄ malū alterius referre qd̄ pertinet ad detractionē. Unde quicq̄ maledicti detractores dicuntur: et s̄ prohibuit dñs Leuit. xix. dicens: Nō maledices surdo: et corā ceco nō pones offendiculū: cui⁹ expositio patet in sermone de detractione. Alio mō dicere se habet ad id qd̄ dicitur per modū cause: et quidē hoc p̄mo et p̄ncipaliter cōpetit deo q̄ fecit omnia solo verbo: cōsequenter autē cōpetit hominib⁹ q̄ verbo suo alios mouēt p̄ imperiū ad aliqd̄ faciendū:

et ad hoc sunt instituta verba impatiui modi. Tertio mō dicere se habet ad id quod dicitur q̄si exprimit quedā affectus desiderā: tis illud qd̄ exprimit verbo: et ad hoc instituta sunt verba optatiui modi. Primus ḡ modus licitus est: sed alij duo modi quib⁹ malū dicitur p̄ modū impatiuis vel optatiuis possunt esse liciti aliquā et aliquā nō. Nam si quis imperet vel optet malū alterius rōne boni cū debitis circūstantijs: tūc licitū est nec erit maledictio p̄ se loquēdo sed p̄ accidens: q̄ p̄ncipalis intentio nō fert ad malū sed ad bonū. Pro quo sciendū q̄ cōtingit dici malū aliqd̄ impando vel optando sub rōne duplicis boni. s. vel sub rōne iusti et sic iudex iuste maledicit illi cui precipit iustā penā inferri: et sic ecclia maledicit anathematizando. Sic etiā p̄phete quicq̄ peccatorib⁹ imp̄cabant mala q̄si cōformātes volūtātē suā diuine iusticie: sicut Helise⁹ pueris sibi illudētib⁹ maledixit: vt patz iij. Regū. ij. licet imp̄cations hmoi possint etiā p̄ modū p̄nunciatiōis intelligi. Quicq̄ v̄o dicit aliqd̄ malū sub rōne vtilis: puta cū q̄s optat aliquē peccatorē pati aliquā egritudinē aut aliqd̄ impedimentū vt ipse melior efficiat: vel vt saltē ab alioz nocumēto cesset. Si q̄s v̄o impet vel optet malum alterius inquātū est malū q̄si ipsum malū intendēs: sic erit illicitū: et hoc est maledicere per se loquēdo et est graue peccatū: q̄ velle vel imperio mouere ad malū alteri⁹: fm̄ se repugnat charitati qua p̄ximū diligimus volētes bonū ipsius: et ita fm̄ gen⁹ suū est mortale: et tanto graui⁹ quāto p̄sonam cui maledicim⁹ magis amare et reuereri tenemur. Vñ Leuit. xx. Qui maledixerit patri vel matri morte moriat. vnde et irrōnabilib⁹ creaturis maledicere inquātū sūt creature dei peccatū est blasphemie et mortale. Maledicere v̄o eisdē fm̄ se cōsideratis est ociosum et vanū: et p̄sequēs illicitū: nec em̄ diabolo qui p̄ obstinationē maxime subiect⁹ est malicie licitū est alicui maledicere: sicut dicitur Eccl. xxi. Cū maledicit impi⁹ diabolū: maledicit ipse animā suā: et hoc ideo q̄ natura eius bona est et a deo cui maledicere nō licet: q̄ si maledicit illi nō p̄pter naturā sed p̄pter culpā: tunc seipm̄ impius simili rōne iudicat maledictione dignū: et fm̄ hoc animā suā maledicere dicitur. Quicq̄ tamē cōtingit verbū maledictiōis platum esse veniale: vel p̄pter paruitatē mali qd̄ maledicēdo q̄s imp̄cat

An sit licitū in maledicere.

alteri: vel etiā ppter affectū eius q̄ pfert
maledictiōis verba dū ex leui motu vel ex
ludo vel ex surreptione aliqua talia verba
pfert: q̄ peccata verboꝝ maxie ex affectu
pensant. Maledictio tñ que fit in deū vel
in diuina semp est execrabilis q̄ p̄cipue q̄t/
tuoꝝ modis cōtingere solet. Primo mō in
deū: sicut iusores taxillorū q̄ culpā diabo/
licam in diuinam retorquent innocentia &
deo maledicūt qd̄ est horrendū: quoꝝ pti/
cipes sūt q̄ talib⁹ hospitia cōcedūt sortem
lucris recipiūt familiarit̄ cum eis bibūt: s̄
patz in libro Apū de taxillatorib⁹: q̄ loua/
nij iuserūt ī nocte bone ferie sexte. Secūdo
mō in beatā virginē & sanctos: qd̄ horribi/
liter sepius legit̄ vindicasse dñs: p̄sertim
de matre sua benedicta: vt refert Cesari⁹.
Tertio mō in verbū vl̄ p̄conem verbi dei:
sicut illi q̄ verba dei & p̄dicatorū derident
ac puertūt: vel p clamores risus detracti/
ones aliasq̄ trufas impedire cōtendunt.
Quarto mō in opa diuina q̄ quotidie sūt
sicut illi faciūt q̄ maledicūt aure pluuiali
vel p̄prie infirmitati vel rerū p̄ditioni: p/
pter que multi deo maledicūt vel sibijp̄tis:
vnde tanta est labez criminis hui⁹: q̄ dicit̄
xlvi. di. clericus maledict⁹. vbi dicit̄ q̄ cle/
ricus maledicens remoueri debet ab offi/
cio: & si noluerit veniam petere: debet de/
gradari. glo. j. suspendi. et. vj. q. j. c. detra/
ctores. ibi iudicant̄ infames & ab ecclesia
dei iudicant̄ extorres. De qua maledicti/
one plurima tangunt̄ in p̄mo sermone de
diuersis sub themate: Maledict⁹ eris sup
terram.

De blasphemie grauitate irre/
missibilitate & pena: ac de cōtume/
lia & rixa: Sermo XI

Non assumes no-

n men dei tui inuaniū. Exod. xx.
Circa quartā p̄inde fillā ire que
dicit̄ blasphemia: sciendum est q̄ blasphe/
mia est voluntas se vindicās p̄ opprobriū
deo vel sanctis illatū: vel est vitii p̄sum/
pens in verba iniuriosa ac turpia contra
deū & sanctos eius: vel est de deo indigna
sentire. s. de illius potētia bonitate sapien/
tia iusticia charitate & silibus: de qua dicit̄
s̄ct⁹ Tho. sc̄da 2. q. xiiij. q̄ nomē blasphe/
mie videt̄ ip̄ortare quādā derogatōez all/
cui⁹ bonitatis excellētis & p̄cipue diuine.
Deus aut̄ vt dicit̄ Dio. j. c. de di. no. est ipsa

essentia bonitatis: vñ quicqd̄ deo cōuenit
ptinet ad bonitatē ip̄i: & quicqd̄ ad ip̄m
nō ptinet longe est a rōne p̄fecte bonitatis
q̄ est eius essentia: quicunq̄ ḡ negat aliqd̄
de deo qd̄ ei cōuenit vel asserit de eo qd̄ ei
nō cōuenit: derogat diuine bonitati. Et s̄
dupliciter cōtingere pōt. Vno mō s̄m solā
opinionē intellect⁹. Alio mō p̄iuncta qua/
dam affect⁹ detestatiōe q̄ derogatio si con/
sistit in corde tñ est cordis blasphemia: si
x̄o p̄cedit exterius p locutionem est oris
blasphemia: & est ex suo genere pct̄m mor/
tale: qd̄ sic patet: nā peccatū mortale est p̄
qd̄ hō sepat̄ a p̄mo p̄ncipio vite sp̄ualis qd̄
est charitas dei: vñd̄ quecūq̄ charitati re/
pugnāt ex suo genere sunt mortalia pecca/
ta: blasphemia aut̄ repugnat charitati di/
uine: q̄ derogat bonitati diuine q̄ est obie/
ctū charitatis: & ideo ex suo genere ē mor/
tale: nec solū sed est peccatū maximū: duz
fuerit p̄fecta blasphemia: sicut Esa. xvij.
sup illud. ad populū terribilē: dicit glo. q̄
omne peccatū blasphemie cōparatū est le/
uius: qd̄ sic patet: q̄ blasphemia q̄ est s̄m
solā opinionē intellect⁹ opponit̄ cōfessioē
fidei: vt patet intuenti: & ideo habet in se
grauitatē infidelitatis: aggrauat̄ aut̄ pec/
catum si supuenerit detestatio volūtatis: &
adhuc maius si p̄rūpat verba sicut & laus
fidei auget̄ p dilectionē & cōfessionē: cum
igit̄ infidelitas sit maximū peccatū s̄m ge/
nus suum: cōsequēs est q̄ etiā blasphemia
sit maximū peccatū ad idē gen⁹ ptinens &
ip̄m aggruās. Q̄ si obijct̄ de homici/
dio & p̄iurio q̄ sunt grauissima peccata: re/
spōdet sanct⁹ Tho. ibidē: q̄ homicidiū &
blasphemia si cōpan̄ ad obiecta in q̄ pec/
cat̄: manifestū est q̄ blasphemia q̄ directē
est peccatū in deum p̄ponderat homicidiū
qd̄ est peccatū in p̄ximū. Si x̄o cōpan̄
s̄m effectū nocendi: sic homicidiū p̄ponde/
rat: q̄ plus homicidiū nocet p̄xio q̄ blas/
phemia deo. Sed q̄ in grauitate culpe ma/
gis attendit̄ intentio volūtatis p̄uerse q̄
effectus opis: ideo cū blasphem⁹ intendat
inferre nocementū honori diuino simpli/
citer loquēdo graui⁹ peccat̄ q̄ homicida.
Sic vt dicit̄ glo. sup illud Ephe. iij. Blas/
phemia tollat̄ a vobis: peius est blasphe/
mare q̄ p̄eterare: qui em̄ p̄eterat non dicit̄
aut̄ sentit aliqd̄ falsū de deo sicut blasphe/
mus: sed deū adhibet testē falsitati: nō tā/
q̄ est imans deū falsum testē esse: sed tanq̄
sperās q̄ de⁹ sup s̄ nō testificet̄ p̄ aliqd̄ cui

An blasphemia sit maius pct̄m
homicidii

in filia m̄
A
affectione

dens signū. Deniq; blasphemia tā detesta-
bile vitū est qđ credit vnicū et cōtinuū ex-
ercitiū damnatorū: iuxta illud Apoc. xvj.
Estuauerūt homines estu magno et blasphe-
mauerūt nomē dei habentis potestātē sup-
bas plagas: vbi dicit glo. qđ dolebūt de eo
qđ de tantā habeat potestātē qđ plagas eis
inferat: nō mirū cū retinebūt pueram vo-
luntatē auersā a dei iusticiā in hoc qđ dili-
gūt ea p quib; puniunt et vellēt eis vti si
possent: et odiunt penas qđ p peccatis illis
infligunt. Dolēt quidē de peccat; suis: nō
qđ odiūt ea s; qđ p eis puniunt qđ detestatio
diuine iusticie ē in eis interior cordis blas-
phemia: et credibile ē qđ post resurrectionē
erit in eis etiā vocalis blasphemia: sicut i
sanctis erit vocalis laus diuina. Verūtū cō-
tingere pōt aliqñ blasphemia absq; delibe-
ratiōe et ex surreptiōe. Et h; duob; modis.
Primo mō qđ aliq; nō aduertat hoc qđ di-
cit esse blasphemā: qđ pōt contingere cū qđ
subito ex aliqua passiōe in vba imaginata
pripit: quorū significatiōe nō cōsiderat:
et tūc est peccatū veniale: et nō h; p;rie rō-
nē blasphemie. Alio mō qñ aduertit h; esse
blasphemā: cōsiderans signata verborū: et
tūc nō excusat a mortali: sicut nec ille qđ ex
subito motu ire aliquē occidit iux se seden-
tē. Dic g; queri pōt: vtrū blasphemia sit
peccatū remissibile: psertim cū d; Matth.
xij. Omne peccatū et blasphemia remittet
hominib;: spūs aut blasphemie nō remit-
tet: et quicūq; dixerit verbū cōtra filiū ho-
minis remittet ei: qui aut dixerit contra spi-
ritū sanctū nō remittet ei neq; in hoc seculo
neq; in futuro. Ad h; rñdet Asteñ. li. ij. ti.
xl. q. ij. qđ blasphemia si fiat ex coactiōe vel
infirmitate peccat contra patrē: si xō ex de-
ceptiōe vel ignorātia peccat in filium: qđ si
ex certa malicia peccare dicit i spūs sanctū
qđ licet fm veritatē omne peccatū contra supra
bñdictā trinitatē: appropriatē tñ pctm cō-
missum ex infirmitate d; esse contra patrē:
cui. s. potētia appropriat: cōmissum aut ex
ignorātia ē filiū cui appropriat sapientia:
cōmissum insup ex certa malicia ē spūs san-
ctū cui bonitas appropriat. Si g; peccatū
vel blasphemia fiat ex coactiōe vel infirmi-
tate: aut ex ignorātia et deceptiōe: tūc dicit
remissibilis: qđ secū cām annexā h; diuine
misericordie puocatiuā ad remissionem: et
sic intelligit illud: omne peccatū. s. ppetra-
tum in ope: et hoc ex infirmitate vel impo-
tentia et blasphemia: id est peccatū perpe-

tratū verbo: et hoc ex ignorantia remittet
hominib;: id est remissibile est: vel remit-
tit ei si peniteat: qđ ex circūstantia qđ pecca-
tū extenuat dignū est remitti. Ex h; cōclu-
dit qđ blasphemās ex necessitate infirmita-
tis vel passionis alicui; aut ex leuitate: ve-
nitā meret: vt pz. ij. q. iij. c. paulū: et. c. si qđ
iratus. Si xō ex insania: tūc miseratiōe di-
gnus est: vt. l. si qđ impa. maled. l. vna. et
hec notant etiā. xxiiij. q. iij. c. cū ergo. in fi.
glo. qđ si qđ ex calore iracūdie vel ex ebrie-
tate vel ex dementia linguā ē deū publice
la xauerit: benigni; agit cum ipō blasphe-
mate qđ cōtineat decretalis: extra de male-
dic. statuim;: vt postea videbit. Porro si
peccatū vel blasphemia fiat ex electione et
certa malicia: tūc dicit irremissibile pecca-
tū: et hoc vel pure negatiue: scz qđ nullo mō
pōt remitti: vt peccata demonū et damna-
torū: vel dicit irremissibile peccatū: eo qđ
habeat contrariā dispositionē ad remissionē
vt qñ fit ex certa malicia nō ex infirmitate
vel ignorātia: tūc enī d; peccatū irremissi-
bile: nō qđ nō possit remitti: vl qđ nō remit-
tat aliqñ: sed qđ nō habz secū cām motiuā
ad remissionē: qđ fm Aug. tanta est labēs
hui; peccati qđ hūilitatē deprecandi subire
nō pōt: et de hoc subdit in Mattheo. Spi-
ritus aut blasphemie nō remittet. et iterū:
Qui aut dixerit cōtra spūs sanctū et. id est
blasphemia illata ex certa malicia: et qđli-
bet aliud peccatū ex certa malicia factū: ir-
remissibile d;: id est vix vel difficulter re-
mittet: qđ nullā habet excusationē: et fm h;
intelligit illud Matth. xij. Qui dixerit ver-
bū contra spiritū sanctū nō remittet illi: neq;
in hoc seculo neq; in futuro: et Matth. x.
Qui aut blasphemauerit in spūs sanctū nō
habebit remissionē in eternū: et h; idē tenet
Hein. hoc: et de maledic. in. c. statuimus.
qđ si qđ maledicit verbo ex p̄tinacia et deli-
beratiōe peccat irremissibilē: eo qđ rarissi-
me et difficillime illud pctm est remissibile
nō ex impotētia in misericordia dei sed ex
conditiōe peccati: qđ cū peccator venerit i
illud pfundū malorū cōtemnit: vñ scribe et
pharisei ē quos dñs hec verba loquebat:
ipsam diuinitatē xpī blasphemabant: opa
spūs sancti attribuētes diabolo ex certa ma-
licia: et id nullā habebant excusationē: vñ
diminueret eorū pena: et ideo dicit fm ex-
positionē Chryso. peccatū hoc non remittit
neq; in hoc seculo neq; in futuro: qđ pro eo
passi sunt penā: et i pñ: i vīta p romanos: et

An blasphemia sit peccatū remissibile.

in futura vita in pena inferni: sicut etiam Athanasius exemplū inducit de eorum parētibus q̄ primo q̄dē p̄tra moysen cōtēderūt p̄pter defectū aque et panis: et hoc dñs patientē sustinuit: q̄ excusationē habebāt p̄pter infirmitatē carnis: sed postmodū grauius peccauerūt q̄si blasphemātes in sp̄i / ritū s̄ctū: b̄nficia dei q̄ eos de egypto eduxerat idolo attribuētes cū dixerūt: Quis sūt dii tui isrl' qui te eduxerūt de terra egypti: et ideo dñs tēporalit̄ fecit eos puniri: q̄ ceciderunt in illa die quasi viginti triamilla hominū: et in futurū penā eis cōminat̄ dicens: ego autē in die ultionis visitabo et h̄ peccatū eorum. Unde et in detestationē hui⁹ vitij publicus blasphemator si sic p̄manse rit carere deberet ecclesiastica sepultura: immo vt dicit Job. an. in nouella. in. c. statumus. q̄ vinē. dicit: q̄ si etiā in extremis iste velit penitere adhuc carebit ecclesiastica sepultura: si sup hoc p̄tra eū lata est sentētia ab ep̄o. Deniq̄ penitētia blasphemātū ponit̄ extra de maled. c. statum⁹. vbi dicit̄ statum⁹ vt si q̄s p̄tra deū v̄l aliquem sanctorū suorū: et maxime p̄tra beatā virginē mariā publice linguā in blasphemā re la rare p̄sumpserit p̄ episcopū suū pene sub datur inferius annotate: videlicet vt septē dieb⁹ dñicis p̄ foribus ecclie in manifesto dū agunt̄ v̄l celebrant̄ missarū solennia stare debet: ita q̄ vltimo illoꝝ die dñico pal / liū et calceamēta nō habeat: ligat⁹ corrigia circa collū: septēq̄ p̄cedentib⁹ sextis feri / is in pane ieiunet et aqua eccliam nullate / nus ingressurus: quolibet q̄s p̄dictoꝝ die rū tres si potuerit alioquin duos reficiat paupes sui e vnū: et si nec ad hoc ei⁹ suppetant facultates: id ē penā altā cōmutetur: cui etiā si rennuerit recipe penitētiā supra dictā pagere: ecclie interdicit̄ ingressus: et in obitu ecclastica careat sepultura etc. vide ibidē. Q̄ si q̄ritur q̄s dicit̄ publice blasphemare: r̄ndet Hosti. sup hūc locum: q̄ nō solū si in platea hoc fiat: sed etiā si in camera multis astantib⁹ et audientib⁹ qui referrēt ad ep̄m et sic p̄ testes conuincatur.

B Circa quintā p̄inde filiā ire q̄ dicit̄ cō / tumelia. sciendū est sc̄dm Tho. sc̄da. 2. q. lxxij. q̄ cōtumelia p̄rie importat alicuius dehonorationē: cū sc̄z q̄s id quod est p̄tra honore alterius deducit in notitiā eius et alioꝝ: quod quidē fit p̄ aliqua signa: s̄z sic Aug⁹. dicit in. ij. de doctrina christiana: omnia signa verbis cōparata paucissima sūt:

verba em̄ inter homines obtinuerūt p̄ncipatū signandi quecūq̄ animo cōcipiunt: et ideo cōtumelia p̄rie loquēdo cōsistit in verbis: Quā dicit̄ Isido. i. li. ethymol. q̄ cōtumeliosus dicit̄ aliq̄s q̄ velocē et tūmet verbis iniurie: q̄ tñ etiā p̄ aliq̄ facta signatur aliquid q̄ in hoc q̄ signat̄ habent vim verboꝝ signantiū: inde est q̄ cōtumelia extenso nomie etiā in factis dicit̄. Hinc dicitur Ro. j. sup illud cōtumeliosos: supbos. dicit glo. q̄ cōtumeliosi sunt q̄ dictis v̄l factis cōtumelias v̄l turpia inferūt. Et dicit̄ ire filia cuius ratio est: q̄ licet vnū peccatū possit ex diuersis oriri: tñ ex illo dicitur p̄ncipalit̄ habere originē: ex quo frequētius p̄cedere cōsuevit p̄pter p̄pinitatez ad finē eius: cōtumelia vero magnā habet p̄pinitatē ad finē ire q̄ est vindicta: nulla autē vindicta est magis in p̄mptu q̄ in / ferre cōtumeliā alteri: et ideo cōtumelia maxime orit̄ ex ira. Et notandū fm Bsteñ. li. ij. ti. xiiij. q̄ cōtumelia cōuenit in hoc cum improprio et vitio: q̄ hec tria p̄ncipalit̄ consistūt in v̄bis: q̄ p̄ ea representat̄ aliq̄ defectus alicuius in detrimentū honoris eius. Huiusmodi autē defectus est triplex: sc̄z culpe: pene et indigentie. Quādo igitur dicit̄ alicui defectus alicui⁹ culpe tñ: dicitur cōtumelia et frequēt̄ cū timore quoda pfertur. Si vero dicit̄ alicui generalit̄ defectus culpe v̄l pene: tunc dicit̄ cōuitiū: q̄ vitium solet dici nō solū anime s̄z etiā corporis: Unde si quis alicui dicat eū esse cecū: luscū vel claudū: vitium quidē dicit̄: s̄ nō cōtumeliaz: si q̄s vero alteri dicat q̄ sit fur: tunc nō solū dicit̄ cōuitiū sed etiā cōtumeliā. Dicit̄ em̄ vitium ratione materie: eo q̄ vitium vel quasi vitium iponit̄: si vero representat̄ aliq̄s alicui defectū minoratio / nis siue indigentie: qui defectus etiā derogat honori: tunc dicit̄ improprium q̄d proprie p̄tingit qñ q̄s alteri reducit iniuriose ad memoriā: auxiliū quod p̄tulit ei necessitatē patiēti: sicut dicit̄ Ecclia. xi. Exigua dabit et multa improperebit: q̄to q̄ dicunt̄ hic corā multis astantib⁹ tāto maior ingerit̄ derogatio honoris et reuerētie ab alijs exhibēde. Q̄ si q̄rit̄ vtrū ista sint mortalia. r̄ndet Tho. sc̄da. 2. q. vt. 5. q̄ hec tria derogāt honori alteri⁹ si ad h̄ fertur intētio tūc sūt mortalia nō min⁹ q̄ fur / tū v̄l rapina: q̄ nō min⁹ amat q̄s honorem suū q̄ rē possessā: q̄ si fit tñ p̄p̄ correctio / nē v̄l aliq̄d h̄mōi: tūc pōt qñq̄ eē veniale:

In et quo cōtumelia con / uincit improprium dicitur mortalia

90

nitates celebrant ppter aliqua beneficia particularia tpaliter trāseūtia. p̄ro quo sciendū q̄ in testamēto veteri erat p̄cipue decem festa. Prīmū erat sabbatū: et d̄r p̄p̄te dies septimus septimane: qz tūc actor omnīū requieuit ab omni ope qd̄ patrauerat: et hoc p̄ceptū p̄tim est morale: in quātū .s. homī p̄cipit q̄ aliq̄d temp̄ vite sue deputet ad vacandū diuinis: vñ inest homī qdā inclinatio naturalis ad hoc q̄ cuilibet rei necessarie deputet aliq̄d t̄pus: vtpote corporalī refectiōi: dormitioni et silētiō: sic etiā spūali refectiōi q̄ mens homīs in deo reficit: s̄m dictamē rōnis naturalis aliq̄d tempus deputet hō: et sic habere tēpus aliq̄d ad vacandū diuinis cadit sub morali p̄cepto: et hoc imp̄petuū seruādū est. Partim etiā istud p̄ceptū est cerimoniale. .s. in q̄tū in eo determinat speciale t̄pus ad h̄. .s. septima dies: in signū memoratiūū generalis beneficii. .s. p̄ductiōis mūdi: qz sex diebus deus mūdū fecit et septima requieuit: sed qd̄ erat cerimoniale debuit obseruari quoad usq̄ veniret veritas quā figurabat: qz fuit figura illi⁹ veri sabbati in quo christ⁹ requieuit ī sepulcro: et figurabat etiā requiē spūritualē nobis p̄ christū datā: et post ostēsas veritatē obseruatio sabbati mutata est in obseruatōez diei d̄nice: vt postea videbit̄.

Secundū festū fuit neomeniarū: qd̄ sonat innouationē lune: qd̄ celebrat̄ in quolibet mēse in nouilunio ad cōmemorationē opis diuine gubernatiōis: qz hec inferiora variant p̄cipue s̄m motū lune: hic celebrat̄ etiā in nouitate lune nō in plenitudine ad euitandū cultū idolatrie. Hec autez duo b̄nficia: qz sunt hūano generi cōia: iō frequētius iterabant̄: figurabat aut̄ neomenia illuminationē p̄mitine ecclie p̄ xpm̄ eo p̄dicante et miracula faciēte. Tertiu⁹ festū erat pasche: et hoc p̄mo mēse s̄m hebreos. .s. aprilis: qd̄ festū sic alia sequētia semel in anno celebrat̄: qz in eo sicut et in alijs sequētib⁹ recalebant̄ b̄nficia specialit̄ illi p̄plo exhibita: nā festū pasche celebrat̄ ad cōmemorandū beneficiū liberatiōis ex egypto: qz eadē nocte trāsiuit d̄ns p̄ egyptū et percussit cūcta p̄mogenita egyptiorū. Et si phase interpretat̄ trāsitus d̄ni: et figurauit festum pasche: in quo trāsiiuit christus de mortalitate ad immortalitatē: quia resurgens a mortuis iam non morit̄: spem immortalitatis nobis ingerens. Quartū festum fuit penthecostes post quinquaginta dies

ab egressu ex egypto ad recolendū beneficiū legis date eodem die verbo. .s. in igne quo deus apparuit: et figurabat descēsum spūsancti in ap̄los. Quintū festū fuit tubarum siue clangoris: tūc em̄ buccinabat̄ cornibus pecorinis: eo q̄ illo die liberat⁹ erat Isaac vt̄ imolaret̄ quādo abraam inuenit arietē inter vepres herentē cornib⁹: et hec representabat̄ cornua quibus buccinabant: et figurabat p̄dicationē apostolorū: qñ ī oēm terrā exiuit son⁹ eorū: et hoc festū erat p̄ma die mēsis septimi. Erat etiā festū tubarū quasi quedā inuitatio: vt se p̄parent ad festū sequens: qd̄ celebrat̄ decima die mēsis eiusdē. Sextū festū erat expiationis vel p̄piciatiōis. .s. decima die septimi mēsis: qz redijt ea die Moyses ad iudeos: referens eis deū placatū sup̄ offensa vituli cōstatilis: et sic ad memoriā illius p̄piciatiōis celebrat̄ festū illud: et figurat emūdationē populi christiani a peccatis et p̄piciatiōē p̄ sacramentū penitentie. Septimū festū fuit et dicebat̄ cenophagia qd̄ interpretat̄ tabernaculoz fixio: in qua p̄ septē dies habitabat̄ in vmbraclis: ī memoriā .xl. annoz quib⁹ erāt in deserto sub tabernaculis: ad cōmemorandū beneficiū diuine p̄tectiōis et deductiōis p̄ desertū: et figurat pegrinationē eorū in hoc mūdo q̄ ambulāt in virtutib⁹ p̄ficiendo: et erat festum illud .xv. die eiusdē mēsis. Octauū festū dicebat̄ festū cetus vel collecte: et celebrat̄ .vii. die post festū cenophagie: in quo colligebant̄ a p̄plo ea q̄ erant necessaria ad expēsas diuini cultus: in memoriā et gratiarū actionē in eo q̄ d̄ns populū israel adunasset et illi pacē p̄stitisset in terra promissiōis: et figurabat collectionē fidelīū in regno celoꝝ: et ideo festū istud dicebat̄ eē sāctissimū cōtiguūq̄ cū duob⁹ p̄cedētib⁹: qz oportuit expiatos a vitijs in virtute p̄ficere quousq̄ pueniant ad dei visionē: s̄m illud ps̄. Ibūt de virtute ī virtute. vi. deus deoꝝ in sion. Nonū festū fuit festū iubilēi. .s. anni quinquagesimi remissiōis et gaudij: q̄ serui libertati donabant̄: debita oīno relaxabant̄: captiui soluebant̄: possessiōes restituebant̄: et tota terra sabbatizabat: et fere impositum pro victoria abrae qñ reducebat loth de captiuitate: et figurat illā iubilatiōē qñ post iudiciū corpe et aīa omnes fideles eterna felicitate p̄ditī in secula seculoꝝ gaudebūt. Decimū festū de post fuit impositū qd̄ vocat̄ encenia. .s. festū dedica-

tionis templi quod ter dedicatum legitur: et figurat sanctificationem ipsius anime in hac vita per gratiam: iuxta illud: Hec est voluntas dei sanctificatio vestra. Fuerunt et alia festa quasi in fine legis veteris addita ex institutione humana: ut patet in Hester: Judith et in libro Machabeorum. Denique festum quoddam habuerunt continuum quod dicebatur iuge sacrificium: quia quotidie mane et vespe imolabatur agnus pro quod continuum festum iugis sacrificii representabat perpetuitas diuine beatitudinis: et figurabat agnum sine macula christum Iesum: qui quotidie pro nobis imolatur in altari: nobiscum permanens usque ad consummationem seculi. Secundo principaliter queri potest: quare dies sabbati translata sit in diem dominicam. Ad hoc dicendum quod ecclesia prohibuit celebrare diem sabbati: ne iudaizare videatur: ut patet de consuetudine dist. lxxv. c. puenit ad me quosdam pueri spiritus homines: praua inter vos aliqua et sancte filii dei aduersa seminasse: ita ut die sabbati aliqui operari prohiberent quos quod aliud quam antichristi predicatorum dixerim: qui veniens diem sabbatum ab omni opere custodiri faciet etc. cui succedit dies dominica: non ex vi precepti sed ex institutione ecclesie: ut patet ex de feriis. c. omnes dies dominicos a vespera in vesperam decreuimus cum omni ueneratione obseruari: et de pse. di. lxxv. c. pronuntiandum est: ut sciant tempora feriandi per annum: id est omnem dominicam a vespera in vesperam ne iudaismo capiantur etc. Causa vero huius institutionis est: quia ut dicitur dist. lxxv. c. quod die dominico tantis diuinis dispensationum mysterijs hec dies consecrata est: quod quicquid a domino constitutum est insigne: in huius diei festiuitate sit gestum: in hac enim mundus sumpsit exordium: et in hac per resurrectionem et mortem iterum et vita accepit principium: hoc ibi. Quia propter beneficium creationis triplex ratio potest assignari. Prima est ob memoriam beneficii diuine incarnationis: quia sicut in die dominica mundus creatus est: sic die dominico per incarnationis mysterium recreatus est: quod beneficium merito dignissime in memoria iugiter est habendum: quia deus in hoc nobis summam charitatem exhibuit: dicente apostolo: Propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos: misit filium suum in terris ex maxima perfecto charitate processit: quod illud uerbum eternum homo fieri uoluit: uel scilicet hominem deificare: et ineffabiliter abiectum exaltaret medicumque thesauro diuinitatis ditaret: et ut hec in nobis perficeret: lumen diuine claritatis abscondit sub uelamine nostre mortalitatis: thesaurum suum diuinitatis sub uelamine

nostrae paupertatis: et potentiam suam maiestatem sub uelamine nostre infirmitatis. Secundo propter memoriam beneficii nostre redemptionis et liberationis: nam christus illo die naturam humanam de uinculo captiuitatis eduxit: et de carcere tenebrarum eripuit: in quibus fere per spatium quinque annorum miserabiliter captiuatus fuit: et uisione diuina peruenit: ad quam per uerbi diuini presentationem feliciter admittebatur: diabolica potentia superata et alligata. Tertio propter memoriam beneficii diuine resurrectionis in corpore: qui fuit causa et exemplar nostre resurrectionis: tunc enim immortalis ueste naturam humanam ornauit: resurgens immortalis et impassibilis: auferens a nobis timorem mortis: eo quod per suam resurrectionem de eterna beatitudine nos assicurauit. Tertiamque specialem rationem translationis fuit: ne uideremur iudaizare diem sabbati more iudeorum obseruando: uel tanta est excellentia diei dominice: quod in nullo alio die potest episcopus consecrari: ut patet dist. lxxv. c. quod in die dominico. Tertio principaliter queri potest qua ratione fuit homini datum istud preceptum. Ad hoc dicendum quod est triplex ratio specialis: et secundum hoc tripliciter exponitur. Prima ratio est uacatio generalis ab omnibus uitijs actibus per quos mens maxime prepeditur a cultu diuino: et secundum hoc sic exponitur. Memoro ut die sabbati sanctifices: id est summo studio diem illum honores: nullas scilicet peccata cordis: oris uel operis admittendo: et presertim omnia mortalia diligentissime precauendo: quia multo magis peccatum est illo sancto die quam alijs diebus delinquere. Hinc dicit Augustinus. li. de x. cordis: quod specialiter obserues sabbatum non quod iudei obseruauerunt: corporali enim ocio uacare uoluerunt ad nugas et luxurias suas: multo autem melius facerent quod in agro suo die sabbati aliquid utile seminaret quam quod in theatro seditioibus insisterent: et melius eorum femine lanas in sabbato filaret quam quod tota die in choreis impudice saltaret: et ideo Seneca derisit sabbata iudeorum: dicens eos perdere septimam partem uite sue. Admirandum in talibus impleatur illud Tremorum. vj. Uiderunt eam hostes et deriserunt sabbata eius. Et hoc rationabiliter: quia cum principalis intentio legislatoris sit propter hoc abstinere nos ab omni corporalibus operibus: ut liberius possimus uacare spiritualibus: patet quod illorum sabbata merito deridentur: quia tali die deuotione reiecta solum carnali ocio et lasciuie uacant. Secunda ratio est uacatio corporalis: ut fieret quedam restrictio ipsius

quod fuit
in huius
scripturis.

auaſcie: cū retraheret ab opibus mecha-
 nticis aut mercaturis & ſimilibus: p que q̄s
 diſtrahit & diſtendit ad inferiora: & ſm b̄
 ſic exponit. Memento vt diē ſabbati ſan-
 ctifices: id ē ſūmo ſtudio diē illū honores:
 nihil corporalī in eo op̄s faciendo q̄ poſ-
 ſis impedire quietē mētis in deo: & ſm hūc
 intellectū ptingit p̄ceptū iſtud transgredi
 q̄ttuor modis. Primo mō māualit̄ operā-
 do. Secūdo mō mercationib⁹ intendēdo.
 Tertio modo placita ſecularia frequētan-
 do. Quarto modo actū iudiciariū exercē-
 do: qz iure ſtatutū eſt vt illo die ſtrepit⁹ vl
 actus iudiciarius cōquieſcat: vt poſtea vi-
 debitur. Et ſic iſta vacatio eſt debita: quia
 cōcernit obedientiā diuini p̄cepti & eccleſia-
 ſtici inſtituti: ſicut prima vacatio eſt ſimpli-
 citer ſm ſe ad ſalutē neceſſaria. Tertia ra-
 tio eſt vacatio mētalis p effluxū amoroſuz
 in deū quo fiat omnipotētie diuine maior
 recordatio: qz ſicut deus requieuit die ſe-
 ptimo ab omnib⁹ operibus: ſic homo reſe-
 ſcere debet nō ſolū ab omni opatiōe manua-
 li ſed etiā mētali: q̄tum ad ea que mētis
 enagatiōē vl obnubilatiōē aut diſtracti-
 onē vl turbatiōē ingerere poſſunt: vt va-
 cet diuine laudi & gratiarū actiōi p b̄ſi-
 cio creatiōis omniū: qz cūcta deus p̄duxit
 in hūanū ſubſidiū & obſequiū. Preterea
 dies illa reſentat requiē animarū vl men-
 tiū in deo p deuotionis affectū & p p̄tēpla-
 tiōis exercitiū: & ſm hoc ſic expōit. Me-
 mēto vt diē ſabbati ſanctifices: id eſt vt il-
 la die puriſſime cōtēplatiōi & p̄fecte quie-
 ti mētis potiſſime intēdas: ab omnib⁹ int̄-
 medijs occupatiōibus te abſtrahēdo: & p
 actū intime p̄tēplatiōis diuine volūtati li-
 berrime vacādo: qd̄ pprie ſuenit mētibus
 p̄tēplatiuis: q̄ ſingula b̄ſicia mēte deuo-
 tiſſima ptractāt: & p quolibet dei b̄ſicio
 p̄fectas gratiarū actiones exoluunt: velut
 ap̄s argumētosa ſup flores circūuolās et
 mella recolligēs: ſic ſingula dei b̄ſicia vi-
 ſitās & ruminās affectu dulciſſimo & amoro-
 ſis effluxib⁹ cū actiōe gratiarū in oī m̄ inge-
 rit creatorē quottidie replicās illud Eſa.
 Miſerationū dñi recordabor: laudē dicaz
 p omnib⁹ que dedit mihi dñs deus noſter.
 Et notādū q̄ q̄nq; modis aliq̄s contra
 iſtud p̄ceptū peccare pōt: vt indicāt verba
 themat. Primo modo q̄ in ppria p̄ſona
 quis ſabbatū violat: cum dicit. Nō facies
 omne opus. Secūdo modo q̄ aliū ad vio-
 landū ſabbatū incitat vl cogit: cū additur

Nec filius tu⁹ nec filiā. Tertio modo q̄
 ſabbati violationē a ſubditis ſue poteſtati
 nō p̄hibet: cū adiungit: nec ſeruus tuus:
 nec ancilla tua: nā ille qui facit peccatū ſ-
 uus eſt peccati: ſed q̄ peccatū defendit do-
 minus eſt peccati: p̄bendo ſc̄z illi patrociniū
 q̄ facit peccatum. Quarto q̄ ſabbati
 violationē ab alijs p̄petratā acceptat p cō-
 placentiā & ppriā oblectatiōē in ſpectacu-
 lis: ludis & ſimilibus: cū ſubdit: nec iumentū
 tuū: nā iumentū cū fuerit ligatū nō du-
 citur ad opus niſi acceptate dño: q̄ ſc̄z acce-
 ptatio eſt quedam iumentū diſſolutio: vel
 per iumentū intelligitur ſensualitas q̄ ſol-
 uit p abuſū corporaliū oblectatiōnū in ob-
 lecta vitioſa. Quinto q̄ violationē ſabba-
 ti diſſimulat: nec arguit nec punit cū tñ po-
 teſt vl etiā ex p̄ditione ad hoc obligat qd̄
 nō eſt paruū: qz erratē nō corripere vl corri-
 gere eſt errori p̄ſentire: & hoc oſtendit
 cui ſubinfer: & aduena q̄ eſt in portis tuas:
 nā aduena reputat hominē q̄ dicit qd̄ ad
 me de pctō tuo: ſicut ſcribe & phariſei ac
 ſummi p̄tēſices q̄ reſpōderūt iude pecca-
 tū cōfitenti: quid ad nos tu videris: quod
 a nobis auertat ieſus chriſtus.

De primo genere ludi ſc̄z eutro-
 polie qualiter licitus ſit: & de audi-
 tione diuinoꝝ in diebus dñicis et
 feſtis:

Sermo II

Memento vt diem

ſabbati ſanctifices Exod. xx.

Dicit ſanctus Tho. ſc̄da. 2.

q. cxrij. q̄ in obſeruatiā ſabbati duo ſunt
 cōſideranda: quoz vnū eſt ſicut finis: & ſc̄z
 eſt vt homo vacet rebus diuinis qd̄ ſigni-
 ficat p id qd̄ dicit: memento vt diē ſabba-
 ti ſanctifices: illa em̄ dicunt ſanctificari in
 lege q̄ diuino cultui applicant. Aliud au-
 tē eſt ceſſatio op̄ez q̄ ſignificat cū ſubdit:
 ſeptimo em̄ die ſabbati dñi dei tui eſt & nō
 facies omne opus: de quo aut̄ ope hoc intel-
 ligitur ſatis apparet per id qd̄ expōit Le-
 uiti. xxiij. Omne opus ſuille nō faciet: i eo
 opus aut̄ ſuille dicit a ſuitute. Eſt ergo tri-
 plex ſuitus & p̄ ſequēs triplex op⁹ ſuille.
 Una quidē qua homo ſeruit pctō: ſm illd̄
 q̄ facit peccatum ſeru⁹ eſt peccati: & ſm hoc
 omne opus pcti dicit ſuille. Alta vero ſer-
 uitus eſt qua homo ſeruit homi: eſt aut̄ ho-
 mo alterius ſeru⁹ nō ſc̄m mētē ſ ſm cor.

Quibus modis peccatur contra
 preceptum

Deum cōſideranda in obſerua-
 tiōe ſabbati.

pus: et ideo opa sua sicut in hoc dicuntur ope-
ra corporalia: in quibus unus homo seruit al-
teri. Tertia denique seruit est ipsius dei: et
in hoc opus suile dici posset opus patrie: quia
declaratio magis in processu patebit. In de
prima sicut dicitur dumtaxat procedendum est. s.
ipsius peccati per quam homo magis impeditur a re-
bus diuinis quam per opus licitum: quia sit corpo-
rale et per consequens magis contra preceptum hoc fac-
it mortaliter peccat in die festo: quam quod corpo-
rale opus in se licitum in die festo facit: et ideo
dicit Augustinus in libro de x. cord. quod melius face-
ret iudeus in agro suo aliquid utile quam in thea-
tro seditiosus existeret: et melius femine eo-
rum in die sabbati lanas filaret: quam quod tota die
neomeniis suis impudice saltarent: ex quibus
patet quod opus suile ipsius peccati mortaliter maxime
violat sanctificationem sabbati: non tamen opus ve-
nialis peccati: quia hoc opus sicut in se non excludit sancti-
tatem: potest tamen quod aliis diebus est veniale in die
festo esse mortale: quia omnia peccata grauiora iu-
dicantur propter sanctificationem diei: quia dinosci-
tur festum institutum ad vacandum diuinis: et
ideo soluentes festa presertim per opera crimina-
lia grauius sunt puniendi: sicut patet in de-
cretis. ubi Gregorius papa punit episcopum. In anna .
dicentes. lxxxvj. di. c. Tanta nequitia ad aures
meas de tua senectute peruenit: ut eam nisi hu-
maniter. id est despectatiue presarem: fixa iam ma-
ledictione ferirem. Dictum quippe mihi est: quod
dominico die presertim missarum solennia celebrares:
ad exarandam messem laboris presertim prexi-
sti: et post exarationem eius missarum solennia ce-
lebraasti: post missarum solennia etiam terminos
possessiois eius eradicare minime erubuit: quod
factum quod pene debeat sed quod omnes qui audiunt
sciunt: dubium autem de tanta perversitate fuera-
mus: sed filius noster Ciriacus abbas a nobis
requiritus ita se cognouisse perhibuit: et quia ad-
huc canis tuus parcum hortamur aliquando re-
sistit senex miser. Sequitur pene sententia in
te erat iaculanda. glo. de depositione: sed quia sim-
plicitate tua cum senectute cognouimus in te-
rim tacemus: eos vero quorum consilio hec egi-
sti in duobus mensibus excommunicatos esse
decernimus. glo. quibus magis puniuntur con-
siliarii quam facientes: unde papa pepit sene-
ctuti et simplicitati facientis non autem perversita-
ti consiliantis. Ad maiorem autem euidentiam
sciendum quod quantum ad sicut peccati duo sunt
genera peccatorum que maxime frequentantur do-
minicis diebus et festiuis. scilicet ludus et volupta-
tis. Quod ad primum distinguere pos-
sumus triplicem ludum: est enim ludus eutropo-

licus: alicuius et theatralis. Quod ad primum que-
ritur utrum in ludis aliquibus potest esse virtus ali-
qua: presertim cum dicit Ambrosius primo de offi-
ciis ait: Ne vobis qui nunc ridetis quam flebitis:
non ergo solum profusos sed etiam omnes ioc-
cos declinados arbitror. Ad hoc respondet
sanctus Thomas secunda. 2. q. clxxvij. quod homo si-
cut indiget corporali quiete ad corporis re-
focillationem: quia non potest continue laborare pro-
pter hoc quod habet finitam virtutem nature que
determinatis laboribus proportionatur: sic etiam
anime virtus est finita et ad determinatas
operationes proportionata: et ideo cum ultra mo-
dum suum in aliquas operationes se extendit labo-
rat et ex hoc fatigatur: quia in operationibus eius si-
mul laborat corpus in quantum scilicet anima utitur
viribus operantibus per organa corporalia. scilicet fan-
tasmate: sicut ergo fatigatio corporalis sol-
uitur per corporis quietem: sic oportet quod fatiga-
tio animalis vel mentalis soluat per anime vel
mentis quietem: quies autem anime est ipsa de-
lectatio: et ideo oportet remedium contra fati-
gationem animalis vel mentalem adhibere per
aliquam delectationem: in quantum intentione ad
insistendum studio rationis sicut legitur in
Coll. patrum. quod beatus Johannes euangelista
cum quidam scandalizabant quod eum cum su-
is discipulis ludentem inuenerunt: dicitur unum
eorum mandasse quod arcum gerebat ut in sagittam
traheret: quod cum pluries fecisset quesuit:
utrum hoc continue facere possit: quod respondit quod
si hoc continue faceret arcus frangeret: tunc be-
atus Johannes subintulit quod similiter animus ho-
minis frangeret si nunquam a sua intentione rela-
xaret: huiusmodi autem dicta vel facta in quibus non quod
ritur nisi delectatio animalis vel mentalis vo-
cantur ludicra vel iocosa: quibus interdum uti
necesse est: quasi ad quandam anime quietem:
et hoc est quod dicit philosophus. iij. Ethic. quod in hu-
lus vite conuersatione quedam requies cum lu-
do habet. Circa quem tamen tria precipue viden-
tur cauenda. Primum est quod non queratur dele-
ctatio in aliquibus verbis vel opinionibus tur-
pibus vel nocturnis: quia sicut in Tullio primo de of-
ficiis: unum genus iocandi est illiberale petu-
lans flagitiosum et obscenum: et etiam precauendum
est ne finis in ludo constituat: quia dicit ibidem
Tullius: Non ita generati a natura sumus
ut ad ludum et iocum facti esse videamur: sed ad
seueritatem potius et ad quedam studia graui-
ora atque maiora: alioquin si finem in delecta-
tione ludis constitueret utique peccaret: cuius affe-
ctus inordinatus si delectationem ludis proponere
ret dilectioni dei mortaliter peccaret: ut pa-

de ludis

de ludis

de ludis triplici

am: auertit me fortassis ab aliq̄ magna cogitatione atq; a se conuertit illa venatio: et nisi mihi iam demonstrata infirmitate mea cito amoueas: vanus ebesco: et sic inspectio spectaculoꝝ vitiosa reddit: in q̄tu p̄ b̄ homo fit p̄nus ad vitia lasciuie v̄l crudelitatis p̄ ea q̄ ibi representant. Dicit enī Ch: yf. q̄ adulteros et inuerecūdos constituit tales inspectioes. Alio modo in q̄tu cognitio se sitiuā ordinat ad aliq̄d noxiū: sic inspectio mulierū ordinat ad concupiscēdū: et diligēs inq̄situs eoz q̄ fiūt ab alijs ordinat ad detrahendū: q̄ si q̄s talē cognitionē v̄l inspectionē ordinat ad aliq̄d vtilē: scz p̄pter necessitatē sustentande nature: v̄l vtilitatē moderate recreatiōis: aut etiā p̄pter studiū intelligende veritatis cū debitis circūstātijs tunc licitū est: multa nanq; s̄m se sunt licita que tñ ex circūstātijs reddunt illicita: verbi gratia: sicut dictū est de ludis licitis et locis sc̄dm modū debitū eutropolie: qui tñ nō debēt frequētari tpe diuinorū: et p̄cipue celebrationis missarū: qz p̄cipit de cōse. di. j. c. missas die dñico secularib⁹ totas audire speciali ordine p̄cipimus: ita vt ante b̄ndictionē sacerdotis egredi p̄plus non p̄sumat: qd̄ si fecerit ab episcopo p̄fundat: et itez. c. q̄ die solenni p̄termisso p̄uentu ecclesie ad spectacula vadit excōicet. glosa si monit⁹ nō desistit nec em̄ q̄s excōmunicat nisi p̄ mortali: vnde et hoc capitulū videt̄ intelligendū de toto diuino officio. Dic queri pōt vtrū illi q̄ nō audiūt missā in dominica peccāt mortali: sicut sonare videt̄ illud. c. missas. qd̄ est positū in p̄cilio agathe. Ad hoc r̄ndet Altesh. li. iij. de auditio ne misse. et Hein. boyc. eē de cele. mis. in. c. dolentes. q̄ quo ad laicos nō audire missam in die dñica tunc est mortale peccatū: q̄si hoc accidit ex p̄cepto vero v̄l interpretatiuo: vocāt aut̄ p̄ceptū interpretatiuū quādo sine causa legitima missā audire in diebus dñicis nō assuescat: puta vt ad spectacula vadat: et talis ex cōceptu quouis modo peccat et ab ep̄o p̄fundi debet vt dicto c. missas. qd̄ p̄ hoc patet: qz excōicari debz vt. c. qui die. que scz excōmunicatio fieri nō debet nisi p̄ mortali: vt patet. xj. q. iij. c. ne mo episcopoꝝ. Ande glo. i. dicto. c. missas dicit hoc esse p̄ceptū: et p̄tra p̄ceptū faciunt qui dñicis diebus missā nō audiūt nisi necessitas aliqua cogat. Si q̄s vero p̄termittit audire missā in dñica ex aliq̄ causa legitima tūc nō peccat: et vocāt causam

legitimam quādo q̄s corporali detinetur infirmitate v̄l inimicoꝝ timore v̄l aliq̄ sumili causa: q̄ sc̄dm rectū iudiciū ratiōis excusatio legitima reputari debeat. Si deniq; p̄termittit audire missā non ex aliq̄ legitima causa vel sufficienti sed ex leui: vtpote ex aliqua mentis infirmitate: sicut ex aliq̄ passione v̄l pigritia et tñ ad audiendū missam fuit cōsuetus tūc potest esse veniale.

P̄terea clerici b̄ficiati et religiosi qui tenent ad diuina adhuc magis peccant: vt patz dicto. c. dolētes. Deinde qui pōt vtz certis dieb⁹ q̄s cogit ad p̄p̄riā ecclesiā parochialē accedere. Ad h̄ dicendū q̄ sūt certi dies in quib⁹ parochiani missā audire debēt in ecclesia sua parochiali: vt patet extra de parochijs et alienis parochianis: vbi dicit̄ ex cōcilio nateñ. c. vt dñicis v̄l festiuis dieb⁹ p̄sbyteri anteq̄ missā celebrēt plebē interrogēt si alterius parochianus in ecclesia sit: q̄ p̄prio cōceptu p̄sbytero missā velit audire: quē si inuenerint statim ab ecclesia eiciāt. glo. b̄ndixit p̄ceptu: qm̄ ex iusta cā absens b̄n pōt audire diuina in ecclesia ad quā vēit. Ande Inno. Host. et Joban. sup rubricā de parochijs. Dicūt q̄ hoc est int̄ iura parochialia: scz q̄ parochianus vnus ecclesie nō debet audire diuina in alia ex cōceptu: qd̄ tñ fieri pōt ex rationabili cā v̄l corporali v̄l spūali. Et de se. di. j. d̄. c. si q̄s et̄ ex parochias in qb⁹ legitimus ē exordinarius q̄z p̄uēt oratoriū habere voluerit reliq; festiuitatib⁹ vt ibi missas audiat p̄pter fatigationē familie iusto ordine permittim⁹: pascha vero: natali dñi: epiphania: ascēsiōe dñi: p̄ct̄. et nata. Job. baptiste: et si q̄ maxie dies in festiuitatibus habēt nō nisi in ciuitatib⁹ aut parochijs audiāt: h̄ ibi ex p̄cilio agathe. Ex his ptz q̄ exceptis dñicis dieb⁹ et maximis festiuitatib⁹: et nō habēs cām rōnabilem in alia ecclesia pōt audire diuina: s̄l̄r de licētia p̄p̄rii sacerdotis h̄ facere pōt p̄dict̄ dieb⁹: qz d̄ i. dicto. c. vt dñic. p̄ceptu p̄prio p̄sbytero: q̄ p̄cept⁹ p̄sumit s̄m Host. maxie vbi ecclesia ē vicia: nisi iustā offdat cāz v̄l licētia habeat quā dare pōt nō solū p̄p̄rius sacerdos s̄ et papa: legat⁹ pape et ep̄s: et suffic̄ licētia alteri⁹ eoz: qz t̄les dicunt̄ p̄p̄rii sacerdotes vt notat̄ i. c. ois: sup d̄bo. a p̄prio: eē d̄ pe. et re. Et si q̄s eoz licētia p̄cederet audiendū diuina i alia proch. v̄l eccle. nō tñ intelligit̄ p̄cessa licētia q̄ i alia eccle. offerat qd̄ i p̄p̄ria v̄bebat: qz t̄lis licētia vt odiosa ē restringēda

*in t̄m
ne ad q̄
paroch
ad missi*

de nō audire missas in die dñica

q̄ semper tenet ecclesie sue satisfacere: q̄ si
 ultra hoc offerre voluerit: p̄t hoc facere
 vbiq̄ placuerit. Et in x̄ta cōcilia sancto-
 rū patrū d̄ficiis et festiuis diebus non solū
 missas audire deberet: sed etiā aliqd offer-
 re et ad memoriā reducere qd̄ d̄ns dixit p̄
 Moysen: Exo. xxij. et Deut. xxvj. Nō ap-
 parebis in cōspectu meo vacuus: et hoc p̄-
 fertim in suis ecclesijs parochialib⁹ quod
 ordinatū fuit in ecclesia p̄mitina: vnde de
 cōse. di. j. Dis christian⁹ p̄curet ad missas
 solennia aliqd deo offerre et ducere ad me-
 moriā qd̄ deus p̄ moysen dixit: Nō appare-
 bis in cōspectu meo vacuus: et in collectis
 sanctorū patrū liquido apparet et̄. Est tñ
 p̄nūc cōsiliū nō p̄ceptū: si tamē paup̄ esset
 sacerdos q̄ non haberet victui necessaria:
 possent cogi p̄ supiores parochiani: eo q̄
 dignus est opariū mercede sua: et q̄ altari
 seruiūt de altari viuere debēt. Ad lau. dei.

De secundo et tertio genere ludi
 scz alee et theatralis: Ser. III

Emento ut diem

m sabbati sanctifices: Exo. xx. Jā
 ordine debito videndū est de se-
 cūdo genere ludi. s. alee. Et est oīs ludus
 qui innitit fortune: et oīs talis phibit⁹ est
 fm̄ legē: et fm̄ Ray. Quicūq̄ ludunt alea
 siue taxillis vel qui sunt p̄ticipes vel inspe-
 ctōres peccant. Ad cui⁹ euidentiā queri
 p̄t: vtrum ludens alea vel taxillis peccet
 mortaliter: p̄sertim cuz fm̄ legē phibitus
 inuenit: vt. ff. e. l. ij. licz pro eo qd̄ ponit in
 cōiūto vefendi causa leges pmittunt lu-
 dere. ff. e. l. si. Ad hoc r̄ndet Alex. de bal. i
 iij. pte summe. q̄ aleatores nō debēt acce-
 dere ad sacramēta: a quib⁹ tamē null⁹ ex-
 cludit nisi p̄ mortali: sed aleatores fm̄ eū-
 dem pp̄rie dicunt qui ludū taxillozū du-
 cunt in cōsuetudinē: tales em̄ licz sint laici
 tamē nō sunt in statu saluādi: quāto min⁹
 si sint clerici. Hinc dicit dist. xxxv. c. ep̄us
 aut p̄sbyter aut diaconus alee aut ebrieta-
 ti deseruēt aut desinat aut certe depōat:
 subdiacon⁹ autē aut lector aut cantor silia
 faciēs desinat: aut cōione priuef: similif et
 laicus: imo dicit: extra de vi. et ho. clerici. c.
 clerici. q̄ ad aleas et taxillos non ludant:
 nec h̄mōi ludis intersint: glo. hic phibet
 clericis non tñ ludere sed etiā ne intersint
 ludo: et q̄ qui publice aleator est repellit a
 p̄mōtione: vt patet de excē. p̄la. c. inter di-

lectos. Nec debēt esse inspectores ludi: vt
 in auten. de sanc. epi. §. interdicim⁹. et trib⁹
 annis arcentur a ministerio vt ibi dicit: et
 sic patet: q̄ tam laici q̄ clerici sunt sacra cō-
 munione p̄uandī tanq̄ existēs in mortalit:
 p̄sertim qui ducūt illud in cōsuetudinē:
 qd̄ notat p̄ deseruēt: nā assuesci in ludo
 isto nō cōtingit sine grandi peccato p̄pter
 ea q̄ circa eius assuefactionē p̄tingūt q̄ sūt
 desideriu lucrādi: et sic ē p̄ctm̄ auaricie siue
 rapine: q̄ tales habēt cupiditatē et volūta-
 tē spoliādi p̄ximū: est etiā ibi p̄missio vsu-
 re graussime: q̄ tales cōcedūt. xi. p. xi. nō
 solū ad soluēdū in mēse v̄l septimana s̄ ea-
 dē die: est etiā ibi multiplicatio mēdacioz:
 piurioz: blaphemiarū: fraudis: doli: cor-
 ruptio p̄rioꝝ frequēter cōfluētū ad ludū
 inspiciēdū: scādalu bonoz p̄tēpt⁹ ecclia-
 stice phibitōis: et m̄ta alia mala cōcomitāf.
 Bonem autē q̄re nō licet amittere pecuniā
 ad ludū alee sic ad ludū pile: ponit Alex.
 de bal. ibidē dicens: q̄ h̄ est p̄pter multa ma-
 la q̄ in eius frequētia solēt accidere: q̄ non
 ita accidūt in ludo pile: et iō iste phibit⁹ est
 ille nō: q̄ licz ludus pile q̄nq̄ exercef p̄p̄
 desideriu lucrādi: tñ ludus ad pilā nō affi-
 cit tanto desiderio p̄pter modicitatē lucris:
 quāto q̄s afficit in ludo alee: nā lud⁹ alee
 nō est illicit⁹ eo q̄ d̄anificat in pecunia tñ:
 sed q̄ d̄anificat etiā in aīa p̄pter mala cō-
 comitātia: et ideo maḡ phibet: nihilomi-
 nus etiā ludus pile et similiū si intempera-
 te exercef vel ex modo vel ex affectu v̄l ex
 tempore vel loco potest esse mortale: et p̄ser-
 tim cū sit ex auaricia tempore diuinoꝝ vel
 in loco sacro. Deniq̄ in ludis alee tanta ē
 feditas iniuste auaricie q̄ oīa que lucrant
 aut reddenda sunt aut in pias causas ero-
 ganda: nisi que causa recreatiōis lucrata
 sunt pro symbolo vt latius videbit infra.
 Sciendū tñ generalif fm̄ Jo. cald. et Frā.
 de zab. in. c. clerici officia. extra d̄ vi. et ho.
 cleri. Lucrū qd̄ fit in ludo cōsistēte totalif
 vel p̄ maiori pte in ingenio nō in fortuna:
 vt est i ludo schacoꝝ: nō subiacet restituti-
 oni fm̄ leges: vt patet. l. de reli. et sup. fu.
 l. vna. vbi pmittunt aliq̄ ludi cōsistētes in
 ingenio: et hoc sane intelligit dūmō lucrū
 sit moderatū: vt ibi: limitat etiā ibi q̄n lu-
 di possunt exerceri: q̄ si ludi cōsistūt p̄nci-
 palif et p̄ maiori pte i fortuna: tūc cōputāf
 s̄ ludus alearū. Hic q̄ri p̄t an lud⁹ schacoꝝ
 sit licit⁹. Ad hoc dicendū q̄ sic saltem
 lateis eo q̄ cōsistit i ingenio naturali: nec

An ludre ad ab al vel taxillos
 sit p̄mōtione mortale.

An ludus schacoꝝ sit licit⁹

comittit viribus fortune: ut notat Accursius. *L. de epi. & cle. in aut. in edictum*: & idem dicit ibidem Accursius de clericis: licet *31. / cob. de a. & p. de. de bel. p. strarium*: ex hoc scilicet motiuo: quia ratio prohibitionis ludi taxillorum in clericis fuit vacatio diuinorum: ne scilicet ab eis retrahantur: quia ratio magis habet locum in ludis scakorum quia plerique est: sed *Dein. boye: in c. clerici. rñdet salua eorum reuerentia illa non est causa principalis prohibitionis taxillorum ludi: sed turpia & inhonesta ipsius ludi ex qua plurima crimina oriuntur. An sustinendo gloriam Accursij potest dici quod ille ludus est licitus temporibus & horis congruis quibus vacare non debent & dummodo per hoc dominus suire non negligunt. Quod si obijciatur de clericis illud dicitur quod habetur de pse. di. v. c. nūquid de manu tua aut oculis tuis liber psalterij discedat etc. quod per seipsum intelligitur de clericis beneficiis: quod ut ecclesiastici boni appareant exemplum bonum secularibus prebere debeant. Dicendum quod dictum illud intelligitur civiliter scilicet horis debitis statutis & consuetis: ut etiam ibidem dicitur glo. r. xxxvi. di. c. si quis. super illud indefinens dicitur glo. id est horis statutis: vide ibidem de Moyse & Aaron: obsequare quod debet tempus congruum: personarum congruas. scilicet cum clericis non cum laicis: ut patet extra de homicidio. c. continebas. in glo. ij. & ratio huius potest. ij. q. vij. c. laicos. debent etiam ludis moderate uti: quia dicitur per seipsum. *Ethi. q. parum de delectatione sufficit ad vitam quasi per modum: sicut parum de sale sufficit in cibo. Tertius autem ludus dicitur theatralis quod & multiplex inuenitur: nam quidam sunt ludi prohibiti: quidam illiciti: quidam etiam liciti seruatis debitis circumstantiis. Quod ad primum genus ludi quod potest vtrumque tyrocinia vel torneamenta licite exerceri potest: presertim quia militia necessaria requiritur in ecclesia dei & per consequens eius exercitium: nam quomodo milites ecclesiam dei contra infideles defenderent nisi in usu armorum exercitati essent: quod exercitium potissime per tyrocinia congruit adipisci. In cuius argumentum dicitur *Judicium. iij. De sunt gentes quas dominus dereliquit ut erudiret in eis hierusalem: & omnes qui non nouerant bella chananeorum: & postea discerent filii eorum certare cum hostibus: & habere consuetudinem preliandi etc. Ad hoc rñdet *Alex. de al. in. iij. suo. di. xxiiij. quod milites quod diu sunt in proposito torneamenta exercendi non possunt esse in statu salutis. Primo quia torneamenta sunt prohibita: ut patet extra. e. t. c. felicis memorie. Innocenti. et Eugenij predecessorum nostrorum vestigijs inherere****

tes detestabiles illas nundinas vel ferias quas vulgo torneamenta vocant: in quibus milites ex dicto venire solent: & ad ostentationem virium suarum & audacie temere progrediuntur: & multas hominum & animarum pericula sepe perueniunt: fieri prohibemus. hoc ibi. *Secundo quia exercent intentione puerba: scilicet ad ostentationem virium & gloriam temporalem: nam si non essent prohibita & fierent dumtaxat causa discendi usum armorum ad impugnandum infideles: & ob defensionem patrie vel reipublice ac moderate vterentur non essent peccata. Tertio quia sunt causa multorum malorum. scilicet extortionum: rapinarum: homicidiorum: inuidiarum & similiarum: propter que dicuntur nundine vel ferie detestabiles: Unde pestis tam detestanda iudicatur ab ecclesia: quod sicut dicitur in c. felicis. Si quis eorum ibi mortuus fuerit: quousque ei possent penitentia non negetur: ecclesiastica tamen careat sepultura. glo. generale est quod cui licet maius licet & minus: nisi ab illo minore prohibeatur ex causa ne vilipendatur honor persone: ut patet per primas concordias: hic vero alia ratio est ut potest solas viuis quibus defunctis ut alij terreantur & abstineant a talibus cum viderint illos sepeliri in campis. Quia viliis sepultura defunctis illis non nocet. Unde secundum Ray. si quis aliquem ibi occiderit etiam casu reus erit homicidii & irregularitatis: nam quia talis ludus est illicitus & noxius: quod quod ex eo sequitur imputandum est sibi: ut patet extra de presum. c. j. & in glo. & extra de homic. c. si. & quod maius est secundum Hosti. & Hoff. quod ad torneamenta accedunt animo pugnandi: non tamen ipsi pugnant: si aliquid ibi occisi fuerint: non debent tales ad ordinem promoueri: quia ad rem condemnatam & prohibitam accesserunt. Denique si quis ibi venerit non pugnandi animo sed ex alia honesta causa: puta debitum petendi vel cum alijs loquendi: si talis casu obierit non debet illi denegari sepultura: ut patet. e. t. c. ij. vbi loquitur de quodam qui casu sub equo mortuus fuit: ut dicitur glo. nec etiam denegatur illi qui vadit illuc solum causa curiositatis ad videndum. Denique queri potest de duello quod est singularis pugna inter aliquos ad probationem veritatis inuenta: scilicet ut qui vicerit per basse intelligatur: & qui non vicerit in probatione defecisse putetur: quod dicitur alio nomine monomachia. i. singularis pugna: vtrumque scilicet talis pugna sit licita: presertim cum dauid talem pugnam iniit: ut patet. j. Reg. xvij. & magnam ex hoc consecutus est gloriam & commendationem in scriptura: Unde & ecclesia eam tolerare*

De torneamentis usque

90
de duello

videat. Ad h. r. d. Alex. de hal. vbi. s. q. q. existentes in pposito duellum accepta dis: stant in statu mortalitatis peccati: nec solum duellu acceptates: sed etia picipietes vl' auctoritate conferetes: sacerdotes arma: benedicetes: oes etia assessores piliu: auxiliu: vl' fauore tribuetes: et si cotingit aliquem interfici: oes illi efficiunt irregulares: nec em lex noua monomachia admittit: licet ecclesia tolerat: sic meretrices et usurarios: nec miru cu sit ptra pceptu illud Deut. vj. Non teptabis dnm deum tuu: contra quod nullo modo faciendu est: vt patet. xxij. q. ij. c. q. r. tur. Quia aut ecclesia non recipit patet. ij. q. v. c. monomachia vero in lege non assumimus qua pcepta ee non repimus: qua licet iniisse quosda legamus: sicut sanctu dauid et goliath sacra pdit historia: nunq tñ vt p lege teneat alicui diuina sanxit auctoritas: cuz hic et hmoi sectates deum solummodo teptare videant. Similit' expse phibet in lege seculari. L. de gladiatorib. l. vnica. Nec obstat ptra pceptu q. s. m. Host. et Ray. Nulla pceptu. vel veri' corruptela pot aliquem excusare: q. diuturnitas tēpōz non minuit peccatu sed auget: nec factu dauid excusare potest imitāte: q. p. uilegia paucoz non faciunt legē cōmunē: vt dicit Hiero. Unde pie psumit hoc fecisse dauid instinctu diuino. Quia si obijcis de innocēte q. accusat de crimine ad mortē: qui si duellum recusauerit statim suspēdit: modo durum videt diffinire q. teneat pot' sustinere se suspēdi q. in duello se defendere. Ad h. r. spon. Alex. de hal. vbi. s. declinās ad hanc opinionē: q. nullo casu licet duellu offerre nec oblatu suscipere: cu in lege civili sit p. hibitu: et ei' phibitio in canone approbata: verūtamē q. iudice deferēte duellu inuitus suscipit et cōmittit excusat a tanto sed non a toto: q. met' ille peccatu attenuat: non tñ p. sus excludit: q. pot' deberet omnia mala pati q. mortali p. sentire peccato: vt patet. xxij. q. v. c. ita ne. Quia si querit ergo ne sustinebit innocēs in causa criminali se suspendi in cōfusione p. r. iā et generis sui et patrie scandalu. Rhidet Alex. ibidez credo q. sic in isto casu cū p. fessione sue innocentie et humili reputatiōe se. s. ista sufficienter als meruisse. Deniq. generaliter notandū est q. non solum omnes torneamentis duellis vl' similib' in iure phibitis insistētētes peccāt mortaliter: s. etia omnes ex delib. erato pposito ad hoc puenietes: vt p. so /

nali p. sentia in his sensus et affectus p. p. os oblectēt: q. tales nulli dubiu quin consentire iudicant: dicit em apl' ad Ro. j. qui talia agunt digni sunt morte non solum qui faciūt sed q. p. sentiūt faciētib'. Aliq. vero ludu licet non sint phibiti sunt tñ illiciti: eo q. sunt mltu p. niciosi saluti corpis vl' anime: sicuti chorea: hastiludia et similia: q. bus cōcomitantur infinita p. ctā: eo q. p. ximis ingerūt occasiōes p. ctōz: vt exempli gratia: licet choree cū debita moderatione facte sez tēpōz: locoz: p. sōaz: modoz intētionis cause similitu q. ad eandē modificationē requirunt excusari possent dum sic reducerent ad virtutē eutropolie: s. vt in pluribus in choreis occurrūt oia opposita requisitis ad hoc vt licite redderent: nā eoz itentio frequēter puerfa est: sez ad ostentationē supbie: vane glie: vane conplacētie: ad puocationē turpissimū amor: et detestāde libidinis: vt placeāt et illiceāt vt cōcupiscant et cōcupiscāt. Hinc dicit Hiero. in quadā omel. Non credo viro si dicit se illesum euasisse a spectaculis tatiū cū dauid ex eo q. vidit bersabee lauātē se ad libidinē puocatus est. Et itez Hiero. ad eustochium. Si vir vl' mulier se ornauerit: et vultus hominū ad se puocauerit: et si nullū non sequat damnū: iudiciū tñ patiet eternū: q. venenū attulit si fuisset qui biberet: vnde et oēs astātes exinde maculant et grauius offendūt: vt patet. lxxxvj. di. c. vidēt homines venatores et delectant: ve miseris si se non correxerint: qui em venatorē vidēt et delectant: videbunt saluatorē et tristabuntur: vide glo. nec est detestabilior venatio q. vanitatis et impietatis: sicut qñ sunt tēpora sanctissima: vtpote celebra loca religiosa: vt monasteria persone deo dicatē: gestus et modi dissoluti et libidinosi: cant' lasciuū et luxuriosi: et sic in oibus videt esse quedā idolatria et cult' demonū: qui multis laqueis vtunt' ibidē. s. gestu: tactu: nutu: cantu: visu: colloquio et similib' quib' letale venenum diffundūt animaz. Hinc qrit Alex. de hal. in. iij. suo vtrū choreas ducentes admitti possūt ad sacra cōmunione hoc est vtrū stant in statu dānatiōis: p. fertim cū non legat' simplr phibitu: nec lege diuina: nec lege nature: nec etiā lege positua. Ad hoc r. d. et ibidē q. choreatrices quibus innotescūt mala que ex vsu chorearū pueniūt: siue ex p. r. iā industria vl' experientia vl' ex p. dicatione: et nihilomin' illō

et omnibus ad ductis

Sancti dicitur coram deo
admitti ad sacra vtrūq.

exercēt ex consuetudine mortalit̄ peccāt mul-
tiplicit̄ et grauit̄. Primo quidē quia ad
hoc se ornāt vt placeāt et cōcupiscant̄. Se-
cundo qz ad hoc accedūt vt sensualitates
viles amores aut carnalia desideria voue-
ant. Tertio qz gestibus: nutib⁹: cantibus
et similibus se et alios ad lasciuā puocant
et puocari desiderant: alios carnalit̄ affe-
ctant et affectari desiderant. Quarto quia
his et similib⁹ sabbata violāt et in cōtume-
liā dei totaliter demōibus dedicāt: sequū-
tur et infinita alia peccata: nec fere subter-
fugere potest vllū peccati gen⁹ qd̄ non seq̄-
tur hanc pestē. Merito fuit hec p̄ma obla-
tio sathane in vitulo sflatili: qz nulla deo
cōtumeliosior: diabolo acceptior: oēs etiā
astātes peccatorū multiplici veneno infiti-
ens. Si vero mulier aliqua raro et inuite se
miscet hmōi choreatricib⁹: nō audeo diffi-
nire qz peccet mortalit̄: nec illam a peccato
mortali assecurare: cū iegerat se periculo p̄-
uocādi colludētes et assistētes ad libidinē
et vitii ac consuetudinē choreatricū approba-
re videat: estimo tñ inquit qz qñqz aliquas
excusat a peccato mortali: simplicitas ino-
centia et puritas intentiōis: vtpote illas q̄
nō intendūt nisi ludū: penitus ignorātes
ex hoc aliqz periculū ex tali ludo alicui p̄-
uenire: sed vbi talis inueniri pōt: cū lasci-
uia corporis semp̄ indicet v̄l nutriat lasci-
uiam mētis: sicut dicit Ambro: li. j. de offi.
caueamus nedū laxare animū volum⁹ sol-
uamus omnē armoniā quasi p̄centū quen-
dā bonorū opey: vsus em̄ cito inflectit na-
turā. Hinc p̄cludit Chrys. sup̄ illud Mat.
xiiij. Die autez natalis: qz vbi saltatio ibi
diabolus: neqz em̄ deus ad hoc nobis de-
dit pedes: ut euz camelis saltemus: sed vt
cū angelis chorū faciamus: in saltib⁹ letā-
tur demones et exultant ministri demonū:
nimirū cū vndiqz vulnerant̄ corda collu-
dentū: muliebri em̄ affectū indicat libent̄
cū mulierib⁹ p̄uersari: Unde refert Ale-
rius: qz cū qdā stoicus audiēte Pythago-
ra diceret: mallē esse cū mulierib⁹ q̄ cū phi-
losophis p̄uersari: et sues inqt̄ libentius in
sceno q̄ in pura aqua versant̄: vnde p̄clu-
dit ibidē Alex. qz iste lud⁹ p̄bibitus ē (licet
ex p̄sequēt) in p̄cepto de obfuatione sab-
bati. Quidā etiā ludi sunt liciti et fm̄ le-
ges p̄missi: sicut illi qui fiunt simplicit̄ cau-
sa virtutis exercēde: et nō sunt p̄niciosi ani-
me v̄l corpori: nā qz canones torneamenta
p̄bibent: ex eo venit qz ex illis ludis mori-

hominū et animarū picula sepe pueniunt:
et eadē rōe omnes alij ludi fm̄ se liciti si ex
aliquibus circūstantijs talia picula verifi-
mit̄ inde venire possent illiciti reddunt:
qz vbi est eadē ratio idem ius esse debet.

Deniqz queri potest vtrū balistarij mor-
taliter peccent ludū suū v̄l artē illā frequē-
tantes: p̄estim cū d̄z ex de sagitta. c. artē il-
lā mortiferā et odibilē balistariorū et sagit-
tarioy aduersus christianos et catholicos
exerceri: de cetero sub anathemate p̄hibe-
mus: exercētes aut̄ ea que sub anathema-
te p̄hibent̄: dānationē anathematis incur-
runt et ideo vident̄ peccare mortalit̄. Ad
B rñdet Alexā. de bal. vbi. s. qz balistarij
sagittarij et alij pugnatores quolibet armo-
rū genere licite p̄tra saracenos vti possunt
sed nō p̄tra christianos vt dicit hec decre-
talis qz sane intelligit̄ in bello iniusto: vt
dicit glo. licet em̄ corpora p̄pria et possessio-
nes iuste possessas hmōi armis tueri et cu-
stodiri: dico ergo sine p̄iudicio qz in bello
iusto licet eis vti ad sui et suorū et maxie rei-
publice defēsiōnē: ar. xxiiij. q. ij. dom⁹. vbi
manifeste declarat qz in iusto bello nihil i-
terest vtrū apte vel ex insidijs qz pugnet:
cui tñ bellare fas est: dūmodo tñ fidē non
rumpam⁹ hosti: vt dicit ibidē glo. tales er-
go qz se exercent in arte illa cū debitis cir-
cūstantijs nō habētes p̄positū eis aliquan-
do velle vti nisi in necessitate iusti belli nō
peccāt mortalit̄: qz tñ indifferenē p̄positum
habēt v̄tēdi talibus in bello iusto siue in-
iusto nō excusant̄ a mortali: qz grauit̄ pec-
carēt: tā p̄pter bellū iniustū qz p̄pter inter-
dictionē anathematis: qz nō sine causa ar-
ma talia sunt interdīta: et ideo tale p̄ceptū
i p̄posito nō caret mortali peccato: cū oīa
mortalia affectu et proposito qualicūqz cō-
ditione occurrente cōfirmata tā intelligū-
tur patrata: saltem in corde et formalit̄: qd̄
a nobis auertat iesus christus.

De vitio gule quod perpetrā
quib⁹ modis: et de ebrietate ac pec-
catis inde seq̄ntib⁹: Ser. III

Emento vt diem

in sabbati sanctifices Exo. xx. Se-
cundum autē vitium quod spe-
cialit̄ dieb⁹ festiuis frequētatur sunt volu-
ptates et cōmessatiōes: p̄serti i gula et vora-
citate ac ebrietate: cū tñ dicat ap̄tus: Nō
i cōmessatiōib⁹ et ebrietatib⁹: nō i cubilib⁹

De balista
rij.

et impudicitijs: sed induimini dñm nostrū
 iesum chřstū. Ad hoc em̄ festa sunt institu-
 ta: vt recuperemus in illis depdita dieb⁹ fe-
 rialib⁹ ppter occupationē terrenorū q̄bus
 impedimur a cōtemplatiōe et desiderio ce-
 lestiū. Ad euidentiā igit gule que p̄nci-
 pale dominiū dieb⁹ illis obtinet. Primo
 queri potest: vtrū gula sit peccatū mortale
 vel veniale: p̄sertim cuz dicit Aug⁹. in ser-
 mone de purgatorio: quotiēs aliq̄s ī cibo
 aut potu plus accipit q̄ necesse est: ad mi-
 nuta peccata nonerit p̄tinere: sed hoc p̄ti-
 ner ad gulam: ergo videt̄ esse veniale: imo
 videt̄ nullū esse pctm̄: dicēte dño Matth.
 v. Quod intrat in os nō coinq̄nat homi-
 nē. Ad hoc r̄idet sanctus Tho. sc̄da 2. q.
 clxviii. q̄ gula nō nomiat quēlibet appeti-
 tū edendi et bibendi: sed nomiat appetitū
 inordinatū qui. s. appetitus inordinat⁹ di-
 cit̄ ex eo q̄ recedit ab ordine rōnis: in quo
 bonū virtutis moralis cōsistit. Ex hoc aut̄
 aliquid dicit̄ esse peccatū qd̄ p̄trariat vir-
 tuti: sicq̄ manifestū est q̄ gula peccatū est:
 sed q̄ gula nō cōsistit in cibi substātia sed ī
 inordinata cōcupiscentia: ideo dicit dñs:
 qd̄ intrat in os. s. p̄ modū cibi s̄m suā sub-
 stantiā et naturā nō coinq̄nat hominē: sed
 inordinat⁹ appetitus: nam si q̄s excederet
 in quātitate cibi: nō ppter cibi cōcupiscen-
 tiā sed estimās id sibi necessariū: nō p̄tinet
 hoc ad gulā sed ad aliquā imperitiā: sed h̄
 solum p̄tinet ad gulā: q̄ aliq̄s ppter cōcu-
 piscentiā cibi delectabilis scienter excedat
 mensurā in edendo. Cum ergo vitū gule
 p̄pte cōsistat in inordinata cōcupiscentia
 sciendū est: q̄ ordo rōnis ipsam cōcupiscē-
 tiā ordinātis tolli potest duplici. Primo
 mō q̄tum ad ea que sunt ad finē: put. s. nō
 sunt ita cōmensurata: vt sint fini debito p̄-
 portionata: vtpote q̄ nimis q̄rit delectati-
 ones ciborū: et ppter hoc in quātitate debi-
 tā mensurā excedit: nō tamē ita q̄ ppter h̄
 faceret aliqd̄ cōtra legem dei: et tunc est ve-
 niale peccatū: et sic intelligit̄ verbū Aug.
 p̄us positū. Secūdo mō q̄tum ad ip̄m fi-
 nem: put. s. hominē auertit ip̄a cōcupiscē-
 tia a fine debito et p̄sertim a fine vltimo:
 qd̄ quidē cōtingit q̄ delectationi gule in-
 heret homo tanq̄ fini ppter quē deū p̄tē-
 nit: paratus. s. agere cōtra diuina p̄cepta:
 vt delectiōes hm̄i assequat̄: et tūc est mor-
 tale peccatū: et s̄m h̄ p̄ quādam reductionē
 opponit̄ p̄cepto de sanctificatiōe sabbati ī
 quo p̄cipit̄ quies ī vltimo fine. Ad maiorē

aūt euidentiā notandū: q̄ quinq̄ species
 gule ponit̄ a beato Grego. iij. moral. et ha-
 bet de cōse. di. v. c. quinq̄ modis nos vitū
 gule tangit. Primo modus est q̄ q̄s horā
 comedendi p̄uenit: et hoc ppter impatien-
 tiā expectandi debitū tempus: nisi necessi-
 tas in causa fuerit: sicut Ionathas filius
 saul qui ppter ea mortis sententiā accepit:
 vt patet. i. Regū. xliij. talis em̄ timere p̄t
 illam maledictionē: de qua dicit Ec̄s. x.
 Ne tibi terra cuius rex puer est: et p̄nceps
 mane comedunt: p̄ terrā intelligit̄ hō qui
 terra est et in terrā ibit: rex est liberū arbi-
 triū qd̄ animā habet regem: p̄ncipes sunt
 sensualitates et. Sicr̄ sub ista specie gule
 continet̄ cū quis nimis frequēter cibū su-
 mit: q̄ sufficit homi sano bis in die cibum
 sumere: et frequēs sumptio cibi nocua est
 corpori nisi labor magnus exigeret refici
 frequētius. Unde generaliter species illa
 gule nō est peccatū: nisi voluptas cibi sit ī
 causa. Si nāq̄ fuerit in aliqua necessitate
 infirmitatis vel itineris vel hm̄i nullum
 peccatū erit. Ceterū q̄ voluptas est ī cau-
 sa: nō tamē est adhuc mortale peccatū nisi
 fuerit a deo inordinat⁹ et imoderat⁹: q̄ hō
 sequeret̄ eū etiā si esset cōtra dei vel ecclie
 p̄ceptū. Secūdo modus est cū q̄s cibaria
 nimis delicata: p̄ciosa vel sumptuosa req̄-
 rit s̄m statū suum: vt patet de populo isra-
 elitico carnes delicatas desiderate ī here-
 mo: nec erāt p̄tenti bobus et ouib⁹ p̄prij:
 quib⁹ dñs cōtulit aues regias: vt p̄z Ihu-
 meri. xj. et de diuite epulone qui epulabaf
 quotidie splendide: Luc. xvj. cōtra quos
 p̄sulit Hiero. in epla ad paulinā. Sit vllis
 et vesptinus cibus olera et legumia: inter-
 dūq̄ pisciculos. p̄ summis ducas delitijs:
 qui christum desiderat et illo pane vescit̄:
 nō querit magnope quomō de p̄ciosis ci-
 bis sterco cōficiat. Ad hoc queri p̄t: vtrū
 sumerere p̄ciosa et delicata cibaria sit pec-
 catū. Ad hoc dicendū: q̄ si sumunt̄ ex ne-
 cessitate infirmitatis vel debilitatis aut p̄-
 stine cōsuetudinis nō est peccatū: cum hoc
 Aug⁹. in regla sua cōcedit: nec etiā pecca-
 tū est p̄parare cibaria iuxta cōdecenciā sui
 status et cōmunē p̄suetudinē patrie dūmō
 appetitus nō fuerit inordinat⁹. Ad h̄ Greg.
 iij. moral. Istō cibus sed appetitus in vitio
 est: vnō et lauciores cibos plerūq̄ sine cul-
 pa sumim⁹: et ablectiores nō sine reatu cō-
 sciētie degustam⁹: et exemplificat de bella:
 qui carnes sine culpa comedit in heremo:

In sumere delicata: p̄cipua
 cibaria s̄o p̄tinē.

da. an sit
 peccatū.

et de Esau qui comedens escam vilissimam gule
 vitio victus erat in seculo. Unde Aug⁹. sup
 illud Roma. xiiij. Noli propter escam destrue
 re opus dei omnia munda mundis: dicit: Noli p
 propter porcum sed propter pomum primus homo mor
 te inuenit: et esau primatum suum non propter gal
 linam sed propter lenticulam perdidit. Scio enim
 Noli omne genus carnis quod cibo est vsui ma
 ducare concessum: Meliorem carnis cibo refectum:
 Jobem mirabili abstinentia perditum animalibus:
 id est locustis in escam cedentibus non fuisse pol
 lutum: et scio esau lenticule concupiscentia dece
 ptum: et dauid propter aque desiderium a seipso
 reprehensum: et regem nostrum non de carne sed de
 pane temptatum: hec ille. Meritum si sine causa
 rationabili nimis delicata et preciosa cibaria re
 queret secundum status sui concordantiam: peccatum in
 curreret: quia tunc esset in causa appetitus imoderata
 tia: non tamen esset mortale nisi adeo talis appe
 titus esset effrenatus: quod etiam contra dei et ecclesie
 preceptum cibis statui vel temporis aut conditioni non
 competentibus vesci paratus inueniret: aut etiam
 ad satisfaciendum in his propriis concupiscentiis
 ultra bonorum suorum facultates se debitis
 onerare non verentur: quia sic creditores de so
 lutione defraudarent. Tertius modus est cum
 quis in comedendo vel bibendo nimis mensu
 ram excedit sicut sodomites: quorum peccatum fuit
 abundantia panis: Ezech. xvj. Hec fuit iniqui
 tas sodomie sororis tue: saturitas panis etc.
 et hoc quantum ad cibum contingere solet ut in plu
 ribus ex diuersitate ferculorum: eo quod appeti
 tus imoderatus affectat ex omnibus degusta
 re. Dicit enim Seneca: Fastidietis est stoma
 chi multa degustare quam ubi varia sunt et di
 uersa inquinant non alunt. Et Hugo dicit in
 suo claustrali: quod tanta sollicitudine ciba
 ria preparant ut deuoratis quantum vel quibus
 ferculis prima non impediunt nouissima: et
 cum stomachus iam crebris ructibus se re
 pletum indicat: nondum tamen curiositas sa
 tiat: isti vident colere ventrem tanquam deum:
 cuius templum est coquina: altare mensa: mi
 nistri coci: imolate pecudes cocte carnes:
 fumus incensorum odor ciborum vel saporum:
 hec ille in fine alia: ista tamen tertia species non est
 peccatum si non sumitur scienter ultra proportio
 nem sumentis. Quartum autem ad superfluita
 tem potus queri potest: vtrum ebrietas sit
 mortale peccatum: presertim cum dicit Seneca
 lxxxiiij. epistola: quod nihil aliud est ebrietas
 quam voluntaria insania: que omne vitium ince
 dit et detegit: ac obstantem malis verecundiam
 remouet: sed insania voluntaria videtur esse

peccatum. Ad hoc respondet Archiepiscopus. xxxv.
 di. in. c. sexto die. super verbo ebrietas: quod ma
 lum ebrietatis sine culpa consistit in imode
 rata et inordinata concupiscentia et vsu vini.
 Hoc autem contingere potest tripliciter. Primo
 modo ex hoc quia nescit potum esse imoderatum
 inebriare potentem: ut cum ignorat potus
 fortitudinem et homini: et sic inebriatio potest
 fieri sine peccato: presertim secundum Theophrastum. scilicet 2.
 q. cl. si non contingat ex hominis negligentia:
 et sic Noli creditur inebriatus fuisse: ut patet
 in dicto. c. sexto die. ubi sequitur: in principio
 generis humani ignorabat ebrietas: primum
 Noli vineam plantauit: denudauit naturam:
 sed ignorabat potentiam: itaque vinum nec suo
 pepercit auctori: sed illius ebrietas nobis
 suadet sobrietatem: semel inebriatus est noe.
 ubi malum ebrietatis cognouit: iumentum
 suum ad remedium tempauit: nec effudit ad
 vitium: hec ibi. Alio modo ex hoc quod quidem peccat
 pit quis potum esse potentem et imoderatum:
 non tamen estimat illum inebriare potentem:
 presertim quantum ad personam suam: quia spe
 rat se de hoc precauere: et tunc ebrietas est ve
 niale malum vel minus secundum quantitatem exces
 sus: quia ibi comitatur aliqua inordinata con
 cupiscentia: ex qua sequitur inordinatus vsus
 vini secundum excessum: et hoc modo loth creditur in
 ebriatus fuisse: presertim vice secunda: de quo
 in dicto. c. sexto die: subdit. Legimus etiam
 quod patrem loth inebriauerunt filie: et infra: fuit
 itaque ebrietas origo incesti concubitus pessime
 regeneratricis partem deterior. Tertio
 modo quando quis aduertit potum esse imode
 ratum et inebriantem: et tamen vult magis ebrie
 tatem incurrere quam a potu abstinere: et talis
 proprie dicitur ebrius: et est mortale peccatum: quia
 mortalia recipiunt speciem non pro illis quam pro acci
 dens propter intentionem eueniunt: sed ab eo est
 pro se intentus: nam secundum hoc homo volens et
 sciens priuat se vsu rationis quo secundum virtu
 tem operatur et peccata declinat: et sic periculo
 peccandi se committens mortaliter peccat.
 Hinc dicit Ambrosius. li. de patriarchis. vitan
 dam dicimus ebrietatem pro qua crimina caue
 re non possumus: nam que sobrius cauemus pro
 ebrietatem omittimus: idem Theophrastus. Pre
 terea secundum archiepiscopus. in dist. iij. c. denique. come
 dere potum iusto ex certa scientia: mortale peccatum est:
 quia propria ledit naturam: sciens et volens contra
 naturam ingurgitans. Si vero ultra quam debeat
 quis bibit vel comedit propter appetitum vel
 delectationem veniale peccatum est: concordat
 Aristoteles. li. ij. ti. xliij. addens quod quando quis

ebrietas an sit mortale

comedere potum iusto ex certa
 scientia. an sit mortale

multū comedit vel bibit s̄m medicine con-
siliū ad vomitū puocandū: nō est reputā-
dus supfluus cibus vel potus: s̄ dicit Tho.
sc̄da 2^e. q. cl. in hoc casu nō esse peccatū: qz
licz talis cibus vel potus esset supfluus sa-
no: nō tamē infirmo: sed tamē ppter hanc
causam nō debet dari potus vsqz ad ebrie-
tate: qz tūc nō excusaret a peccato. Deniqz
ebrietas assidua q̄ ē hebetudo mētis iniu-
ste: id est mala qualitas: ad quaz homo sic
disponit: qz sepe sit disposit⁹ et pparat⁹ ad
inebriandū et assidue desiderat inebriari:
non solū est mortale peccatū sed etiā dicit⁹
grauissimū: saltē ex pte effectus cōsequen-
tis. Dicit enī Aug⁹. in sermone quod dā: qz
ebrietas est blādus demon: dulce venenū:
quā q̄ habet seipm nō habet: quā qui facit
peccatū nō facit: sed ip̄e totus est peccatū.
Hinc p̄cipit dist. xxxv. c. ep̄us aut p̄sbyter
aut diacon⁹ alee atqz ebrietati deseruiens:
aut desinat aut certe deponat: sub diacon⁹
aut aut lector v̄l cantor s̄ilia faciēs desinat
aut cōtione p̄uef: et si desinit nō tñ sine peni-
tētia liber euadit: qz p̄cipit ibidē ex cōcil.
agathesi. c. ante oīa cleric⁹ vetet ebrietas:
qz vitioz omniū fomes ac nutrix est: itaqz
eū quē ebriosum esse cōstitit vt ordo pa-
rit: aut. xxx. dierū spacio a cōmunionē s̄b-
moueat: aut corporali subdat supplicio:
glo. xl. ictus vno minus: et qz cōiter ebrie-
tas ex equalibus potib⁹ euenire solet: t̄do
mater ecclesia potus equales p̄uide p̄bi-
bere statuit: vñ dicit extra de vi. et ho. de.
a crapula et ebrietate omnes cleric⁹ diligē-
ter abstineāt: vnde vinū sibi tempent et se
vino nec ad bibendū quispiā incitet: cum
ebrietas ad mētis ducat exiliū et libidinis
puocet incentiuū. vñ illū abusum penitus
decreuim⁹ abolendū: quo ī quibusdā p̄ti-
bus ad potus equales suo mō se obligant
potatores: et ille iudicio talū plus laudat
q̄ plures inebriat et calices fecundiores ex-
haurit: si q̄s autē sup his se culpabilē exbi-
buerit nisi a supioze cōmonit⁹ satisfecerit
ab officio vel b̄nficio suspendat: hoc ibi.
Deinde queri p̄t: vtrū ebrietas excusat
peccatū sequēs: p̄sertim cū dicit p̄hus. iij.
Ethi. qz ebrius meret duplices maledicti-
ones. Ad hoc r̄ndet Asteñ. et Hein. boyc:
post eum: qz in ebrietate duo sunt attēden-
da. s. defect⁹ cōsequēs et actus p̄cedēs. Ex
pte q̄ defect⁹ cōsequētis in quo ligat⁹ vsus
rōnis: habet ebrietas excusare pctm̄: inqz
tū causat inuolūtariū p̄ ignorantia. S̄z ex

pte actus p̄cedēt⁹ videt esse distinguēdū:
qz si ex actu illo p̄cedēte subsecuta est ebri-
etas sine peccato: tūc sequēs culpa totalitē
a peccato excusat: sic forte accidit in loth:
q̄ excusat ab incestu ppter ebrietatē: eo qz
nō discernebat qz essent filie eius: vt dicit
Aug⁹. li. xxliij. s̄ faustū: vñ. xv. q. j. c. in-
ebriauerūt loth filie ei⁹ et se nesciēte miscu-
erūt: quapropt⁹ culpā dūc ē quidē: nō tātū
quātū ille incest⁹: sed quantū ebrietas illa
meret: vbi glo. nō erat tūc loth nesciens.
Natura enī nō patit qz aliq̄s nesciēs coe-
at: sed dicit nesci⁹: qz nesciebat esse filias
suas: credebat enī vxorē suā: qz ī illo actu
sensem habebat s̄ nō discretū. Si autē act⁹
p̄cedens fuit culpabilis: sic excusat non a
toto peccatū sequēs: eo qz reddi⁹ volūta-
riū ex volūtate act⁹ p̄cedētis: sed excusat
a tanto: quia diminuit ibi ratio volūtarij.
Ad aut dicit p̄hus: qz ebri⁹ meret dupli-
ces maledictiōes: hoc p̄t intelligi ppter
duplex peccatū: vel dici p̄t: qz loquit⁹ s̄m
leges pietati: qui vti⁹. ij. Politic. statuit
qz ebri⁹ si p̄citeret plus punirent⁹ qz sobri⁹:
in q̄ videt magis respexisse ad vtilitatē: vt
sez iniurie cobiberent⁹ qz ad veniam quam
oportet habere de ebrijs: eo qz nō sunt sul-
cōpotes: vñ Hein. boyc: extra de vi. et ho.
cleri. in. c. a crapula: dicit qz qz ex ebrietate
respublica multū dānificat: ideo etiā s̄m
aliq̄s leges positivas faciētes aliq̄ turpia
ex ebrietate: magis puniunt⁹ qz si nō essent
ebri⁹: vt ab ebrietate se caueāt: immo dicit
p̄hus. iij. Eth. Ebriū delinquētē teneri ad
duplicatas increpatiōes. s. ppter ebrieta-
tem et ppter delictū. Querit⁹ qz si ebrius
hominē mutilet vel occidat: an effici⁹ irre-
gularis: p̄sertim cū dormiēs furiosus vel
infans hominē mutilās vel occidens non
effici⁹ irregularis: vt patet ī cle. de homi.
si furiosus: ergo p̄ cōsequēs nec ebri⁹. Ad
hoc dicendū: qz talis irregularitatē incur-
rit: qz si voluisset papa silr exp̄sisset ī dicta
cle. de ebrioso: sicut fecit de dormiēte infan-
te vel furioso. Quart⁹ modus est qz ni-
mis ardētē vel auidē sumit: et s̄ ex inordi-
nata cōcupiscētia qua tor⁹ sup cibū effun-
dit: sic Esau nimis ardētē cibū vilē cōcu-
piscens peccauit: vt legit⁹ Gen. xv. Eccl.
xxxvij. Noli esse auid⁹ in omī epulatiōe: q̄
t̄hanida sumptio si sit ex sola natura nullū
est pctm̄: si x̄o tali delectatiōi plus qz opoz-
teat inheret ē veniale: qz si delectatiō p̄po-
nat⁹ oib⁹ alijs: sic Esau q̄ ppter escā vilissē

An ebrietas qz cupit p̄ritatem
sequens vel irregularitatem

De eo qui cupit ardenter
vnuere vel bibit.

mā p̄mogenita vendidit p̄pter qđ repro-
batus fuit: vt pz Heb. xij. tūc est mortale.
Quint⁹ modus est qñ qđ studiose ciba-
ria sua p̄parat: sic legit̄ d̄ filijs Hely. j. Re-
gū. ij. qui nō erāt cōtenti p̄paratiōe cōsue-
ta: sed accipiētes carnes crudas coxerunt
cū delicatis salsamētis: vt latius pz in ser-
monib⁹ de ieiunio: vbi agit̄ de gula: Con-
tra qđ d̄ d̄ d̄. xlj. c. quisqđ. vbi sequit̄: quis-
qđ vō eis sic vitē vt metas consuetudinis
bonorū inē quos versat̄ excedit: aut aliqd
significat: aut flagiciosus ē. In omnib⁹ em̄
talib⁹ nō vsus rerū sed libido vtētis ī cul-
pa est: quicqd̄ igit̄ locis: tpi ⁊ p̄sonis cōue-
niat diligēt̄ attendendū est ne temere fla-
gicia rephendam⁹: fieri em̄ pōt qđ sine aliq̄
vitio cupiditatis vel voracitatis p̄ciosissi-
mo cibo sapiēs vtaf̄: insipiēs aut̄ fetidissi-
ma gule flāma in vilissimū olus ardescat:
hoc tibi. Iste modus q̄ ventale peccatū est
vel nullū: qñ. s. hoc requirit infirmitas vel
cōsuetudo vel honestas sine dignitas ali-
cui⁹: in his em̄ omnib⁹ sumēda sunt: nō q̄
requirit voluptas: sed q̄ req̄rit necessitas:
⁊ si excedit inē venialia cōputat̄ s̄m Aug.
Et itē dicit in li. cōfess. Quis est inqt̄ dñe
q̄ nō excedit metas necessitatis aliqñ: si qđ
est magn⁹ magnificet nomē tuū: nō sū ego
dñe talis: hō peccator sum: est aut̄ mortale
peccatū cū anim⁹ totus ē dedit̄ tali cure: qñ
h̄mōi ventrē p̄ deo colit: sic ait apl̄s phil.
iij. Quos sepe dicebā vob̄ ⁊ nūc flēs dico
inimicos crucis xp̄i: quorū de⁹ venter est:
quos irridet Alan⁹ li. de cōplactu natu-
re dicēs: Nec pestilētia: id ē gula nō vulga-
ri hūilitate cōtenta pfundī⁹ se porrigit ī p̄-
latos: q̄ salmōnes: lucios: ceterosq̄ pisces
equipollētī generositate p̄signes: varijs
decoctionū cruciatos martyrijs baptizādi
adulterātes: officiū sacri piperis fonte ba-
ptizāt: vt ex tali baptisate baptizati mul-
tiformē saporis gratiā cōsequāt̄ in eadem
mēsa terrestrē animal piperis inundatiōe
submergit̄ piscis natat ī pipere: auis eius-
dem viscositate ligat̄: dūq̄ tot aīaliū gene-
ra vno ventris ergastulanē in carcere: aq̄-
tile aīal secū pedestre: aereūq̄ gen⁹ ī eodē
sepulcro intumulari mirant̄: quib⁹ si def-
licētia exeundi egressum vix porte sufficit
amplitudo. Et Hugo ī suo claustrali. Qui-
dam nimis sup̄sticiosum in p̄parandis ci-
bis studium adhibent: infinita decoctio-
nū fixarum ⁊ cōdimentorū genera exco-
gitātes: modo mollia: modo dura: modo

frigida: modo calida: modo cocta: modo
assa: modo pipere: modo aleo: modo cimi-
no: modo sale condita: s̄m cōsuetudinē
p̄gnantiū mulierū desiderantes: ita qđ tibi
desudant cocorū artes ⁊c. Quod a nobis
auertat dñs noster christus iesus.

De quinque filiabus gulae q̄ sunt
hebetudo mentis: inepta leticia:
multiloquiū: scurrilitas: ⁊ immū-
dicia:

Emento vt diem

in sabbati s̄ctifices. Exo. xx. Ad
p̄secutionē vitij castrimargie q̄ri
potest: vtrum gula sit vitij capitale: p̄ser-
tim cum vitia capitalia dicunt̄ illa ex qui-
bus alia oriunt̄ s̄m rationē cause finalis:
sed cibus circa quē est gula nō habet rati-
onē finis: quia nō p̄pter se querit̄ sed p̄
corp̄is nutritionē. Ad hoc respōdet Tho.
sc̄da 2^e. q. cxlvij. qđ vitij capitale dicit̄ ex
quo alia oriunt̄ vitia s̄m rationē cause fi-
nalis: inquātum. s. habet finem multū ap-
petibilē: vnde ex eius appetitu homines
prouocant̄ multipliciter ad peccandū: ex
hoc autē aliquis finis reddit̄ multū appe-
tibilis: qđ habet aliquā de cōditionibus fe-
licitatis: que est naturaliter appetibilis:
ptinet autē ad rationē felicitatis delecta-
tio: vt patet in. j. et. x. Ethic. ⁊ ideo vitium
gule qđ est circa delectationes tactus: que
sunt p̄cipue delectatiōes inter alias: cōue-
nienter ponit̄ inē vitia capitalia. Ad illud
autē quod obijciebat̄ de cibo: dicendū: qđ
ipse cibus ordinat̄ ad aliquid: sicut ad fi-
nem qui est cōseruatio vite: sed qđ ille finis
maxime dinoscit̄ appetibilis: que nec sine
cibo cōseruari pōt: inde est qđ etiā ipse cib⁹
est maxime appetibilis: ⁊ ad hoc forte to-
tus labor humane vite ordinat̄: s̄m illud
Ecc̄i. vj. Omnis labor homis in ore eius.
Qui⁹ nimirū vitij capitalis quinque sunt fi-
lie detestande: que ponunt̄ a beato Greg.
xxxj. moral. qđ sic ostēdi potest. Nam gu-
la proprie consistit circa immoderatā dele-
ctionē que est ī cibus ⁊ potibus: ⁊ ideo illa
vitia inter gula vicina cōputant̄: qđ ex imo-
derata delectatiōe cibi ⁊ potus cōsequunt̄
que quidē possunt accipi vel ex pte anime
vel ex parte corporis: ex pte namq̄ ipsius
anime quadrupliciter accipiunt̄. Primo

Gula in
vitiū capi-
tale.

A

quidē q̄tuz ad rationē cui⁹ acies hebetat⁹
 ex imoderātia cibi ⁊ potus: ⁊ q̄tuz ad hoc
 filia gule ponit⁹ hebetudo sensus circa intel
 ligentiā: p̄pter fumositates ciboꝝ pturbā/
 tes caput: sicut ecōtrario abstinētia cōfert
 ad sapiētie p̄ceptionē: s̄m illud Eccl. ij. Co
 gitauī in corde meo abstrahere carnē meā
 a vino vt animā meā transferrē ad sapien
 tiā. Secūdo q̄tum ad appetitū: qui multi
 pliciter deordinat⁹ per imoderantiā cibi ⁊
 potus quasi sopito gubernaculo rōnis: et
 q̄tum ad hoc ponit⁹ inepta leticia: qz om̄s
 alie inordinate passiones ad leticiā ineptā
 ordinant⁹: vt dicit⁹ in. ij. Ethic. ⁊ hoc est qd
 dicit⁹. ij. Esdre. iij. qz vinū omnē mentē con
 uertit in securitatē ⁊ iocūditatē: nec intel
 ligit⁹ de illa leticia que cōsequit⁹ omne pec
 catū: iuxta illud P̄uerb. ij. Qui letant⁹ cū
 malefecerint ⁊c. sed intelligit⁹ de leticia va
 ga ⁊ incōposita que hic dicit⁹ inepta ⁊ oris
 pprie ex inordinata cibi ⁊ potus sumptio/
 ne. Tertio q̄tum ad inordinatū verbū: ⁊
 sic ponit⁹ multiloquiū: qz dicit⁹ Grego. in
 pastoralibus: nisi gule deditos imoderata
 loquacitas rapet: diues ille qui quotidie
 splēdide epulat⁹ dicit⁹ fuisse grauius in lin
 gua nō arderet igne. Quarto q̄tuz ad in
 ordinatū actū: ⁊ sic ponit⁹ scurrilitas que
 dam puentēs ex defectu ratiōis: que sic nō
 pōt cohibere verba: sic nō potest cohibere
 gest⁹ exteriores. vñ ad Ephe. v. sup illud:
 Aut stultiloquiū aut scurrilitas: dicit⁹ glo.
 que a stultis curialitas dicit⁹: id est iocula
 ritas: q̄ risum mouere solet: q̄uis vtrūqz
 horū ad verba referri possit in quib⁹ cōtin
 peccare: vel rōne supfluitatis qd ptinet ad
 multiloquiū: vel rōne inhonestat⁹ qd pti
 net ad scurrilitatē q̄ pprie pcedit ex actu
 gule: non autē ex actu luxurie: licz ex eius
 volūtate. ex pte x̄o corpis ponit⁹ imūdicia
 que pōt attendi siue s̄m inordinatā emissi
 onē quarūcūqz supfluitatū: vel specialialit⁹
 q̄tum ad emissionē semis. vñ sup illud ad
 Ephe. v. Fornicatio aut ⁊ oīs imundicia
 ⁊c. glo. dicit⁹: id est cōtinētia ptinens ad li
 bidinē quocūqz mō: qd p̄missis ad decla
 rationē singularū filiarū tā detestāde matrē
 pcedam⁹. Circa primā ḡ filiā gule q̄ d̄r
 hebetudo sensus vel cecitas mentis scien
 dū: qz gula ex nimia repletōe pigrū reddit
 hominē: qz vas plenū efficit pōderosum:
 ⁊ hebetat intellectū pp̄t fumositates cere
 bz i pturbantes ⁊ intellectū obfuscentes:
 affectum etiā deuotionis obruit ⁊ refrige/
 rat ac i somnolētiā deducit: sicqz tota agi
 litas homis retardat⁹: ⁊ quasi brutū ani
 mal oīno sensualib⁹ subijcit. Idic ḡ queri
 potest vtrū hebetudo sensus ⁊ cecitas mē
 tis idē sunt: p̄sertim cū Greg. xxxj. moral.
 de hebetudine loquēs noiet eā hebetudi
 nem sensus circa intelligentiā: s̄ hebetari
 sensu circa intelligentiā nihil aliud esse vt
 detur q̄ intelligēdo deficere qd ptinet ad
 mētis cecitatē. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho.
 scda 2. q. xxv. qz hebes dicit⁹ aliqd ex hoc:
 qz est obtusum penetrare nō valens: ⁊ op
 ponit⁹ acuto. Dicit⁹ em̄ aliquid acutū ex b
 qd est penetratiuū: sensus autē corpalis p
 quādam similitudinē mediū penetrare dicit⁹
 inquātū ex aliqua distātia suū obiectū per
 cepit: vel inquātū pōt q̄si penetrādo mini
 ma rei p̄cipere: vñ in corpilibus dicit⁹ ali
 quis acuti sensus q̄ p̄cipere pōt aliqd sen
 sibile ex remotis. s. videndo: audiēdo: ol
 faciēdo: ⁊ ecōtrario dicit⁹ hebetari sensu q̄
 non p̄cipit nisi magna sensibilia ⁊ ex p̄in
 quo. Ad similitudinē ḡ corporalis sensus:
 dicit⁹ etiā circa intellectuā esse sensus ali
 quis: qui est aliquoz ⁊ extremoz: vt dicit⁹
 in. vj. Ethic. qui sensus circa intelligentiā
 obiectū suū nō p̄cipit p̄ mediū distātie cor
 poralis: sed p̄ quedā alia media: sicut cū p
 pprietatē rei p̄cipit eius essentiā ⁊ cū p̄ effe
 ctus p̄cipit causam. Ille ḡ dicit⁹ acuti sen
 sus circa intelligentiā: q̄ statim ad ap̄phē
 sionē pprietatis rei vel etiā effectus: natu
 ram rei cōprehendit: ⁊ inquātū vsqz ad mi
 nimas cōditiones rei cōsiderādas ptingit.
 Ille x̄o dicit⁹ hebes circa intelligentiā: qui
 ad cōgscendā veritatē rei ptingere nō pōt
 nisi p̄ multa ei exposita: ⁊ tūc etiam nō pōt
 ptingere ad p̄fecte cōsiderandū omnia que
 ptinet ad rei rationē: sic erpo sensus ebetu
 do circa intelligentiā importat quādā de
 bilitatē mentis: circa cōsiderationē spūa
 lium honorū: cecitas autē mentis importat
 oīmodā p̄uationē cognitiōis ipoz: ⁊ vtrū
 qz opponit⁹ dono intellectus p̄ quē homo
 spūalia bona ap̄hendēdo cognoscit: ⁊ ad
 eoz intima s̄btilit⁹ penetrat: ⁊ vtrūqz orit⁹
 ex vitijs carnalibus. s. hebetudo ex gula:
 cecitas ex luxuria: qd sic patz. Nā p̄fectio
 intellectualis opatiōis in homie cōsistit in
 abstractiōe quādā a sensibilib⁹ fantasmat
 bus: ⁊ ideo quātomagis intellect⁹ homis
 liber fuerit ab hmōi fantasmatibus: tanto
 poti⁹ intelligibilia cōsiderare poterit ⁊ oīa
 sensibilia ordiāre: sic ⁊ Anaxagoras dixit

inimā repletio ab o poty mul
 ta malia affert

90
 q̄ oportet intellectū esse imixtū ad hoc q̄d
 iperet ⁊ agēs oportet q̄ dñet sup materiā
 ad h̄ q̄d eā mouere possit: manifestū ē q̄
 declaratio applicat intentionē ad ea in q̄b̄
 aliq̄s delectat: vñ dicit p̄bus in .x. Ethic. q̄
 vnusq̄sq̄ ea in q̄b̄ delectat optime opat:
 cōtraria v̄o nequaq̄ vel debilit: vitia aut
 carnalia. s. gula ⁊ luxuria cōsistūt circa de/
 lectatiōes tact⁹ ciboꝝ. s. ⁊ venereoꝝ q̄ sunt
 vehemētissime inter oēs corpales delecta/
 tiones: ⁊ ideo per hec vitia intētio homīs
 ad corpalia maxime applicat: ⁊ p̄ p̄sequēs
 homīs opatio debilitat circa intelligibi/
 lia: magis tñ p̄ luxuriā q̄ p̄ gulā: quāto. s.
 delectatiōes venereoꝝ vehemētiores sunt
 q̄ ciboꝝ: ⁊ ideo cecitas mētis orit̄ ex luxu/
 ria q̄ quasi totalit̄ cognitionē bonoꝝ spiri/
 tualiuū excludit: ex gula aut̄ hebetudo sen/
 sus: que reddit hominē debilē circa h̄mōi
 intelligibilia: sicut ecōtrario virtutes op/
 posite. s. abstinentia ⁊ castitas maxime dis/
 ponūt hominē ad p̄fectionē intellectualis
 opationis: vñ dicit Daniel. j. dicit: q̄ pueris
 his. s. abstinentibus ⁊ continētibus dedit
 deus scientiā ⁊ disciplinā in omni li. ⁊ sapi/
 entia. Et quis aliqui vitijs carnalib⁹ de/
 diti possūt aliqua q̄nq̄ subtiliter circa in/
 telligibilia speculari: p̄pter bonitatē inge/
 nij naturalis vel habit⁹ supadditi: necesse
 tamē est q̄ ab hac subtilitate p̄templatōis
 eoꝝ intentio plerūq̄ retrahat p̄pter dele/
 ctatiōes corporales: ⁊ sic imundi possunt
 aliqua quidē vera scire: sed ex imundicia
 sua circa hoc nihilomin⁹ impediunt: quia
 tales affecti circa carnalia de spūalib⁹ sub/
 tilitate discutere: vel in his occupari fasti/
 diunt ⁊ negligunt. Deniq̄ queri potest:
 vtrū hebetudo sensus vel cecitas mentis sit
 peccatū: p̄sertim cū omne peccatū oportet
 esse volūtariū: s̄m Aug. sed cecitas mētis
 nō est volūtaria: q̄ vt dicit Aug⁹. x. cōfes.
 Cognoscere veritatē lucentē omīs amant.
 Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. vbi s̄. q̄ sic
 cecitas corporalis est priuatio eius q̄d est
 principiū corporalis visionis: sic etiā ceci/
 tas mentis est priuatio eius q̄d est princi/
 pium mentalis siue intellectualis visiōis.
 Cui⁹ quidē principiū est triplex. Anū qui/
 dem est lumē naturalis rōnis: ⁊ hoc lumē
 cum p̄tineat ad speciē aīe rationalis nunq̄
 priuat̄ ab aīa: impedit tñ q̄nq̄ ab actu p̄/
 prio p̄ impedimēta viriū inferiorū quibus
 indiget intellect⁹ hūan⁹ ad intelligēdū: sic
 patet in amētibus ⁊ furiosis: ⁊ illa cecitas

exausat a peccato. Aliud aut̄ p̄ncipiū intel/
 lectualis visiōis est aliq̄d lumē habituale
 naturali lumini rōnis supadditū: ⁊ h̄ qui/
 dē lumē interdū priuat̄ ab aīa: ⁊ talis pri/
 uatio est cecitas que est pena s̄m q̄ priua/
 tio lumīs gr̄e pena ponit: vñ dicit de qui/
 busdā Sap. ij. Excecavit eos malicia eoꝝ.
 Tertiuū aut̄ p̄ncipiū intellectualis visiōis
 est aliq̄d intelligibile primū p̄ q̄d hō intelli/
 git alia: cui quidem principio intelligibili
 mens homīs pōt intēdere vel nō intēdere
 ⁊ q̄ ei non intēdat cōtingit duplicit̄. Pri/
 mo mō ex hoc q̄ habet volūtate se sponta/
 nee auertentē a cōsideratiōe talis principij
 s̄m illud p̄s. Noluit intelligere vt bñ age/
 ret. Secūdo mō p̄pter occupationē mētis
 circa alia q̄ magis diligit: quib⁹ ab inspe/
 ctione h̄mōi p̄ncipij mens auertit: s̄m illud
 p̄s. Supcecidit ignis. s. cōcupiscētie: ⁊ non
 viderūt solē: ⁊ vtroq̄ mō cecitas mētis est
 peccatū: q̄ venit ex cōtēptu: vñ licet intelli/
 gere veritatem cuiuslibet sit s̄m se diligibile
 pōt tñ esse p̄ accidēs alicui odibile inquā/
 tum. s. p̄ h̄ impedit ad alijs q̄ magis amat.
 Circa secūda v̄o filiam que dicit̄ inepta
 leticia sciendū: q̄ inepta leticia est leticia
 vaga ⁊ incōposita: pueniens ex inordina/
 ta sumptiōe cibi vel potus. Est enī lasciuia
 carnis siue gest⁹ opis inordinat⁹: lasciuia
 mentis demōstrans: ⁊ prodit in publicum
 tā gestis q̄ verbis: vñ dicit Aug⁹. de cōsti/
 ctu vitioꝝ. Inepta leticia dicit: vt q̄d ani/
 mi gaudiū intus abscondit: Ingrederet in
 publicū letus. Dic aliq̄d foris vnde tu vel
 p̄ximi rideāt: fac eos letos tua leticia: sed
 econtra dicit Eccl̄s. ij. c. Dixi in corde meo:
 vadā ⁊ effluā delicijs: ⁊ fruatur bonis: ⁊ vi/
 di q̄ hoc quoq̄ esset vanitas: risum repu/
 tavi errorem: ⁊ gaudio dixi: q̄d frustra de/
 ciperis? Admirū cū dñs dicat: Et qui nūc
 ridetis q̄ lugebitis: ⁊ sic extrema gaudij
 inepti luctus occupat. Circa tertiā p̄n/
 de filiā que dicit̄ multiloquiū sciendū s̄m
 Alex. an. q̄ multiloquiū dicit̄ quasi mul/
 titudo locutiōis cum supfluitate p̄ter ali/
 quā vtilitatem vel necessitatē: ⁊ s̄m hoc in
 multiloquio nō deerit peccatū: nec accipit̄
 h̄c multiloquiū in sua generalitate: i qua
 fieri potest ⁊ bñ ⁊ male: q̄ oportet plerūq̄
 multis sermonib⁹ vti in difficilibus decla/
 rādis: sed accipit̄ h̄ p̄ excessu verborū s̄m
 exigentiā materie p̄sone tēporis loci ⁊ ali/
 arū circumstantiarū: vt dicit Aug. in li. retra/
 ctationū. Absit vt multiloquiū reputē q̄
 k ij

90
 de m̄p
 lectio

de multiloquio

de cecitate mētis vel ebrietate
 m̄p quō est peccatū.

necessaria dicunt quātalibet sermonū prolixitate ac multitudine dicant. Et est differentia inter multiloquiū et verbositatē vel linguositatē: quia multiloquiū tñ stat in genere et sonat simpliciter excessum verborū et est peccatū: quia dicit dñs: De omni verbo ocioso quō locuti fuerint homines reddent de eo rationē in die iudicij: sed est veniale propter quōd Aug⁹. loquēs de minutis peccatis inter alia ponit illud quotiens loquit̄ q̄s q̄ oportet. Sed verbositas vel linguositas sonat in cōtemptū puenientē ex consuetudine supflue et inordinate locutiōis: et sic verbositas vel linguositas potest esse mortale. s. propter cōtemptū: quia dicit Aug⁹. q̄ nō est peccatū a deo veniale quin pōt fieri mortale si placet: quōd exponit sanct⁹ tho. dicēs: q̄ si veniale peccatū intantū placet q̄ si sciret̄ esse mortale: tamē propter hoc nō p̄mitteret̄ q̄s illud p̄ficere: et sic p̄ponit delectationē illi⁹ peccati dilectioni dei quōd est mortale peccatū: et ponit̄ extra de histriōnibus. Hinc dicit̄ Job. xj. Nunquid vir verbosus iustificabit̄: q̄si diceret̄: nō: et p̄s. Vir linguosus nō diriget̄ in terra. s. viuētū: quia nimirū talis diuina grā p̄uata facit̄ lūne laxat̄ etiā ad p̄nicioſa. s. detractiones et stumelias: adulationes: mēdacia: p̄iuria et filia: et ē signū stulticie et insipientie fatuitat̄ et vacuitatis. An quidā a pythagora q̄rēs quō inē discipulos sapientes cōputari posset: Respondit: serua silentiū donec necessarium tibi sit loqui: si nihil dixeris nisi quōd bñ scieris si gesseris optima et locutus fueris pauca: nā silentiū signū est sapientie: et loq̄citat̄ signū stulticie. Circa quartā hō filia gule que dicit̄ scurrilitas s̄m Asteñ. li. ij. ti. liij. post Alex. an. q̄ scurrilitas differt a stultiloquio: quia stultiloquiū refert ad discretionē rōnis: sed scurrilitas ad luxuriā affectiōis q̄ duo ponunt̄ ad Epheſ. v. Fornicatio autē et oīs imundicia et auaricia nec nomīes ī vob̄ sicut decet sanctos aut turpitudō aut stultiloquiū aut scurrilitas que ad rem nō p̄tinet. Et notandū q̄ tale turpiloquiū si procedit̄ ex lubricitate lingue et impetu irascibilis v̄l cōcupiscibilis ex iurreptione rationis est veniale peccatum: si hō ex deliberatiōe rationis et mala assuefactione lingue ac p̄uersa assuefactione cōcupiscibilis et irascibilis tunc vt frequēter est mortale: vtpote ex radice mortalis peccati p̄cedens. Et si queris de auditoribus talium: respondet Asteñ. et Alex.

ibidem q̄ illi qui sustentant turpiloquos: vt talia dicant̄ magis peccant q̄ turpiloqui: quia auctores scelerū sunt magis in culpa q̄ ministri: ex maiori enī libidine peccant: qui hō casualiter audiūt: si tamē habent in illis cōplacentiā: similiter peccat̄ licet minus. Chryſ. Ais ostēdere manifeste q̄ ī talib⁹ nō letaris nō audire patiaris: alioquin corrupūt bonos mores colloquia praua. Circa quintā filia que dicit̄ imundicia: notādū est q̄ dupliciter pōt accipi. Primo mō s̄m inordinatā emissionem quarūlibet supfluitatū: sicut sunt vomit⁹ et cructatiōes fetide: s̄m illud Esa. xxvij. Sacerdos et p̄pheta nescierūt pre ebrietate absorpti sunt a vino: errauerūt in ebrietate nescierūt videntē: ignorauerūt iudicium: omnes enī mense replete sunt vomitu sordidū et. Unde Bern. in apolog. dicit̄: Ip̄a deinde qualitas rerum talis de foris apparere curat: vt non minus aspect⁹ q̄ gustus delectet̄: et cū tñ stomachus crebris ructibus repletū se indicet: necdū tñ curiositas satiat̄: sed cū oculi colorib⁹ palatū saporibus illiciunt̄ infelix stomachus cui nec colores lucent nec saporēs demulcent dū oīa suscipe cogit̄ opp̄ssus magis obruit̄ q̄ reficit̄: de qualib⁹ dicit̄ Seneca in epla. lxxj. ventri obediētes aīaliū numero computamus nō hominū. Q̄d si obijcit̄ vomitū non esse peccatū sed penā: vel etiā aliquid vtile sub p̄silio cadēs: s̄m illud Eccl. xxxj. Si coact⁹ fueris comedere multū: surge e medio et vome et refrigerabit te. Ad hoc respondet sanct⁹ Tho. scōa 2. q. c. xlviij. q̄ licet vtilis sit post supflūā sumptionē tamē vitiosum est q̄ huic necessitati hō se subdit p̄ imoderantiā cibi vel potus nisi in remediū alicui⁹ languoris ex cōsilio medicine. Secūdo mō pōt attendi imundicia spūaliter q̄tum ad emissionē semis: vñ sup illud Epheſ. v. Fornicatio autē et oīs imundicia dicit̄ glo. id est incōtinētia p̄tinens ad libidinē quocūq̄ mō: et sic magis p̄prie sumit̄ hic et est filia gule: quia dicit̄ Jo. cassi. de institutis monachorū: q̄ quibuscūq̄ libet escis replet⁹ venter semaria luxurie parit: nec p̄ualet mens discretionū gubernacula moderare ciborū pondere p̄focata. Et Hiero. in epla quadā: Venter mero estuans cito spumat in libidinem: venter enī et genitalia vicina sunt et vnū alteri submīstrat: ex vicinitate enī membrorū sequit̄ cōfederatio vitiorū. Deniq̄ illa imundicia que attēdit̄ q̄tū ad

scurrilitate

abouy to

emissionē semīs volūtariē pcuratā nō solū est peccatū s̄ etiā grauissimū: vtpote s̄ naturā licz minimū sit inter vitia s̄ naturā vñ. ij. Coz. xij. dicit apłus: Timeo ne forte cū venero hūillet me de^o apud vos et luceā multos ex his q̄ ante peccauerūt et nō egerūt penitentiā sup̄ imundicia: glo. imundicia ponit p̄ luxuria s̄ naturā: sic ad Gal. v. vbi dicit: Manifesta sunt opa carnis q̄ sunt fornicatio imundicia: s̄m glo. ponit imundicia p̄ quacūq̄ supfluitate. Ad

Que opera dicuntur seruilia et liberalia: et de quattuor primis operibus seruilibus que sunt agricultura: lanificium: fabricatio et nauigatio:

Sermo VI

Emento ut diem

M sabbati sanctifices. Exo. xx. Pre-
missio vteūq̄ de p̄mo genere ope-
rū seruiliū q̄ sabbata violant: ita secūdu ge-
nus breui stilo pcurram^o. Pro q̄ sciendū:
q̄ opus seruile sc̄do mō dictū ē opus q̄ hō
seruit homi: de q̄ ope diē sanct^o Tho. sc̄da
2^a. q. cxxij. q̄ hō alteri^o seru^o ē: nō s̄m men-
tē sed s̄m corp^o: et iō opa seruilia s̄m hoc di-
cunt^r opa corpalia: in quib^o vnus alteri ser-
uit: et addit Bonauē. q̄ opus seruile phi-
bitū est opus corpale quo q̄s inhiat terre-
nis lucris: p̄ qd hō detinet^r circa hec infe-
riora: adeo vt nec se nec deū debito mō re-
colat: et iō talia opa q̄ sunt ordinata ad lu-
crū tpale: etiā ex intentiōe agētis tanq̄ ad
primū et p̄riū finē in die dñica et alijs fe-
stiuitatib^o phibita sunt ab ecclia: nisi for-
te necessitas vrgeat aut pia utilitas suade-
at cū intentiōe debite moderata: qd patet
extra de ferijs. c. Dēs dies dñicos a vespa
in vesperā cū omī veneratiōe decreuimus
obseruari: et ab omī illicito ope abstinere:
vt mercatū in eis minime fiat nec placitū:
glo. id est iudiciale: neq̄ aliq̄s ad mortē vl
ad penā iudicet: nec sacra. i. iuramēta nisi
p̄ pace vl p̄ alia necessitate p̄stent. Et hoc
pceptū extendit ad oēs solēnitates: vt p̄
eo. ti. c. cōquest^o. Ad maiorē aut euidētiā
sciendū s̄m Rich. q̄ opus seruile differt ad
ope liberali: sicut opposita quo vtrūq̄ in-
quātū hmōi dispēfari debet: maxie ex p̄xi-
mo et p̄prio fine: ita q̄ ratiōe p̄ximi et p̄prij
finis: nō quidē accidētalis quē cōstituit i-
tentio agētis: s̄ essentialis quē p̄ncipaliter

respiciat quātū est ex pte sua: iudicari de-
bet opus seruile simplicit^r: vel liberale per
accidens: scz p̄ respectū ad agentē. Certū ē
aut q̄ corp^o d̄z seruilit^r aīe s̄bdi et aīa desup
sedere sicut libera. Illa q̄ opa q̄ tanq̄ finē
p̄riū et maximū respiciūt tpale bonū cor-
poris ipsius opantis sunt seruilia: etiā si
materialit^r essent spūalia: vt exempli gra:
si q̄s in corde suo aliq̄d sc̄lētiale ordinat ad
tpale lucrū: vt ad p̄ximū et ad p̄riū finem
illud opus est magis seruile: et ille qd ordi-
nat ad spūale bonū aīe: vt ad finē p̄ximū
et p̄riū magis est liberale q̄ seruile saltē p̄
respectū ad agentē: licz i se videat esse ser-
uile. Exemplū p̄mi: vt si q̄s docet vel p̄di-
cat p̄ncipalit^r p̄pter lucrū tpale. Exemplū
secūdi: vt si q̄s aliq̄d scribit nō p̄pter tpale
lucrū sed p̄pter edificatiōē aīaz: p̄pter di-
uinū cultū: cū ergo sit vacandū in diebus
dñic^{is} ab omī ope corpali ordinato ad tpa-
le bonū p̄rij corpis tanq̄ ad p̄riū et p̄xi-
mū finē: vacandū est illis diebus ab omni
ope qd materialit^r et finalit^r seu formalit^r est
seruile simplicit^r et p̄ respectū ad agentē: sic
oīa opa mechanica q̄ sūt p̄ncipalr cā luci
tpalis. Ab opibus aut q̄ sunt materialiter
libera sed formalit^r seruilia: sicut cū aduo-
catus cogitat et studet in his que cras vult
p̄ponere p̄pter lucrū tpale: et rustic^o de ara-
tiōe terre sue quā in crastina die vult arare
non sic astringit hō in p̄dictis dieb^o absti-
nere sic ab opibus q̄ materialit^r et formalit^r
sunt seruilia: qz facili^o ē abstinere ab his q̄
ab illis: vñ p̄ tales nō peccat hō mortaliter
nisi p̄ hoc excludat illa vacatio quā neces-
sario debet cultui diuino. Ab opib^o aut q̄
sunt seruilia materialiter et non formalit^r p̄
respectū ad agentē: nō tenet hō necessario
cessare i dñicis et festis: vñ. ff. de ferijs. l. di-
uinis. diē lex. Ea q̄ ad militarē disciplinā
p̄tinēt: etiā feriat^r dieb^o pagēda sūt: vt diē
glo. et sic scholares legere scribere p̄nt: dū-
mō tñ p̄ b̄ penit^o a diuinis nō s̄trahant: et
hui^o rō est: qz talia opa q̄tū ad suū finē p̄xi-
mū et p̄riū sunt liberalia s̄m Rich. Alte-
rius est notandū q̄ licz oīa opera corpalia
ad spūalē dei cultū p̄tinētia: intantū serui-
lia dicant^r inquātū p̄prie p̄tinent ad serui-
entes: tamē inquātū sunt cōmunia et libe-
ris et seruis non dicunt^r seruilia: quilibet
aut tam seruus q̄ liber tenet in necessarijs
puidere: nō tñ sibi s̄ etiā p̄ximo: p̄sertim
i p̄tinētib^o ad salutē corpale: s̄m illd̄ Pro-
uerb. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt^r ad mortē

k liij

De oprib^o p̄riūlib^o uel corp-
ralibus.

que opa corporalia p̄riūlib^o di-
cuntur

vel etiā ea p̄parare q̄ requirunt ad nature
cōseruationē: non em̄ est tam arda p̄hibi-
tio opandi in noua lege in die dñica: sicut
in veteri lege in sabbato: sed quedā opera
p̄hibebant in die sabbati: sicut decoctio
ciboz & similia: & ideo qui ligna colligit in
die sabbati iussus est lapidib⁹ interfici: q̄
tamē cōcedunt in die dñica: vt de cōse. dis.
iij. c. puenit. i. fi. & ap̄lus ad colo. ij. Nemo
vos iudicet in cibo vel i potu &c. vide. Se-
cūdario hō tenet tam liber q̄ seruus pro-
uidere sibi & p̄ximis in damnis rerū vitā-
dis: s̄m illud Deut. xxij. Non videbis bo-
nem aut ouē fratris tui errantē & p̄teribis
sed reduces fratri tuo: & dñs in euangelio
Luce. xiiij. Qui⁹ vestrū asinus aut bos in-
puteū cadit & cōtinuo nō extrahet illū die
sabbati. Et iterū. xiiij. hypocrite vnusq̄sq̄
vestrū sabbato nō soluit bouē suū aut asi-
nū a p̄sepio & ducit ad aquare? Ex q̄b⁹ con-
cludit q̄ opus corpale p̄tinens siue ad sa-
lutē corpis p̄prij vel p̄ximis: siue ad vitan-
dū imminens damnū rei p̄prij vel p̄ximis:
nō est cōtra obseruantia sabbati. Et p̄pter
hoc machabei sabbatū non soluerunt pu-
gnātes ad sui defensionē die sabbati. p̄mo
Machabeo. ij. hoc idem patet. xxiiij. q. viij.
c. si nullā: vbi concedit pugnam nō solum
i defensionē corporis: sed etiā patrie & le-
gum paternarū. Sic etiā Helias fugiēs a
facie Jezabel in die sabbati p̄pter iustum
metū excusat: & dñs Matth. xij. discipulos
suos excusauit qui colligebāt spicas i die
sabbati p̄pter necessitatē quā patiebant:
hec Tho. & Asten. Deniq̄ cum in veteri
lege cōcessum fuerat iter sabbati adambu-
landū in festis qd̄ erat spaciū mille passuū
quo deambulare poterāt vltra ciuitatē vel
villā in qua erant: nec eis licebat p̄gredi:
sed p̄ mille passus poterant circa deambu-
lare: vt patz in historia ecclīastica pte. viij.
c. vj. ex hoc satis innuit q̄ a trāsgressione
huius p̄cepti excusat q̄s p̄pter modicitatē
opis vel laboris: puta si labor tam modic⁹
est q̄ impedire non possit quietē mētis in
deo: & hec ratio etiā innuit in glo. Exodi
xxxj. sup verbo quicūq̄ polluerit sabbatū
glo. turbando quietē anime morte moriet̄
scz corpis & anime. Hinc concludit Asten.
li. j. ti. xxiiij. q̄ non est dicendū q̄ propter
modicū opus homo mortaliter peccet: sed
quātū ad opus hō sine peccato facere pos-
set: recurrendū est ad arbitriū boni & con-
scientiosi v̄rit: vt si quis repararet fractu-

ram in sepe & h̄mōi: ex p̄missis autē omib⁹
facilis patet intelligētib⁹ respōsio ad que-
cūq̄ specifica & p̄ticularia descēdēdo. Ad
clariorē tamē simpliciū informationē dicit
Hugo in dialco. q̄ septē sunt opa seruilia
siue mechanica. Prīmū est agricultura q̄
cōprehendit omnē modū colendī terram.
Secūdū est lanificiū qd̄ cōsistit in omni ge-
nere vestimentoz. Tertiū est fabricatio qd̄
cōsistit in materia lignea lapidea: ferrea:
vel metallica. Quartū est venatio que cō-
p̄hendit omnē genus pistorū & coquoz &
omnē artem p̄parādī cibaria. Quintū est
nauigatio q̄ cōprehendit omnē gen⁹ mer-
catorū. Sextū est medicina que cōsistit in
arte faciēdi pigmēta sirupos & silia. Septi-
mū est theatra q̄ cōprehēdit omnē artē lu-
di & iocūdītatis. Omnīū igit̄ istoz quedā
sunt mere seruitutis & nō cōtinue necessi-
tatis: vt agricultura: lanificiū & fabrica-
tio: & ista simpliciē p̄hibent ab ecclesia fie-
ri in sabbato nisi in casu vt videbit̄. Que-
dam hō sunt cōtinue necessitatis: sic illa q̄
p̄tinēt ad cōseruationē vite vel sanitatis:
vt nauigatio: venatio: medicina: & ista cō-
cedunt in quātum sunt necessitatis nō in-
quātū sunt seruitutis. Quedā sunt mere
iocūdītatis: sicut theatra non p̄nicioza: &
ista nec cōcedunt nec p̄hibent: p̄mittunt̄
t̄m p̄pter p̄nitatem & fragilitatē humanā.
Que tamē vt clarius pateant ad p̄ticularia
p̄cedamus: & p̄mo de his q̄ sunt mere
seruitutis & nō cōtinue necessitatis: quo-
rū primū est agricultura. De qua queri
potest: vtrum liceat exerceri in die sabbati
siue festi: p̄fertim cum finis illius ordinet̄
ad cōseruationē & sustentationē hūane vite
que videt̄ esse necessaria. Ad hoc dicendū
q̄ nequaquā licet agriculture diebus festis
insistere: p̄cipue qz p̄cipit̄: Exo. xx. q̄ etiā
iūmēta sabbato vacare debent: vt patet in
themate p̄us posito: verūtamen p̄pter duas
causas admittit̄ agricultura in dieb⁹ dñi-
cis. Prīma est necessitas q̄ t̄m tanta dz esse
q̄ labor sine p̄iculo non posset p̄ueniri vel
differrī: sic p̄tingit i messib⁹ p̄pter incursuz
hostiū vel frequētes pluuias vel siles cas⁹
nā qm̄ tali necitate patent̄ artant̄: tūc p̄fir-
grare fruct⁹ colligere fossata facere: & alia
h̄mōi i dieb⁹ dñicis & alijs festis p̄terq̄ in
maiorib⁹: & tūc etiā si maior necessitas ap-
pareret ad victū necessariū acq̄rēdū: ita t̄m
q̄ de illis studeant largiores elemosynas
erogare: & h̄ iō ne deū videat̄ hō tēptare:

B

90

2

q̄m in dieb⁹ festis modicū op⁹
facere licet est

In dieb⁹ festis licet
facere opaz agriculture.

vt patet. xliij. q. viij. c. si nulla: extra de feriis. c. licet et simile iudicium est de vindemijs propter frigus et de quibuscumque fructibus in casibus iuste necessitatis ad conservationem rei quia necessitas legem non habet. Omnia tamen hec intelligi debent cum dilatio est in iusto periculo: vel cum hec non ita fieri possint in alijs diebus ne scilicet occasione momenti pereat comoditas processa provisione celesti: nam secundum Rod. si iacentibus segetibus in agro: aut fenis in pratis tempestas imineat aut pluvia que corrumpet aut multum deteriorabit ista a solo separata domini rerum illarum sunt identitati sue precauere: ne tamen quod nimis sibi ipsi descendat in necessitate vel quantitate laboris que a peccato excusare posset in festis operari potius recurrendum est ad arbitrium boni viri que per aliquam doctrinam generaliter. Secunda causa est pietas: quia bene licet in sabbato propter deum arare et agere pauperum seminare vel ducere ligna religiosorum pauperibus: et subuenire alijs miserabilibus personis natis saltim in minoribus festis dummodo non sit specialiter a prelati prohibita: et dummodo propter ista se non subtrahat a diuinis nec talia faciunt propter affectionem aliquam carnalem nec propter spem remunerationis sed tamen propter deum: et quia illius paupertas exigere videatur putat in Huil. sup. Ray. quod non licet dominicis diebus et maioribus festiuitatibus. Mirum cum secundum quod dicitur sunt quedam dies celebres que tamen de facto non festant quantum ad cessationem ab operibus: sed videtur abrogati per contrariam consuetudinem que eis habet locum non ita sint de precepto dei: sicut est dies dominica et maiores illa. In cuius etiam argumentum ecclesia de dominicis diebus et maioribus festis dicitur preceptum dedit de audienda missa in propria ecclesia: vt patet eorum. de parochijs. c. vt dominicis. et specificat festa. de consuetudinibus. c. si quis etiam. Quia autem quedam maiora festa sunt abrogata: patet in aliquibus locis vbi duo vltima festa infra octa. pasche et pentecostie venerunt quodammodo in dissuetudinem feriandi quo ad agriculturam: sicut in aliquibus locis nundine septimanales tenentur in festis vigilijs non habentibus que non tenentur in alijs: que nimirum consuetudo simplices excusat a tanto et si non a toto: presertim cum prelati ecclesiarum tacendo consentire videntur.

Quia si queris quid de illis qui a dominis suis operari coguntur in festis. Respondet Huil. et Rod. quod si hoc faciunt iusto metu inducti videntur posse propter necessitatem excusari: que tamen debent dominis suis bladorum vecturam: et afferunt in diebus feriandis vt alijs diebus.

propter laboribus vacare possint liberi non sunt excusabiles: nisi forte ad hoc ardua necessitas eos cogat: nam non tenentur subditi dominis suis obedire nisi in licitis et honestis.

Secundum est lanificium quod consistit in omni genere vestimento: cui simile non licet insistere feriatis diebus nisi iusta necessitas requirit: vt plerumque contingit in tinctura que tractum aliquem requirit et ordinatam expeditionem. Si quis igitur in timore dei constituitur pro posse satagit omnia disponere ad ferianda festa occurrente necessitatis articulo: si quoniam licet raro diebus feriatis occupat in illis: credo quod talis excusat a mortali dummodo se propter hoc non subtrahat a diuinis: et non fiat causa auaritie quod in omnibus subintelligendum est. Similiter dicendum est de sartoribus: illi tamen que precipue circa principalia festa tanto tempore talibus occupantur quod frequenter post mediam noctem vel circa auroram talibus occupationibus distenduntur et eneruant: nequaquam excusari possunt a mortali cum omnino se reddunt ineptos ad festa celebranda. Tertium vero dicitur fabricatio que consistit in omni materia ferrea: lignea: lapidea vel metallica que similiter est prohibita in feriatis diebus exerceri: quia sunt mere utilitatis et non continent necessitatis. Si tamen quibus diebus illis occurrit causa rationabilis necessitatis cessante cupiditate et coopante pietate: tunc licet in talibus aliquibus festiuis diebus occupari: dummodo propter hoc se quis non subtrahat a diuinis: et ideo dicitur Asten. post Rod. quod barbarij vectores peregrinorum in suis vehiculis aut sumetis: similiter et ferratores equorum in casu rationabili possunt excusari: si principaliter hoc faciunt propter eorum necessitatem: quibus hominum opera impediunt nec se subtrahunt propter hoc a diuinis precipue a missarum solennijs: quod si hoc principaliter faciunt propter questum et improbam cupiditatem: tunc non excusantur a mortali: presertim cum et iumentum in veteri lege quiescere precipitur. Similiter que faciunt sibi barbaram radi vel curribus vehi vel etiam equos ferrari: sunt intantum inexcusabiles in quantum causa rationalis ad hoc eos urgere dinoscitur et si antea super his non potuerunt sibi commode prouidere. Preterea credit Huil. glo. super Ray. quod in festis liceat operari circa edificationem ecclesiarum pauperum: et circa opus ministrorum pauperum que non habent redditum sibi sufficientes: ita tamen quod huiusmodi labor audita missa post celebrationem diuinorum incipiat: nec usque ad vltimam fatigationem insistat dummodo sola pietas sit in causa: sed ve mundo ver-

90
et lampas

90
et fabricum

et illis qui duntaxat operari coguntur in festis

genti in seniu: qz ta oia fere pstant in for-
 nace auaritie coplacētie hūani fauoris vel
 alterius sinistre intētiōis. Deniqz scdm
 Asteñ. vbi. s. post Rod. Quis clericis non
 liceat scribere de quaterno i quaternū ali-
 qd grāde diebus feriādis: licitū tñ ē lecti-
 ones suas trāscribere qz sine scripturā nō
 possent memorie cōmēdare: et in lectiōibus
 qz audiūt libros corrigere: similic licz re-
 ligiosis et alijs smōes et alia deuotionalia
 colligere vl scribere intuitu pfect^o spūalis
 in se vl in alijs dūmodo nō minus insistant
 ita qz ppf hoc a diuis se subtrahāt: et dū-
 modo postmodū vēdendū ptūc intētiōez
 nō habeāt: qz tūc haberēt oculū ad lucrū
 futurū qd pprie futilitatis est: et ex pdictis
 multa pticularia si logizare possum^o. Se-
 cūdo videndū est de his q sunt cōtinue ne-
 cessitatis: vtpote primo de nauigatiōe que
 cōprehēdit omne opus mercatorū: de q li-
 cet ad singula respōdere nō possum^o: qdaz
 tñ exēpli causa ad instructionē simpliciū
 ad facilē agnitōnē oīm etiā aliorū breui
 stilo psequamur: qz de similibus fere sem-
 per idē est iudiciū: nā h cōprehēdit omnia
 mercata q arte fiūt pter esculēta et poculē-
 ta: vñ qz talia nō sunt cōtinue necessitatis
 ideo vēdere vl emere talia dieb^o feriat^o nō
 est licitū: vtpote calceos: caligas: corrigi-
 as: calepodia: sandalia: aliaqz infinita io-
 calia in auro: argento: stanno: cupro: omi-
 qz metallo cū omni suppellectili: cui^o vsus
 est inf homies. Notandū tñ q in istis di-
 stinguunt^o duo genera mercātie: nā qdaz
 iproprie dicunt^o mercatores vl negotiato-
 res q scz ppria dūtaxat artificia vendunt
 potius insistentes lucro artis pprie q mer-
 cantie: de quibus talis regula dari pōt q
 nullus eoz excusat a mortali dieb^o festiuis
 artificia talia faciētes: vl etiā p foribus ad
 vendēdū exponēs ex psuetudine: et mlto
 minus ad forū educēs cū in hoc apte relu-
 cere videat iproba cupiditas: nisi tales ex-
 cusaret necessitas: q de solo cū familia sua
 victitās laboritio nō inuentēt copā vēdē-
 di artē suā diebus ceteris: tūc enī si quan-
 doqz in festis minoribus q nō intātū obli-
 gant vt dictū ē: cū timore dei sola euidentī
 necessitate nō cupiditatē suā artē vēdēdaz
 exponeret: vl etiā nundinas aliqz cuz eis
 requireret: credo q excusaret a mortali:
 dūmodo ppter hoc se nō subtraheret a di-
 uinis: psertim a missa audienda: als picipi-
 tur extra de ferijs. c. omnes: qz mercatū in

eis scz festis minime fiat. Preterea si talē
 artē p foribus venditioni nō exponūt req-
 siti tñ ab alijs scz peregrinis vl villanis vl
 etiā paupibus q forte pecunias prius ha-
 bere nō poterāt aut etiā alijs vicinis q pri-
 us ex incuria emere nō satagebāt cū dei ti-
 more magis ex pietate q ex cupiditate sa-
 tiffaciāt: sobrie tñ credo q excusant a mor-
 tali: dūmodo tñ ppterea diuina nō ptermit-
 tant in domo psistentes et expectātes supue-
 niētes: sicut aranea residēs in tela muscas
 obseruat: cōsulendū tñ est q ementes ad-
 moneāt q nō amplius veniāt diebus feri-
 atis: psertim illos q pte necessitatē ratio-
 nalē hoc faciūt: et mlromagis excusant ex
 ratiōali necessitate nō cupiditate talia die-
 bus illis emētes. In omnib^o enī hmōi in-
 tuenda est rei necessitas: facti pietas: et in-
 tētiōis puritas: que tria multa que sunt
 p se illicita p accidēs licita imo meritoria
 reddunt. Ad laudē dei.

De operib^o seruilibus q sunt na-
 uigatio: venatio: medicina: thea-
 tra: et qñ festū incipit ac vtrū labo-
 rare sit in pcepto: Sermo VII

Memento vt diem

iii sabbati sanctifices Exo. xx. Itaz
 restat videre de secundo genere

mercatorū q pprie negotiatores dicuntur.
 de quib^o dicit Chrys. sup illō Matth. xxi.
 Eijciebat e templo oēs emētes et vēdētes.
 Quicūqz cōpat rē vt illā integrā et imuta-
 tā dando lucref: ille mercator est q de tem-
 plo eijcit. Quō tñ illa mercatio sit licita vi-
 debit infra. Hoc tñ genus mercādi q̄tum
 ad violationē sabbati minus excusat q p-
 cedens ceteris parib^o. Inimū cū pcedēs
 nō nisi de pprio labore: sed istud etiā ple-
 rūqz de alieno labore lucrū qrit. Dinc dicit
 Tullius q sordidū est eoz officiū q emūt
 a mercatoribus quod statim vēdant: nihil
 enī pficiunt nisi quēadmodū mentiant^o.
 Agricultura enī nil meli^o: nil vber^o: nil ī
 homine libero digni^o: et ideo nō min^o stri-
 cte pceptū in isto genere negotiatōis de-
 bet accipi q in palori: sed potius econtra.
 In cuius argumentū dicit Rod. q qui va-
 dunt ad mercata vel mercata faciunt die-
 bus dñicis vel festis: si hoc faciūt aliquā-
 do pro sua necessitate nō ex cōsuetudie vel
 cupiditate non peccant mortaliter dūmodo

de mercatio q̄tum p. f. a. e.

do diuina non pretermittunt. Si vero di-
cant in consuetudinē: aut ex improba cupidi-
tate lucrandi sicut faciūt mercatores q̄ p-
pter frequentandas nundinas aut merca-
ta vix aut nunq̄ eccliam intrant tunc pec-
cant mortaliter: vel etiā si essent mercata p-
bibita a prelati loci illius. Preterea eorū
que mercant quedam sunt vtilia. s. ad ali-
quem vsum licitū et honestū: quedā vana
et diuersa clenodia quorū vsum est vanitas
quedā nociua vlt̄ q̄tū ad corporalia vlt̄ etiā
q̄tū ad spiritualia nocumenta vt diuersa
instrumenta ludorū et oblectamenta sensuum
vt alea: pile: ludi scachorum olfactoria cer-
ta et similia: et fm̄ hūc triplicē gradū aggra-
uatur etiā peccatū in violatione sabbati.
Deniq̄ p̄ter ea que dicta sunt ponēda vi-
detur cōclusio generalis: q̄ quicūq̄ emit
in die festo eo pacto q̄ carius vendat: intē-
dens exercere negotia mortaliter peccat:
cū in hoc reluceat manifeste causa emptio-
nis rei illius cupiditatē esse: q̄ si non emat
eo pacto nō est facile precipitare sentētiā.
Similiter etiā q̄cūq̄ emit etiā feriatib⁹ die-
bus ea intētiōe q̄ carius vēdat etiā dieb⁹
dificilis vlt̄ saltē verisimiliter credit q̄ cogetur
iterū vendere dieb⁹ feriatis nō excusat a
mortalī si postmodū quasi coactus diebus
p̄hibitis itē vendit: q̄ seipm̄ voluntarie
obtulit ad illā coactionē avaritiā victus.
Merūtamē de esculētis et poculētis postea
dicā: nec etiā excusant a mortalī si merca-
ta in vehiculis aut iumentis de loco ad lo-
cū transfulerūt in festis: si cōmode poterūt
facere in alijs: maxime si p̄pter hoc subtra-
bant se a diuinis: vnde ceteri paribus p̄-
mū genus mercatoꝝ difficiliter cadit in mor-
tale q̄ scdm̄ genus et etiā facilius excusat.
Deniq̄ cursores et viatores si mittūt a do-
minis suis vlt̄ mercatoribus q̄bus ex cōdi-
tione vlt̄ pacto fuire tenent: sicut serui em-
ticij vlt̄ cōducticij siue hoc faciūt p̄ pecunia
siue nō. Astēn. post Rod. nō audet eos cō-
demnare p̄cipue si missā audierint: cū scōz
legē cōcessum fuit ire in sabbato: licet non
vlt̄ra mille passus: qd̄ iter sabbati dicitur.
Acc. j. Si tñ in nullo erant eis ligati: nec
alijs tēporib⁹ fuire consueti: nec subest in
eis mouēs causā pietatis vlt̄ necessitatis: s̄
tñ cupiditatis nō excusant a mortalī: ma-
xime si se subtrahūt p̄pter hoc a diuinis.
In nauigantib⁹ autē maior inuenit excu-
sationis occasio p̄pter incertitudinē ven-
ti et tēpestatū: ac etiā p̄pter minorē laborem

vt cōmuniter: multa tamē in illis sunt ob-
seruanda tanq̄ illicita que non canētur ni-
si ab hijs qui verū dei timorem habent.
Tertio principaliter videndū est de ve-
natione que cōprehendit omne genus pi-
storū et cocorū et omnē artē preparandi et
baria: de qua venatione primo datur talis
regula generalis: q̄ quib⁹ non licet in fe-
stis tenere mercatū publicū rerū venaliū
saltem eorū que nō pertinet ad necessitatē
diei. Mercata tamē que fiūt de victualib⁹
ad necessitatē diei p̄tinētibus: sic q̄ dies si-
ne illis nō pōt cōmode transigi nō vident
facile dieb⁹ illis debere p̄hiberi: dūmō tñ
p̄pter s̄ nō se subtrahāt a diuinis horis dec̄-
minatis ab ecclia fm̄ consuetudinē loci: eo
q̄ ibidez excuset necessitas: p̄sertim in his
victualib⁹ que cito corrumpunt: sicut car-
nes: pisces et similia: nō enī sic excusat ne-
cessitas in his victualibus que diu perse-
uerant: vt omnes fructus: caseus: butyrū:
oua et similia. Pro quo sciendū q̄ quorū
officiū p̄prie est vēdere carnes: si q̄tum in
eis est magis optaret vēdere in vigilijs q̄
festis: s̄ obstāte contraria consuetudine cogū-
tur vendere in festis faciētes hoc cū displi-
centia et dei timore: ac tali tpe q̄ p̄pter hoc
se nō subtrahūt a diuinis: p̄sertim ab offi-
cio summe misse: credo tales excusari pos-
se a mortalī: dūmō reddit⁹ sufficiēt nō ha-
beāt: vñ cū familia sua fm̄ statū suū viuāt
als̄ sec⁹: q̄ et s̄ p̄tinere videt ad notā aua-
ritie. Et similiter dicēdū videt de vēditione
piscū. Illi tñ q̄ tāq̄ aucupes residēt in ma-
cello: vlt̄ mulieres consuetudinē residue in
foro ad vendēdū multimoda genera auū
ac paz vlt̄ nihil curātes de diuino officio s̄
totalit̄ imersi tā improbo lucro: nequaq̄ ex-
cusat a mortalī pctō. Similiter eos q̄ victua-
lia diu perseuerantia sine corruptiōe pre fo-
rib⁹ vlt̄ in foro diebus feriatis ponere p̄-
sumunt ad ostentationem venditionis: a
mortalī peccato excusare non audeo: si ex
cōsuetudine faciūt: q̄ talia satis tēpestiue
cōparare possunt: ac p̄ illā ostentationē cete-
ris christianis lapidez offensionis et petrā
scandali ponūt: vlt̄ ad detrahendū vlt̄ ad
imitandū vel ad emendū: vt patet in fru-
ctibus diuersi generis: et sic ditant pecca-
tis nō solū p̄prie sed etiā alienis: s̄ ve ho-
mini p̄ que scādalu vēit. Deinde venia-
mus ad officia tabernariorum: cocorū et
pistorū q̄ sunt officia quidez licita sed peri-
culosa p̄pter diuersas proxias occasiones

B
Abrenati
Reu Veni
victual

de curiis

Abrenati in fap

peccatorum: utpote gula: ebrietatis excessus
 sui laboris respectu sabbati improbi lucri et
 avaritie: nam quid aliud taberna quam ipsorum
 demonum ecclesia ubi parochiani frequenter
 conveniunt et deo ventri festum celebrant: quorum
 plebanus est tabernarius: maxime quod dicitur Eccl.
 xxvj. Due species difficiles et periculose ap-
 paruerunt mihi: difficile exiit negotians a
 negligentia sua: et non iustificabitur caupo a
 peccatis labioꝝ. Quod si querunt excusationem in pec-
 catis: ridet ibidem sapiens subdedito prope in
 opia inquit multi deliquerunt: et qui querit locuple-
 tari auertit oculum suum. s. a consideratione sum-
 mi boni et veri per quam retrahit a peccatis: vnde li-
 cet hospicia propter peregrinos et aduentantes
 licita reddantur: tamen ex consuetudine receptare
 aduentum malignantium intraneorum: mane me-
 ridie: vespere: media nocte ad iebriandum: pe-
 rardum: balsphemandum: taxillandum: quod aliud di-
 xerit quam tales taberna esse synagogam sathane
 ubi minima cura de ecclesia: de diuino officio:
 de fratribus et hec omnia caupones sustinet male-
 dicti questus gratia. Sic cocorum officia licita
 quod sunt in se dummodo propterea non omittant
 diuina: et quantitas operis quantitasque intentionis
 proprie fuerit debite modificata: sed ubi pos-
 sunt discerni cum omnia consuetudine in fornace dete-
 stabili avaritie: et perpetuis inhiet lucris:
 curis: distractionibus: ita quod ad sabbati sanctifi-
 cationem penitus se reddunt inhabiles: merito
 verentes illud. Exo. xxxj. quicumque polluerit
 sabbatum. glo. turbando detur aie morte mori-
 etur. s. corporis et anime: multo igitur magis lici-
 tum est cogitare pro cura domestica quam pro improbo
 lucro totum diem expendere in ciborum decoctio-
 ne et venditione: quod labor ille qui diebus feriatis
 gratia questus sit turbans aie detur et sensus liber-
 tate causat mortale peccatum: quod si est quomodo fuisse
 et contra intentionem legislatoris. Sic denique
 pistorum officia licita quod est comprobantur dum-
 modo moderate fuerint exercitata. Insuper
 tamen diebus feriatis absque euidenti necessitate
 dictate avaritia sic contingere solet in festis
 pasche et penthecostes: ut pane recetti gulo-
 sos alliciat: non potest a mortali facilitate excusa-
 ri: magis tamen excedunt in violatione sabbati
 pistores coquentes pastillos ex farina et car-
 nibus vel piscibus et lagana: similiaque luxu-
 rie oblectamenta: quibus in generali talis re-
 gula dari potest: quod si illud est proprium eorum offi-
 cium: et tunc ab aliquo conuincit parare volenti-
 bus: sic contingit in nuptiis etuberniis et si-
 milibus requisiti fuerint illa facere diebus feria-
 tis: tunc credo quod excusantur dummodo tamen diuini

na (presertim missa) audiant: et in occulto illa
 preparent: ne pretereuntes vel scandalizent vel ad si-
 milita affectanda alliciant: dummodo etiam faci-
 ant intentione debite circumstantionata. Qui
 vero non requisiti talia faciunt pro foribus tanquam
 aucupes residetes et preparates: ut sic ad-
 emendum alliciant pretereuntes non excusant a
 mortali cum illud faciunt euidenter ex avaritia.
 Ceterum victualia adducentes vel merces ad
 loca remota sicut vina et alia secundum Asteensem. post
 Rod. excusatur a violatione sabbati cum sine
 graui incommodo non possunt vacare in festis ab-
 eundo et quadrigando: similiter qui mittunt equos
 vel vehicula vel suos ad afferenda quodam neces-
 saria in die festo sine quibus non possent ipsum
 festum commode transigere: nec ante super his ha-
 beredis commode poterant sibi prouidere. Dein-
 de Rod. et Aste. dicunt de molendinis ad ve-
 tum et aquam: quod cum officium eorum expleri possit si-
 ne magna opera hominum: ideo credunt esse suan-
 da consuetudinem regionis non prohibita a prelatibus
 circa feriacionem a talibus in festis feriatis:
 quod maxime verum est de molendinis ad vetum
 propter omnimodam incertitudinem: non tamen sic
 generaliter concedendum est de molendinis ad
 aquam nisi in euidenti necessitate talis aqua
 retineri non possit: et ergo quam verisimiliter cre-
 dunt non esse necessarium tunc obligantur magis
 ad feriandum: subintelligitur et quod ob hoc se non
 subtrahant a diuinis: presertim ab audienda
 missa. Molendina tamen que trahuntur per iumenta
 secundum eosdem omnino quiescere debent: tamen propter ma-
 iorem operam que requiritur: tamen propter certitudinem
 laboris et usus molendi die sequenti: tamen quod
 secundum legem non solum homines sed et iumenta sab-
 bato sint vacare iussa: ut patet in themate
 Si tamen si euidenter necessitas requireret tunc licitum
 esset eis uti. Et nota generaliter quod necessitas
 victualium vel capiendorum vel piscium vel congregan-
 dorum vel segetum: vel etiam preparandorum: vel ci-
 borum: cum rationalis fuerit et rationabiliter pro-
 trahi non poterit in alterum diem sine euiden-
 ti damno vel incommodo in re vel in iusto timo-
 re labore excusat in diebus feriandis: exem-
 pli gratia: dicitur extra de feriis. c. licet tam
 veteris quam noui testamenti pagina septimus
 die ad humanam quietem specialiter deputauit
 et tamen eum quam alios dies maiestati altissimi de-
 putatos necnon natalia sanctorum marty-
 rum ecclesia decreuerit obseruanda: et in his
 ab omni opere seruilium cessandum. Sequitur
 Indulgemus tamen ut liceat parochi-
 anis vestris diebus dominicis et alijs festiuis pre-
 ceptis in maioribus anni solennitatibus: si alle-

et molendinis.

cia terre se inclinauerint: eorum caplendi in /
gruente necessitate intēdere: ita q̄ post ca /
pturā ecclesijs circūpositis ⁊ christi pau /
peribus congruā faciāt portione: ⁊ hoc idē
intelligi debet de omni ope lucratiuo quod
fit in sabbato ex rationali causa: vt sic i ele
mosynis fiat debita recōpensā saltē q̄tum
ad decimā partē lucri: vt dicit glo. ibidem
q̄ quasi decime p̄diales cēsent. Tertio
principaliter vidēdū est de medicina q̄ cō /
sistit in arte cōficiēdi pigmenta ⁊ sirupos
⁊ silia: ⁊ in his etiā rationalis necessitas
iudicio boni ⁊ discreti viri semp̄ excusat:
dūmodo diuina nō p̄f̄mittāt: ⁊ etiam de
lucro diez feriatay christo cōtribuat in ele
mosynis corporalib⁹ dandis: v̄l in paupe /
ribus gratis subueniēdū: t̄m hoc sollicit⁹
obseruet ne p̄p̄riā p̄scientiā improba cupi /
ditate vel sinistra intentione cōmaculent.

Deniq̄ vidēdū est de his q̄ sūt mere io /
cunditatis sicut theatra nō periculosa vel
p̄nitiosa corpori v̄l anime v̄l sensui: s̄ t̄m io /
cunda ⁊ recreatiua: ⁊ tales ludī nec p̄cedū
tur in sabbatis nec p̄hibent: s̄ t̄m p̄mittū /
tur p̄pter p̄nitatē ⁊ fragilitatē humanay:
talibus t̄m insistentē tpe diuinoy nō excu /
sant a mortali: quia dicit de p̄se. di. j. q̄ die
solenni p̄termisso cōuentu ecclie ad specta /
cula vadit excomunicet: nec enī q̄s excōi /
cari debet nisi p̄ mortali. Similit̄ extra tē /
pus diuinoy in festis hmōi ludos exercēs
ad improbā cupiditatē v̄l auariciā nō ex /
cusatur a mortali: si t̄m hoc facit t̄m p̄ sustē /
tatiōe nature: ⁊ hoc moderate nō est p̄cipi /
tanda sentētia. Tertia deniq̄ fuitus est
ip̄ius dei: ⁊ fm hoc opus fuisse dici potest
omne opus latrīe q̄d soli deo exhibēdū ē:
⁊ ideo ab alijs opibus cessādū. Pro quo
sciendū q̄ in obseruātia sabbati duo sunt
p̄siderāda: quorū vnū est sicut finis: ⁊ s̄ ē
vt homo vacet rebus diuinis: q̄d signifi /
catur ibi: Memēto vt diē sabbati sanctifi /
ces. Illa em̄ in lege s̄ctificari dicunt que
diuino cultu mancipātur. Alter est cessa /
tio seruiliū scz peccati ⁊ corporalī seruitu /
tis. Opus t̄m latrīe q̄d p̄tinet ad dei serui /
tū nō p̄hibet in die sabbati: q̄ hoc essz cō /
trariū finī obseruatiōis ip̄ius sabbati q̄ ē
vt vacet opib⁹ ad dei seruitutē p̄tinetib⁹:
Unde d̄ns Job. vij. circūcisionē accipit ho /
mo in sabbato vt nō soluatur lex moysi: et
Mat̄h. xij. Sabbatis sacerdotes i templo
sabbatū violant. i. corporalī operantur in
sabbato ⁊ sunt sine crimine: sic etiā sacer /

dotes in sabbato circūferētes archam d̄ni
nō trāsgrediebant p̄ceptū dei. Sic in lege
gratie nullius actus spiritualis exercitiuz
est p̄trariū obseruantiē sabbati: puta si q̄s
docet x̄bo v̄l scripto: Un̄ Numeri. xxvij.
dicit glo. q̄ fabri ⁊ hmōi artifices ociantur
in die sabbati. lector autē diuine legis vel
doctor ab opere suo nō desistit nec t̄m p̄tra /
minat sabbatū: q̄ sabbatis debēt homīes
vacare psalmis hymnis ⁊ canticis sp̄uali /
bus: vt de p̄se. di. iij. c. ieiunia. vbi sequit̄.
Die autē d̄nica nihil aliud agenduz est nisi
deo vacandū: nulla operatio in illa sancta
die agat̄ nisi t̄m in hymnis ⁊ psalmis ⁊ cā /
ticis sp̄ualibus dies illa trāsgat̄: Similit̄
insistendū est p̄dicationi ⁊ auditiōi verbi
dei ⁊ virtutibus ⁊ regulari disciplīne reli /
gioseq̄ obf̄uantie magis q̄ alijs diebus:
ad que melius exequenda p̄hibent̄ artes
mechanice secularia negotia ⁊ placita cete /
raq̄ talē vacationē ⁊ sanctificationē ipedi /
entia: vt extra de ferijs. c. oēs. ⁊ de cōse. di.
iij. c. rogatiōes. vbi etiā dicit q̄ trib⁹ dieb⁹
rogatiōnū sui ⁊ ancille debent ab ope re /
laxari: quo magis vniuersa plebs p̄ueni /
ret ad exorandū d̄m. Hic queri pōt q̄
dies solennis regularit̄ incipit v̄l desinit.
Ad hoc r̄ndet Hein. boye: extra de offi. iij.
di. delegati. in. c. p̄sultit: ⁊ extra de ferijs.
in. c. q̄m. q̄ quo ad celebratiōes diuinoy
incipit dies de vespera i verperā: vt extra
de ferijs. c. j. ⁊ hoc quo ad clericos: verūta /
mē quo ad laicos v̄l quo ad feriandū inci /
p̄t a vespera in vesperā. i. sero. Initiū t̄m ⁊
finis festoy p̄siderari debet fm qualitatez
eoy ⁊ diuersay p̄suetudines regionū: ⁊ si /
cut exigit magnitudo festoy celebrari sic
videtur ea prius debere incipere ⁊ tardius
terminare: vt lucide patz extra de ferijs. c.
q̄m. Ex his potest elici q̄ festa cōmunia ad
tardius incipiūt q̄ deserto cōiter solēt desi /
stere a labore: sed p̄cipua festa q̄ enumerā /
tur de cōse. di. j. c. si q̄s extra parrochias.
debent prius incipi: q̄ ad illa requirit̄ ma /
ior reuerētia ⁊ p̄paratio: q̄ ergo in fraudes
diei festi in eoy vigilijs suis artib⁹ ⁊ labo /
ribus insistent: solito tardius p̄tendētes
longiorē q̄tē diei sequētis: nō excusant̄ a
violatiōe festi cū maior deberet eē sollicitu /
do suis tēporibus de bonis anime q̄ cor /
poris. P̄terea quo ad iudicia dies inci /
p̄t demane ⁊ desinit in vespere: ⁊ sic de lu /
ce in lucē: vt patz in aut. de iud. s. sedebāt.
colla. vj. quo ad cōtractus vero fm leges

quo f̄rto
q̄m. xj.

Duo p̄siderāda in obseruātia
sabbati

tunc a media nocte in mediā noctē: s̄m Jo
han. an. 7 Hoff. in. c. 2. s̄suluit. 7. ff. de ferijs.
l. more romano. Unde si iuravi dare decez
in dñica nō ero piurus si dederō ante me/
diā noctē sequentē. Deniq; quo ad seun/
um tunc incipit post cenā diei p̄cedentis 7
desinit in mane diei sequentis: vt pater de
p̄se. di. liij. de esu carnū: 7 idē est ī similib⁹
obseruandū s̄m Host. in summa de ferijs.

Hic in fine queri pōt vtz alijs dieb⁹ labo
rare sit in p̄cepto sicut requiescere in septi/
mo: p̄sertim cuz dicit in p̄mo themate: sex
diebus operaberis. Ad hoc r̄ndet Asten.
li. j. ti. xxij. q̄ triplex est labor. Primus est
debitus qui duplex est. Unus excludens
ociū anime: 7 ad illū tenent omnes: sic cui
tare tenent peccatorz occasiones: nā omnis
homo tenet se exercere in aliquo vtili ra/
tione cuius excludat a se tēptatiōis īgres/
sum: s̄m illud Eccl̄i. xxxij. Mitte illum in
operationē ne vacet: multā em̄ malitiā do
cuit ociositas. Alius est introducēs fructū
7 ille est triplex: Unus est p̄latorū de cura
subditoz: de quo. j. Thymo. v. Qui bene
p̄sunt p̄sbyteri duplici honore digni habe
antur: maxime q̄ laborāt ī verbo 7 doctri/
na: 7 ad hunc obligant p̄lati 7 eccl̄ie mini
stri 7 seminatores verbī dei: Unde ap̄lus
j. Cor. iij. Ego p̄lati appollo rigauit 7c.
Sequitur. Unus q̄sq; mercedē accipiet s̄m su
um laborē. Alius actiuoz q̄ laborāt vt ha
beant vnde viuāt 7 alijs tribuāt. Ep̄h. iij.
Magis aut̄ laboret vnus q̄sq; opando ma/
nibus suis qd̄ bonū est vt habeat vnde tri
buat necessitatē patienti: 7 ad hunc tenent
fortes capere ne cogāt viuere ociose de bo
nis que debent alijs. Tertius est cōtēpla/
tinoz in q̄bus 7 si d̄scit mēs a strepitu mū
di: tñ īuigilat sollicitudo deo placēdi 7 ali
is gratiā impetrādi: iuxta illud cant̄. iij.
Ego dormio 7 cor meū uigilat: naz in dor/
mitione d̄es est: in uigilia labor: 7 ad hūc
laborē tenent cōtēplatiui si nolūt inueniri
ingrati. De primis igit 7 tertijs laboribus
dicit Sapien. iij. Bonoz laborz gloriosus
est fructus: 7 illis laboribus insistentes de
elemosynis viuere possunt: qz p̄ illis a q̄b⁹
accipiūt vtiliter laborāt. Secundus labor ē
p̄cessus: scz p̄pter necessitatē 7 humanam
fragilitatē: 7 est labor cordis circa occupa
tionē tēporaliū: de quo Eccl̄s. j. Cognoui
q̄ in eis esset labor 7 afflictio sp̄s. Et itez
hanc occupationē pessimā dedit deus fili/
is hominū vt occuparent in ea: 7 est pena

peccati originalis. Tertius labor est p̄hi/
bitus qui est curiositatis 7 cupiditatis: q̄
potissime spiritualē extinguit quietē in deo:
de quo dicit Miere. ix. Et iniq; agerēt labo
rauerunt. Sed vt dicit Esa. lix. Telas ara
nee texuerunt. Sequit. Tele eoz nō erūt ī
vestimentū neq; operiēt operib⁹ suis ope/
ra eoz inutilia: 7 opus iniquitatis in mani/
bus eoz. Qd̄ a nob̄ auertat iesus christ⁹.

De virtute prudentie que pōit
vim rationalē in quietē ad facien/
dū sabbatū delicatū: 7 de partib⁹
eius:

Sermo VIII

Memento vt diem

m sabbati sanctifices Exo. xx. Ter/
tio modo p̄ceptū istud exponit
memento 7c. id est vt illa die purissime cō/
templationi 7 p̄fecte quieti mentis inten/
das ab omnibus peregrinis occupationi/
bus te abstrahendo 7 diuinis amplexib⁹
p̄ amorosum effluxum iugiter inherendo.

Ad quod vtiq; p̄ficiendū necesse est vt
homo inferior debite disponat 7 ip̄i ratio/
nis dictamini p̄fecte subijciat: vt sic ad ori/
ginalē iusticiā qd̄ammodo reducat: nam
deus hominē fecit rectuz: ab initio nobilitans
illū nō solū sua imagine s̄ etiā similitu/
dine: 7 vt illa ps hominis que superior
est libere tenderet in deū subiecte sibi fue/
runt p̄tes inferiores sensualitatis vt nihil
in eis accidere posset qd̄ mentē a cōtēpla/
tione diuinoz impediret: sed per peccatū
homo cecidit a tali rectitudīe: ideo ad om
nia inferiora curuatus est: oportet igit ad
exhibendū dño sabbatū delicatū q̄ ps il/
la denuo reformet 7 superiori p̄ti debite subij
ciatur: vt hoc medio ad mentis quietē ho
mo queat puenire. Inferior autē ps homi
nis maxime reformatur 7 quietatur: ac eti
etiā subijcitur p̄ti superiori p̄ virtutes car/
dinales: naz sicut virtutes theologicales
habēt rectificare p̄tē anime superiorē in q̄
consistit imago trinitatis: qz imago creato
ris cōsistit in trinitate p̄sonaruz 7 vnitate
essentie: 7 imago recreationis cōsistit in tri
nitate habitū cū vnitate gratie per quos
tres habitus virtutū anima fertur in sum
mā trinitatē s̄m tria apropiata trib⁹ p̄so
nis ita q̄ fides dirigat in sume vtz credē
do 7 assentiēdo: spes in summe arduū in
nitendo 7 expectādo charitas in sume bo

q̄
Laborare
in p̄cepto

quā desiderando et amando: sicque virtutes theologice mouēt in finē quod est deus. Sic etiam virtutes cardinales mouēt ad ea quae sunt ad finē et per eas anima rectificat in suis viribus. Nam prudentia rectificat rōnālē in eligēdis et p̄cauēdis: fortitudo irascibilē in tolerādis et p̄ferēdis molestiis: temperantia concupiscibilē in vtēdis. s. in cohercēdis a delectatiōib⁹ prauis. Iusticia vero rectificat oēs vires. put nomē iusticie cōphēdit: nō solū iusticiam specialē quae est in cōmutabilib⁹ vlt distri- butiōib⁹: s̄ et legalē quae est oīs virtus. put act⁹ eius ad p̄ximū ordinat: et iusticiā genera- lē quae est oīs virtus. put act⁹ eius p̄tinet ad de- bitū obediētie p̄ceptoꝝ. Et iste quattuor vir- tutes diuersis nomib⁹ appellant: dicunt enī cardinales: quia sicut ostiū verticis in car- dine: sic in his tota p̄uersatio moralis vite quae tota est circa passiōes hominis virtus: et igitur vocant et politice vlt ciuiles: quia polli- unt siue ornāt hominē in vita ciuili: dicuntur etiā humane: quia humano studio acq̄runtur nō diuinit⁹ infūdunt sic theologice: dicuntur et consuetudinales: quia nō ex vno actu s̄ ex consuetudinē inascunt: vocant et incorpa- les: quia mores hominū informāt: vocant et virtutes p̄ncipales: quia p̄ncipalit̄ et essentia- lit̄ faciūt ad felicitatē ciuillē: vocant etiaz generales: quia includūt in se virtutes alias quae vocantur ab aliq̄b⁹ virtutes adiūcte: ab alijs comites p̄ncipaliū virtutū: ab alijs autē p̄- tes virtutū vt postea videbit. De his autē quattuor virtutib⁹ dicit Sap. viij. Sobrietatē enī et temperantiā et sapientiā docet et iusticiā et virtu- tē. s. fortitudinē quibus vtili⁹ nihil ē in vita ho- minib⁹. P̄ter ea virtutes iste grad⁹ hnt p̄fectiōis s̄m quae alias eas possidēt incipiētes in quibus regūt vitā quae ad opa exteriora: put pu- gnāt contra vitia et sic vocantur virtutes politice: et alias eas hnt p̄ficiētes s̄m quae iam sunt in vi- ctoria vitioꝝ et consistūt p̄tīm intra p̄tīm ex- tra: et sic vocantur purgatorie: et alias possidēt eas p̄fecti s̄m quae iam deuictis vitijis hō descit ita quod raro insurgūt et p̄mī mor⁹: et sic vocantur virtutes purgati animi: alias deniq̄ con- sistūt in mēte diuina et sic vocantur virtutes exē- plares: quia sic rex oīm exēplar est de⁹ sic et idee virtutū quae in deo consistūt. Ceterū he quattuor virtutes put sunt politice ordināt hoīez in opatiōib⁹ quae ad p̄ximū: put hō sūt pur- gatorie ordināt eū quae ad seipm: put aut sūt purgati animi ordināt eū quae ad deū: quā virtutes exēplares quae in solo deo sūt p̄ficiūt s̄m maius et min⁹ put opantes in fide et chari-

tate opa lucis eas p̄fecti⁹ vlt min⁹ p̄fecte p̄- ticipāt. Ad maiorē autē euidentia hāz vir- tutū in speciali sciēdum est quod prudentia s̄m Macrobiū put est virtus politica: ē ad ra- tiōis normā quae cogitat quae agit vniuersa diriger: ac nihil p̄ter rectū velle vlt facere: s̄ put est virtus purgatoria s̄m eundē ē mī- dū et oīa quae in mūdo sūt diuioꝝ p̄teplatiōe despiciere: et oīm anime cognitionē in sola diuina erigere: put aut est virt⁹ purgati ani- mi s̄m eundē est sola diuina cognoscere et ea tanq̄ nihil sit altō itueri: deniq̄ put ē vir- tus exēplaris s̄m eundē ē ip̄a mēs diuina cui oīa nuda sūt et apta. S̄ h̄ potissime p̄sequē- dū ē de prudentia put est virtus politica et h̄z regere ceteras virtutes in actionib⁹ suis s̄m oēs p̄tes p̄hie moral̄ quae ē Ethica: quae scilicet mores instruit quae ad seipm et mōastica vlt p̄conomica quae familiā disponit: ac politica quae s̄. vrbes et regna dispōit et regit. P̄terea adhuc triplex prudentia distingui pōt. Prima ē cordis quae consistit in cognitiōe p̄te- ritoꝝ: dispositiōe p̄sentis: et p̄uisiōe futuro- rū. iuxta illd̄ in cāti. Deut. Et inā sapient. s. p̄terita: et itelligerēt. s. p̄sētia: ac nouissima p̄uiderēt. Secūda ē oris quae s̄. consistit in mode- ratiōe vboꝝ. iuxta illd̄ puer. x. Qui mode- rat labia sua prudentissim⁹ ē. et puer. xxix. Totū sp̄m suū p̄fert stult⁹: sapiēs autē dif- fer et reſuat in postez. Tertia ē opis vt ait Tullius: h̄ consistit in fuga mali et electiōe bo- ni. iuxta illd̄. Declina a malo et fac bonū: et de illa p̄ncipalit̄ ad p̄his tractādū ē. Inā li- cet Amb. j. de officijs: nomē prudentie large sumit p̄ quilibet cognitiōe hūana tā specula- tiua quae practica: cū dicit quod prudentia in ve- ri inuestigatiōe v̄sac et sciētie plenioris in- fūdūt cupiditatē: et h̄ p̄his prudentiā stricti⁹ sumēs dicit in vj. Ethic. quod prudentia ē recta rō agibillū: et h̄ p̄tinet ad rōnē practica p̄- prie ita quod ad prudentiā p̄tinet nō solū rō- ratio rōnis s̄ et applicatio ad op⁹ quae ē finis practice rōnis. vnde s̄m Tho. scda. 2. q. xlviij. tres sunt actus ip̄ius prudentie. Pri- mus est consiliari quod p̄tinet ad inuentiōez: quod consiliari ē q̄rere et bñ iuēire: vñ prudentē ē bñ consiliari s̄m p̄bm in vj. Ethic. Consiliū aut ē de his quae sūt p̄ nos agēda p̄p̄ finē. Secūdus act⁹ ē iudicare de iuēt et eligere quae electio p̄- supōit consiliū ē enī appetit⁹ p̄ consiliari: vt dicit in. iij. Ethic. Tertius act⁹ est p̄cipe: quod scz act⁹ consistit in appellatione consiliatorum et iudicatorum ad operandum: et quia iste actus est p̄p̄inquitior finī ratiōis practice et

prudentia

prudentia plex.

tres prudentia actus

ideo etiā est p̄ncipal' act' ratiōis practice & p̄sequēs ipsius prudētie. Hic queri potest vtrū igif in peccatorib' esse pot' prudētia: p̄sertim cū dicit dñs Luc. xvj. Filij huus seculi prudētiores sunt filijs lucis i generatiōe sua: sicuti videm' q' multi peccatores vident' esse melioris consilij q̄ iusti.

Ad hoc rñdet sanct' Tho. vbi. s. q' prudentia tripliciter dicit'. Est em̄ quedā prudētia falsa v' p̄ similitudinē dicta. Cū em̄ prudens sit q' bene disponit ea q' agenda sunt p̄pter aliquē finē bonū: ille q' p̄pter maluz finē aliqua disponit illi fini q̄gruētia: falsam habet prudentiā in q̄tū illud qd accipit p̄ fine nō est vere bonū s' fm̄ similitudinē: sicut aliq's dicit' bonus latro: hoc eniz modo pot' fm̄ similitudinē dici prudēs latro: qui p̄ueniētes vias adinuēit ad latrocinandū: & h̄mōl est prudētia de qua dicit' ad Ro. viij. Prudentia carnis mors est q' scz finē vltimū p̄stituit in delectatiōe carnis: & talis prudētia sol' peccatorib' inest. Alia vero prudentia dicit' quidē vera: qz adinuēit vias cōmodas ad finē vere bonū s' est imperfecta duplici ratiōe. Uno modo qz bonū illud qd accipit p̄ fine non est cōmunis finis totius humane vite sed alius specialis negocij: puta cū quis adinuenit vias accomodas ad nauiganduz v' ad negociandū: dicit' prudens negociator v' nauigator: & illa prudētia cōmunis ē bonis & malis. Alio modo qz deficit in actu p̄ncipali prudentie: puta cū quis bene cōsiliat' & recte iudicat etiā de his q' p̄tinent ad totā vitā s' nō efficaciter p̄cipit: & illa prudētia solū inest malis: & sic peccatores possunt quidē esse bene cōsiliatiui ad aliquem finē malū: v' ad aliq'd p̄ticulare bonū: sed ad finē bonū totius vite nō sunt bene cōsiliatiui p̄fecte: qz cōsiliū p̄fecte nō perducit ad effectū. Tertia deniqz prudētia vera est & p̄fecta que scz ad bonū finē toti' vite recte cōsiliat': iudicat & p̄cipit: & hec sola dicitur prudentia simpliciter: q' sicut in peccatoribus esse nō potest: sic nec iustis deesse potest: licet sint simplices aut iuuenes: nā illi qui consilio alieno idigent regi: saltem in hoc sibiip̄is cōsulere sciūt nisi gratiam habēt q' alioz cōsilia requirāt & bona cōsilia a malis discernāt: vnde omnibus gratiā habentib' industria dat' sufficiens ad ea que sunt de necessitate salutis: vtpote quos vnctio docet de omnibus: vt dicit' prima Jo. ij. Hinc etiā macrobi' fm̄

sentētiā Platonis v' platini docilitatē pōnit inter ptes prudētie. Cuius ratio est: qz prudētia cōsistit circa p̄ticularia opabilia in q̄bus cū sint quasi infinite diuersitates nō possūt ab vno homīe sufficienter oīa cōsiderari nec p̄ modicū tps s' p̄ tps diuturnitatē: & ideo in his maxie q' p̄tinet ad prudentiā homo indiget erudiri ab alio & p̄cipue a senib' q' sanum intellectū circa fines operabiliū adepti sunt: vnde dicit' p̄verb. iij. Ne imitaris prudētie tue: & Eccl. vj. In multitudinē p̄sbyteroz .i. seniorū prudētium sta: & sapiētia illoz coniungere. Et licet docilitas sicut & alia q' ad prudētiā p̄tinet est a natura fm̄ aptitudinē: q̄bus scz naturalibus nec laudamur nec vituperamur: tñ ad eius cōsumationē plurimum valet hūanū studiū dū scz homo sollicite frequenter & referent' applicat animū suū documētis maiorū nō negligēs ea p̄pter ignauētia: nec cōtēnes p̄pter supbiā: qz nullus in his q' subsūt prudētie cōtūcūqz capax fuerit si biipsi sufficit cōtū ad oīa. Preterea sciēdū est q' quedaz sunt ptes potētiales hui' virtutis que dicunt' virtutes adiūcte: que scz ordinant' ad aliq's secundarios actus v' materias: q̄si nō habētes totā ratiōnē p̄ncipalis virtutis: quaz p̄ma vocat' eubolia qd importat bōitatē cōsiliij: dicit' em̄ ab eu qd est bonū & boli qd est cōsiliū q̄si bona cōsiliatio: v' potius bene cōsiliatio: & sic fm̄ p̄bm. vij. p̄bific. cōsistit circa cōsiliū. .i. actū secundariū ip̄ius prudētie: eo q' p̄ncipalis actus eius est p̄cipere. Quod si queris vtr' eubolia sit virtus a prudētia distincta: p̄sertim cū dicit' p̄bus. vj Ethic. q' prudētis est bene cōsiliari: sed h' p̄tinet ad euboliaz. Ad hoc rñdet sanct' Tho. scda. 2. q. lj. q' virtus p̄prie ordinat' ad actū quez reddit bonū: & ideo oportet fm̄ dñiaz actū eē diuersas virtutes: maxie qñ nō ē eadē ratio bonitatis in actib': ex alia em̄ quis efficit' bene cōsiliatiuus & bene iudicatiuus & bene p̄ceptiu': qd ex hoc patet: qz hec aliqui separant' abinuicē: & ideo oportet aliā esse virtutē euboliā p̄ quā homo bene cōsiliatiuus est: & aliā prudentiā p̄ quā est bfi p̄ceptiuus: & sicut cōsiliari ordinat' ad p̄cipere tanq̄ ad p̄ncipalius: ita eubolia ordinat' ad prudentiā tanq̄ ad p̄ncipaliozem virtutē: sine qua nec virtus esset sicut nec virtutes morales sine prudētia: nec cetera virtutes sine charitate: & sic ordinat' eubolia ad prudētiā sicut virt' scdaria ad p̄ncipalē

Palē: qz ad vltimū finē qui est benē viūere ordinant actus diuersi fm quēdā gradū: pcedit em̄ cōsiliū: sequit̄ iudiciū: et vltimū est pceptū qd̄ imēdiate se habet ad finē vltimū: sed alij duo act⁹ remote: q̄ tñ habent quosdā p̄ximos fines p̄siliū quidē inuētiōnē eoz q̄ agēda sunt: iudiciū aut̄ certitudinē. Secūda vō virtus vocat̄ synesis que importat iudiciū rectū: nō quidē circa speculabilia sed̄ circa p̄ticularia opabilia: circa q̄ est etiā prudētia: vñ fm̄ synesim̄ dicūt̄ in greco aliqui syneti vel eusyneti. i. homines boni sensus: sic̄ ecōtrario q̄ carent hac virtute dicunt̄ a syneti. i. insensati: manifestū aut̄ q̄ bonitas cōsiliij et bonitas iudicij nō reducunt̄ in eandē cām: qz multi sunt bñ cōsiliatiui qui nō sūt bñ sensati q̄si recte iudicātes: sicut etiā in speculatiuis aliqui sunt bñ inquirētes: p̄pter hoc q̄ eoz ratio p̄mpta est ad discurrendū per diuersa: qd̄ puenire videt̄ ex dispositiōe virtutis imaginatiue: que defacili formare pōt diuersa fantasmata: et tñ h̄mōi q̄siq̄ non sunt boni iudicij: qd̄ est p̄pter defectū intellect⁹: qui maxime cōtingit ex mala dispositiōe sensus cōis nō bene iudicātis: et ideo oportet p̄ter cubolitā aliā esse virtutē q̄ est bñ iudicatiua: et hec dicit̄ synesis: nam re. tū iudiciū in hoc cōsistit q̄ vis cognoscitiua rem aliquā app̄hendat fm̄ q̄ i se est: qd̄ puenit ex recta dispositiōe virtutis apprehensiuē: sicut in speculo si fuerit bñ dispositū imp̄munt̄ forme eoz p̄t sunt: sin autē tūc apparent ibidē imagines difforme et prauē se habētes. Qu autē virt⁹ cognoscitiua sit bñ disposita ad recipiendū res p̄t sunt cōtingit radicaliter ex natura sed̄ cōsummatiuē ex exercitio vel ex munere gr̄e. Et hoc dupliciter. Uno mō directe ex pte virtutis cognoscitiue: vt qz nō est imbuta prauis cogitationib⁹ sed̄ veris et rectis: et hoc p̄tinet ad synesim̄ fm̄ q̄ est virtus specialis. Alio mō indirecte ex bona dispositiōe virtutis appetitiue: ex qua sequit̄ q̄ homo bñ iudicet de appetibilibus: et hoc bonū iudiciū virtutis cōsequit̄ habit⁹ virtutū moralū: ex quib⁹ etiā cōcludit̄ q̄ rectū iudiciū p̄prie tñ repit̄ in bonis: qz licz in malis pōt esse iudiciū rectū in vniuersali: tamē in p̄ticulari agibili semp̄ eozum iudiciū corrumptit̄. Tertia deniq̄ virtus dicit̄ gnomym: nā p̄bus in. vi. Ethic. determinat gnomym esse specialē virtutē. Cuius ratio est: quia quādoq̄ contingit aliquid esse faciendū

p̄ter cōmunes regulas agendoz: fm̄ quas solum iudicat synesis: puta cum imp̄gnatori nō est depositū reddendū vel aliquid aliud h̄mōi: et ideo de illis iudicare oportet fm̄ aliqua altiora p̄ncipia: sed fm̄ altiora p̄ncipia exigit̄ altior virtus iudicatiua que vocat̄ gnomym: qd̄ importat quādam p̄spicacitatē iudicij: sicut etiā sapientia in speculatiuis altiora p̄ncipia p̄siderat q̄ scientia: et ideo ab ea distinguit̄. Deniq̄ q̄tum ad p̄ncipalē actū prudentie q̄ est p̄cipere: et cōsistit in applicatiōe cōsiliatorū et iudicatorū ad opus: tūc ad illā p̄tinet sollicitudo vel p̄prie rectitudo sollicitudinis: qd̄ sic patet: qz dicit̄ Arist. in libro Ethymol. q̄ sollicitus dicit̄ q̄si soler citus inquātū. s. aliquis ex quadā animi solertia velox est ad p̄sequēdū ea q̄ sunt agenda: qd̄ p̄tinet ad prudētia: qz p̄cipu⁹ actus prudentie est circa agenda p̄cipere de cōsiliatis et iudicatis: vñ p̄bus in. vi. Ethic. q̄ oportet opari quidē velocit̄ cōsiliata. Hinc dicit̄ p̄ma 1^a 2^a 3^a. Estote prudētes et vigilare in oratiōib⁹: vigilātia em̄ est sollicitudo quedā: rectitudo vō sollicitudinis i hoc p̄sistit: q̄ agat̄ fm̄ directionē et p̄ceptū rōnis: et in his abilitat̄ ratio ad celebrandū sabbatū i quiete mētis. Ad lau. dei.

De vitijis oppositis prudentie scz prudētia carnis: astutia: dolo: fraude: sollicitudine: imprudētia: incōstantia &c. Sermo IX

Emento vt diem

in sab. sancti. Exod. xx. Jam ordine cōgruo p̄sequēdū est de his que prudentie opponunt̄: et impedimēta cōferūt ad celebrandū sabbatū. Que diuidere possumus in duas ptes: qz dicit̄ Aug⁹. in. iij. p̄tra Julianū: q̄ omnib⁹ virtutib⁹ nō solū sunt vitia manifesta discretiōe p̄traria: sic̄ prudentie temeritas: verū etiā vicina quodāmodo nō veritate sed̄ quadā specie fallent̄ filia: sicut prudentie astutia. Primo igit̄ videndū est de his q̄ quadā falsam habent similitudinē cū prudentia: vtpote q̄ cōtingūt p̄ abusum eoz q̄ redrunt̄ ad prudentiā. Secūdo de his q̄ manifeste p̄rietatē habent ad prudentiā: vtpote q̄ pueniūt ex defectu prudentie vel eoz q̄ redrunt̄ ad prudentiā. Qu tū igit̄ ad p̄mū sciēdū: q̄ vitia prudentie p̄ria p̄ quēdā abusū prudentie: maxie

A

f

A gnomym

A vitijis contrariis prudentie

ordinant ex auaricia: nimirum cum auaricia potissime sabbatum violat. Quod autem ordinant ex auaricia patet: quia quaedam similitudinem habent cum prudentia in aliquo rationis usu: ut patet de astutia dolo et fraude: sed in aliis virtutes morales usus recte rationis apparet precipue in iusticia: que est in appetitu rationali: et similiter ideo indebitus usus rationis maxime apparet in virtutibus oppositis iusticie: cui maxime opponitur auaricia: et sic maxime ordinantur ex auaricia. Primum igitur vitium falsam habens similitudinem cum prudentia: dicitur prudentia carnis: que secundum apostolum ad Romanos. viij. inimica est deo. De qua prudentia queri potest utrum sit peccatum: presertim cum operari ad finem que licite amat non est peccatum: sed caro licite amat: imo nemo carnem suam unquam odio habuit: ut dicitur ad Ephesios. v. Ad hoc respondet sanctus Thomas. secunda 2. q. lv. quod prudentia est circa ea que sunt ad finem totius vite: et ideo prudentia carnis proprie dicitur: secundum quod aliquis bona carnis habet ut ultimum finem vite sue: manifestum est autem quod hoc est peccatum: quia per hoc homo deordinatur circa ultimum finem: que non consistit in bonis carnis sed in bonis anime. Et quia caro est propter animam sicut materia propter formam: et instrumentum propter principale agens: ideo licite caro diligitur ad hoc ut ad anime bonum ordinetur sicut ad finem: si tamen sic caro diligitur quod in bono carnis ultimo finis constituat: tunc erit inordinata et illicita dilectio: et hoc modo ad amorem carnis ordinatur prudentia carnis: cum contra scriptum sit ad Romanos. xiiij. Curam carnis ne preceperitis in desideriis. Et nota quod apostolus tria genera temptationum comprehendit sub prudentia carnis: scilicet a carne: mundo et diabolo. Et Jacobi. i. canonica. iij. comprehendit sub nomine sapientie dicens: Non est hec sapientia desursum descendens sed terrena. animalis diabolica: que singula peccatum constituit non tamen semper mortales. Pro quo sciendum: quod aliquis prudens dicitur dupliciter. Uno modo simpliciter. scilicet in ordine ad finem totius vite: et sic prudentia carnis accepta: ita quod in cura eius constituitur ultimum finis totius vite: est peccatum mortale: quia per hoc homo auertitur a deo: cum impossibile sit plures esse fines ultimos: de qua dicitur Roma. viij. Prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita et pax. Alio modo secundum quid. scilicet in ordine ad finem aliquem particularem: sicut aliquis dicitur prudens in negotiatione vel in aliquo homini: et sic prudentia carnis accepta constituit veniale peccatum: contingit enim quod inordinate afficitur aliquis ad

aliquid delectabile carnis: absque hoc quod auertitur a deo pro peccato mortale: quia non constituit finem totius vite in delectatione carnis: et sic adhibere studium ad hanc delectationem consequenda est peccatum veniale: quod etiam pertinet ad prudentiam carnis. Quod si quis actu curam carnis referat ad finem honestum. scilicet ad sustentationem corporis. tunc non vocatur prudentia carnis: quia sic utitur homo cura carnis non in desideriis: sed ad finem debitum.

Secundum vero vitium similitudinem gerens cum prudentia dicitur astutia: que differat a prudentia carnis quia prudentia carnis ordinat studium rationis ad finem: que non est vere bonum: sed astutia potest esse peccatum utitur non veris vijs sed simulatis et apparentibus ad consequendum finem aliquem: siue bonum siue malum: et sic spiritus est peccatum: nam si etiam ordinetur ad bonum finem tamen est peccatum: quia non debet aliquis etiam ad bonum finem falsis vijs et medijs peruenire. Quod si obijciat illud proverbum. ij. ut depuulis astutia: quod sapiens non diceret si peccatum esset. Ad hoc dicendum quod licet astutia quando accipitur in bono in scriptura: et hoc propter similitudinem unius ad alterum: proprie tamen in malo accipitur astutia: sicut philosophus dicit in. vij. Ethicorum. Ad maiorem tamen evidenciam sciendum secundum Thomam. vbi s. quod duo sunt peccata que pertinent ad astutiam. scilicet dolum et fraudem: quod sic patet: nam ad astutiam pertinet assumere vias non veras sed simulatas et apparentes ad finem aliquem consequendum vel bonum vel malum: assumptio autem harum viarum potest considerari dupliciter. Uno modo in ipsa excogitatione viarum homini: et hoc proprie pertinet ad astutiam: sicut etiam excogitatio rectarum viarum ad debitum finem pertinet ad prudentiam. Alio modo considerari potest assumptio talium viarum secundum executionem operis ad decipiendum: et hoc dupliciter. Vel enim hoc fit principaliter per verba que principium locum tenent inter signa que homo signat aliquid alteri: ut patet per Augustinum. li. de doctrina christi. et hoc proprie pertinet ad dolum que maxime tribuitur locutioni: licet tamen contingit esse dolum etiam in factis: secundum illud per Augustinum. Et dolum facerent in seruis eius: sicut et in corde iuxta illud Ecclesiastici. xix. Interiora eius plena sunt dolo: et sic dolum quodammodo pertinet vltimo ad executionem astutie: siue fiat per verba: signa vel facta. Vel illa executio astutie principaliter fit per facta: et hoc proprie pertinet ad fraudem versus dicitur Actuum. v. quod vir quidam Ananias nomine cum uxore sua Sapphira vendidit agrum suum et fraudavit de precio agri: et. j. Cor. vj. que non magis fraudem patimini: et hec duo sunt peccata mortalia que perniciose fiunt: ut Ecclesiastici. xxxiiij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario frater suus: et per Augustinum. Virum sanguinum et dolum

de fraud et dolo

losū abominabilē dñs. Deinde q̄ri pōt de
 sollicitudinē cui⁹ rectitudo p̄tinet ad prudē
 tiā vt dictū ē: put. s. ē q̄dā animi solertia q̄
 q̄s velox efficit ad p̄sequēdū ea q̄ sūt agē
 da. Atq̄. s. licitū sit h̄re sollicitudinē de re/
 bus tpalib⁹: q̄. s. quādā gerit similitudinē cū
 spūali sollicitudine: p̄fertī cū vnusq̄sq̄ sol
 licit⁹ sit de sine pp̄tē quē opat: s̄ licitū ē ho
 minē opari p̄pter tpalia q̄b⁹ vitā sustētat.
 Ad h̄ r̄ndet doc. sanct⁹ sc̄da 2. q. lv. q̄ sol
 licitudo ip̄ortat studiū quoddā adhibitū
 ad aliud cōcedendū. Tpalīū q̄ sollicitudo
 triplicif esse pōt illicita. Primo mō ex pte
 eius de q̄ sollicitamur: si. s. tpalia tanq̄ fi
 nē querim⁹: qz tpalia bona subiecta quidē
 sunt homī vt eis vtaf ad necessitatē: nō tñ
 vt in eis finem cōstituat ⁊ supflue circa ea
 sollicitet. Secūdo mō p̄pter supflūū stu
 diū qd̄ apponit ad tpalia p̄curanda p̄pter
 qd̄ hō a spūalib⁹ quib⁹ p̄ncipali⁹ inservire
 debet retrahit: iux̄ illud Matth. xiiij. Sol
 licitudo seculi suffocat verbū. Pro q̄ scien
 dū q̄ eius sollicitudo q̄ corporali labore pa
 nem acquirit nō est supflua si sit moderata
 ⁊ ideo dicit Hiero. q̄ labor est exercēdus s̄
 sollicitudo tollēda supflua. s. animū inquie
 tans. Hinc dicit Matth. vi. Nolite sollici
 ti esse in crastinū: crastin⁹ em̄ dies sollicit⁹
 erit sibiip̄s: id est suā pp̄riā habebit sollici
 tudinē q̄ sufficet ad animū affligendū: vñ
 subdit: Sufficit em̄ dies malicia sua: id est
 afflictio sollicitudinis. Ratio aut̄ horū est:
 qz nullū opus pōt esse virtuosum nisi debi
 tis circūstātijs vestiat: inter quas est vna
 circūstantia q̄ debitū temp⁹ obseruet: s̄m
 illud Eccl. viij. In omni negotio temp⁹ est
 ⁊ oportunitas q̄ nō solū in exteriorib⁹ ope
 ribus sed etiā in interiori sollicitudine lo
 cū habet vniciq̄ em̄ tpe cōpetit pp̄ria sol
 licitudo: sicut tempore estatis cōpetit solli
 citudo merēdi: tēpore autumnī sollicitudo
 vindemiē: ⁊ sic de alijs. Si quis q̄ tempo
 re estatis de vindemia sollicitus esset sup
 flue p̄occuparet futuri t̄pis sollicitudinē ⁊
 illā tanq̄ supflūā dñs p̄hibet. Tertio mō
 est illicita sollicitudo ex pte timoris super
 flui: quando. s. aliq̄s timet ne faciendo qd̄
 oportet necessaria deficiant: qd̄ dñs tripli
 citer excludit in euangelio. Primo p̄pter
 beneficia maiora diuinit⁹ homī p̄stita p̄ter
 suā sollicitudinē. s. corpus ⁊ animā. Secū
 do p̄pter subuentionē qua deus aialib⁹ ⁊
 plātis subuenit absq̄ ope hūano s̄m p̄por
 tionē sue nature. Tertio ex diuina p̄uidē

tia p̄pter cuius ignorantia gentiles circa
 bona tpalia p̄curanda p̄ncipalius sollici
 tant: ⁊ ideo excludit dñs q̄ sollicitudo nō
 stra p̄ncipalis esse debet de spūalib⁹ bonis
 sperātes q̄ etiā tpalia nobis puenient ad
 necessitatē si fecerim⁹ qd̄ debem⁹. Se
 cūdo videndū est de his vitijs q̄ manifeste
 cōtrarietate habēt ad prudentiā: vtpote q̄
 veniūt ex defectu prudētie vel eorū que re
 quirunt ad prudentiā cui pp̄rie tñ oppo
 nit imprudētia proprie sumpta. Pro quo
 sciendū: q̄ imprudētia q̄nq̄ sumit ip̄rope
 scz negatiue: ita scz q̄ importat solā caren
 tiā prudētie que pōt esse sine peccato vt in
 amētibus: q̄nq̄ hō sumit p̄uatiue. Et hoc
 duplicif. Vel inquātū quis caret prudētia
 quā tñ natus est habere: ⁊ s̄m hoc est pec
 catū rōne negligētie qua quis nō adhibet
 studiū debitū ad habendū prudentiā: Vel
 inquātū cōtrario mō mouet vel agit pru
 dentie: puta si recta ratio prudētie agit cō
 siliando: sed imprudēter consiliū spernit:
 ⁊ sic de alijs que in actu prudētis obseruā
 da sunt: ⁊ hoc mō imprudentia peccatū est
 s̄m pp̄riā rationē prudētie: non enī potest
 hoc cōtingere q̄ hō cōtra prudentiā agat:
 nisi diuertat a regulis prudentie quib⁹ hō
 rectificat. Unde si p̄tingit hoc p̄pter auer
 sionē a regulis diuinis est peccatū morta
 le: puta cū aliquis cōtemnēs diuina docu
 menta p̄cipitanter agit. Si hō p̄ter eos
 agat absq̄ cōtemptu ⁊ absq̄ detrimento eo
 rum que sunt de necessitate salutis est ve
 niale: ⁊ s̄m hoc pp̄rie sumit hic impruden
 tia: qz directe opponit ipsi prudētie sub se
 cōtinens diuersas species: nam inquātū
 in se cōtinet defectū consilij: tūc p̄cipitatio
 vel temeritas est eius species: q̄tū hō ad
 defectū iudicij incōsideratio: sed q̄tū ad
 p̄ceptum qd̄ est pp̄rius actus prudētie est
 incōstantia ⁊ negligentia. Q̄tum igitur
 ad primū sciendū: q̄ s̄m Tho. sc̄da 2. q.
 liij. p̄cipitatio in actibus anime metapho
 rice dicit s̄m similitudinē a corporali mo
 tu acceptam: dicit enim coporaliter preci
 pitari quod a superiori in ima puenit s̄m
 impetum quēdam pp̄rii motus vel alicui⁹
 impellentis: nō ordinate incedendo p̄ grā
 dus: summū autē anime est ipsa ratio: imū
 hō operatio per corp⁹ exercitata: gradus
 medij sunt memoria p̄teriorū: intelligen
 tia p̄sentium: solertia ī cōsiderandis futu
 ris euētib⁹: ratio nō p̄ferens vnū alteri
 ⁊ docilitas p̄ quā quis acquiescit sentētijs

A p̄p̄ri
 Antea.

Deprec
 tione

malorum: p quos gradus q̄s ordinate descē
dit recte cōsiliādo. Si q̄s ḡ ferat ad agen/
dū fm impetū volūtatis ⁊ passiōis: p̄rāsi/
tis hmōi gradibus dicit p̄cipitatio: ⁊ sic p
p̄cipitationē deficit a docilitate: memoriā
⁊ rōne: que sunt etiā quedā ptes integra/
les prudētie: qz p docilitatē q̄s sollicite fre
quenter ⁊ reuerēter applicat animū docu/
mētis maiorū: nō negligens ea p ignauitā:
nec cōtemnēs p supbiā: p memoriā x̄o plu
rimoz p̄teritoz reminiscit: que necessaria
sunt ad bñ cōsiliandū de futuris: ⁊ sic fm
Tulliiū habet plurimū artis ⁊ industrie:
qz ex p̄teritis q̄si sumit argumentū de futu
ris: p rōnem p̄inde fit hō bñ ratiōnatus
q̄o maxime req̄rit ad prudētiā: vt sic pos
sit bene q̄s applicare v̄lia p̄ncipia ad p̄tici
laria que sunt varia ⁊ incerta: p intellectū
aut cōsequit q̄s existimationē quandā re/
ctā de aliquo p̄ticulari fine: ita q̄ certitu/
do rōnis est ex intellectu: oportz enī q̄ oīs
p̄cessus rōnis ab aliquo intellectu p̄cedat
non q̄ intellect⁹ ⁊ rō sint diuerse potētie: s̄
qz ex diuersis actib⁹ nomīant: qz nomē in/
tellectus sumit ab intima penetratiōe ve
ritatis: nomē aut rōnis ab inq̄sitiōe ⁊ dis
cursu ad faciendā debitā applicationē: vt
dictū est: nec sumit hic ratio vel intellect⁹
p ip̄a potētia rōnis vel intellect⁹: sed p ei⁹
v̄su bono. Q̄tū x̄o ad secūdū sciendū: qz
in cōsideratio maxime opponit rectitudi
ni iudicij. Importat enī defectū iudicij: qz
deficit in recte iudicādo: ex hoc q̄o p̄tēnit
vel negligit attēdere ea ex quib⁹ rectū iu
dicū p̄cedit: sub quo vitio. s. incōsidera
tiōis alia duo includunt. Primū ē incau
tio: nā ea circa que est prudētia sunt cōtin
gentia opabilia: in quib⁹ sicut verū pōt ad
miseri falso: sic malū bono p̄pter multi
formitatē hmōi opabiliū: in quib⁹ a malis
bona plerūqz p̄pediunt: ⁊ mala speciē bo
ni gerūt: ⁊ ideo ad prudētiā cautio neces
saria ē: vt sic accipiant bona q̄ vitent ma
la: cui⁹ oppositū est vitium q̄o vocat incau
tio. Secūdū x̄o est incircūspectio: nā cum
prudētia circa opabilia singularia p̄sistat:
in quib⁹ multa cōcurrūt: cōtingere potest
aliquid fm se cōsideratum esse bonū ⁊ finī
cōueniēs: q̄o tamē ex aliquib⁹ cōcurrētib⁹
reddit malū vel nō oportunū ad finē: sicut
ostēdere alicui signa amoris: fm se cōside
ratum videt esse cōueniēs ad alliciendū
eius animū ad amorē: si tamē in illius ani
mo p̄tingat ex hoc supbia vel suspitio adu

lationis: nō erit hoc cōueniēs ad finem:
⁊ ideo ad prudētiā circūspectio necessa
ria est: vt homo illud q̄o ordinat in finem:
cōparet cū his que circūstant: cui⁹ opposi
tū vitium vocat incircūspectio. Q̄tū des
niqz ad tertium sciendū: qz incōstantia im
portat recessū quedā a bono p̄posito diffi
nito: qui recessus principium habet a vi ap
petitiua: nō em̄ quis recedit a bono p̄posi
to diffinito: quin recessus inordinate pla
cet: sed iste recessus nō cōsumant nisi p de
fectū rōnis q̄ fallit i eo q̄o repudiat illud
q̄o recte acceptauerat: ⁊ cū possit resistere
passionis impulsui: si nō resistit hoc est ex
debilitate ip̄ius: qz non tenet se firmiter in
bono cōcepto: ⁊ ideo incōstantia q̄tum ad
sui cōsumationē p̄tinet ad defectū ratiōis:
vnde sicut p̄cipitatio est circa actum cōsiliij
ex defectu: ⁊ incōsideratio circa actū iudi
cij: sic incōstantia est circa actum p̄cepti: qz
ex hoc quis dicit incōstans qz ratio deficit
in p̄cipiendo ea q̄ sunt p̄siliata ⁊ iudicata:
cui adiūcta est negligentia que similis con
sistit circa actū p̄cepti qui est tertius ⁊ prin
cipalis ip̄ius prudētie: nam negligentia im
portat defectū debite sollicitudinis: ⁊ ha
bet rationē peccati: qz oīs defectus actus
debiti rōnem habet peccati: ⁊ directe oppo
nit sollicitudini de qua supra dictū est: v̄s
eo mō quo sollicitudo est specialis virtut⁹
actus: eodē modo negligentia speciale pec
catū est. Pro quo sciendū: qz negligentia
p̄uenit ex quadā remissione voluntatis: p
quā cōtingit qz ratio non sollicitat vt p̄ci
piat ea que debet: vel eo modo quo debet:
potest ḡ dupliciter cōtingere qz negligentia
sit peccatū. Uno mō cum negligentia consi
stet in p̄termissione alicui⁹ actus vel circū
stantie que nō sit de necessitate salutis: nec
hoc fit ex cōtemptu sed ex aliquo defectu
feruoris charitatis que impedit interdus
p aliquō veniale: ⁊ tūc negligentia est venia
le. Alio mō q̄ p̄termittit per negligentia
illud q̄o est de necessitate salutis: siue sit
actus siue circūstātia: vel licz nō sit de ne
cessitate salutis: tamē negligentia illius se
quit ex quodā p̄temptu: eo qz volūtas in
tantū remissa ē circa ea q̄ dei sunt: qz tota
liter a charitate dei deficit: ⁊ hoc est morta
le cui⁹ cōtempt⁹ argumentū est: qz etiā q̄s
negligeret ea p̄ficere: licz sciret de necessi
tate salutis esse. Q̄o a nobis auertat iesus
christus.

⁊ negligentia

in uisib
rōne.

in uisib
rōne.

in uisib
rōne.

De iusticia generali ac particulari
ac vitio illi opposito quod dicitur iniu-
sticia:

Sermo X

Memento ut diem

Mem sab. sancti. Exo. xx. Post enoda-
tionem quatulacumque prime virtutis
cardinalis que prudentia dicitur. Secundo loco videtur
dum est de secunda virtute cardinali. scilicet iusticia:
de qua dicit Seneca: Iusticia non nostra constitutio
sed divina lex est et vinculum societatis humane:
quod si quis iusticiam sectari desideras: time propius
deum et ama deum: ut ameris a deo: amabilis
eris deo si illum in se imiteris ut velis omnibus
prodesse: nulli nocere: et tunc te virum iustum ap-
pellabunt omnes frequenter venerabunt et dili-
gent: iustus enim ut sis non solum non noceris:
sed et nocentes prohibebis: hec ille. Hic primo
queri potest: utrum iusticia sit virtus: prosertim cum
coiter secundum theologos et iuristas: iusticia est
constans et perpetua voluntas ius suum unicuique
tribuens: sed reddere alicui quod suum est quod ad
iusticiam pertinet est necessitatis: quod autem sit ex
necessitate non est meritorium: quia dedignatur ha-
bere deo coacta servitia. Ad hoc respondet Tho-
mas secunda secundae. q. lxxviii. quod virtus humana est: que bonum
reddit actum humanum et ipsum hominem bonum facit
quod quidem iusticie convenit: quia actus hominis ex
hoc bono redditur: quia attingit regulam rationis secundum
quam actus humani rectificantur: cum igitur iusti-
cia rectificet operationes humanas: manifestum
est quod opus hominis bonum reddit. Hinc dicit
Tullius. j. de officiis. quod ex iusticia virtutis splen-
dor est maximus ex quo boni viri nominantur: nec
enim necessitas tollit in ea rationem meriti. Pro
quo sciendum quod duplex est necessitas. Una co-
actionis: et hec quia repugnat voluntati tollit
rationem meriti. Alia est necessitas ex obliga-
tione precepti siue ex necessitate finis: sicut cum
quis finem virtutis consequi non potest nisi faciat hoc
vel illud: et talis necessitas non excludit ra-
tionem meriti in quantum hoc aliquid agit voluntarie
quod sic est necessarium: excludit tamen gloriam super-
erogationis: secundum illud. j. Cor. ix. Si euangelizauero non est mihi gloria. necessitas enim mihi
incumbit: vult Luce. xvij. Cum fecerit omnia que
precepta sunt vobis dicite serui inutilis sumus:
quod debuimus facere fecimus: sic intelli-
gendum est: quod qui facit quod debet non auferit uti-
litatem lucri ei cui facit quod debet: sed solum abstin-
et a dono illi: sicut serui inutilis est ei cui
facit: sibi ipsi tamen utilitatem facit id in quantum
spontanea voluntate facit id quod debet quod est virtus

ose agere: unde Sap. viij. dicitur: quod sapientia
dei sobrietatem et iusticiam docet et prudentiam et
virtutem quibus in vita nihil est vtilius hominibus
sed virtuosius. Ad maiorem autem euidetiam scien-
dum quod duplex est iusticie virtus. scilicet generalis et
particularis: iusticia autem generalis dicitur iusti-
cia legalis: quia per eam homo concordat legi ordinati
actus omnium virtutum in bonum commone: nam iusticia
ordinat hominem in compatatione ad alium quod fieri
potest dupliciter. Primo ad alium singulariter con-
sideratum. Secundo ad alium in communi secundum quod ille
qui seruit communitati seruit omnibus hominibus sub illa
communitate contentis et ad utrumque potest se habere secundum
propriam rationem: omnes enim contenti sub communitate com-
parantur ad communitatem: sic partes ad totum: et quodlibet
bonum partis est ordinabile in bonum totum:
cum igitur bonum cuiuslibet virtutis ordinatis
hominem ad seipsum vel ad aliam singulari personam
nam referibile sit ad commone bonum ad quod ordinat
iusticia: constat consequenter quod actus omnium vir-
tutum ad iusticiam pertinere possunt secundum quod ordinant
hominem ad commone bonum: et quantum ad hoc dicitur esse
virtus generalis: unde sic charitas dici potest
virtus generalis in quantum ordinat omnes actus
virtutum ad bonum diuinum quod respicit ut proprium
obiectum: sic iusticia legalis in quantum ordi-
nat actus omnium virtutum ad commone bonum quod
respicit ut proprium obiectum. Alia est iusticia que-
dam particularis: que scilicet ordinat hominem circa
ea que sunt ad alteram singulari personam imme-
diate: sic iusticia generalis ordinat hominem
in his que sunt ad alterum quantum ad bonum commone
mediate. Pro quo nota quod omnia que rectificari
possunt per rationem sunt materia virtutis mo-
ralis que diffinitur per rationem rectam: ut patet in
ij. Ethic. Possunt igitur rectificari per rationem in-
teriores passionis anime et exteriores actiones
necnon et res exteriores que veniunt in usum
hominis. Iusticia igitur non est circa interiores
anime passionis: quia consistit in voluntate ut in sub-
iecto cuius motus vel actus non sunt passio-
nes: sed solum motus appetitus sensitivi pas-
siones dicuntur: sicut temperantia et fortitudo
que sunt in irascibili et concupiscibili sunt cir-
ca passionis: sed iusticia solum est circa actio-
nes exteriores et res secundum quamdam rationem
obiecti specialiter: puta scilicet secundum eas unum homo
alteri coordinatur: unum pontifex una de quattuor
ordines virtutum cardinalium habens materiam
specialem siue obiectum. Et habet quattuor
gradus secundum quadruplicem diffinitionem. Primum
gradus ab omni iniquitate hominem
custodit et cum omnibus pacifice conuersari fa-
cit: et sic est virtus politica que debet mun-

Iusticia
plex

Aut iusticia per virtus.

dum istum despiciere et unicuique servare quod suum est. scilicet sibi ipsi primo et deo. Secundus gradus mentem ad eterna directe trahit: quia iusto ordini rationis perfecte consentit: et sic est virtus purgatoria que est ad veram primam viam consentire et uniuscuiusque virtutis officium in suo vigore conservare. Tertius gradus mentem in eternis figit: quia illam cum deo eterno perpetuo federe sociat. Et sic est virtus purgati animi que est cum divina mente perpetuo federe sociari. Quartus gradus predictos gradus inchoat deducit et perficit: quia in solo deo est qui omnem creaturam suam inflexibili et perpetua lege iuste regit: et sic est virtus exemplaris: que phoeni lege a sempiterna operis sui consummatione non flectit. Thomas autem definiens iusticiam ait: Iusticia est habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate ius suum unicuique tribuit. Est autem iusticia habitus secundum quem aliquis recte operatur et vult et hoc voluntate perpetua: quia non sufficit ad rationem iusticie quod quis velit ad horam in aliquo negotio servare iusticiam cum vix inveniatur que velit in omnibus iuste agere: sed requiritur quod habeat voluntatem perpetuam in omnibus conservandi iusticiam. Addit etiam constanti voluntate: quia sicut per hoc quod dicitur perpetua voluntas designatur quod aliquis gerat in proposito perpetuo iusticiam conservandi: sic etiam in hoc quod dicitur constans designatur quod in proposito firmiter perseveret. Quod autem subdit ius suum unicuique tribuit: non solum intelligitur de principis et iudicibus: qui reddunt quod iustum est per modum impantis et dirigentis: sed etiam de subditis qui reddunt unicuique quod suum est: per modum executionis iuxta illud Roma. xiiij. Reddite omnibus debita: cui tributum tributum: cui vectigal vectigal: cui timorem timorem: cui honorem honorem: nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis. Per hoc autem quod addit ius suum notatur quod ius est obiectum ipsius iusticie. Ius autem multiplex est ut tactum est in primo precepto: hoc tamen sciendum quod ius siue iusticia secundum Thomam secunda 2. q. lviij. est aliquid opus adequatum alteri: secundum aliquem equalitatis modum. Duplicitur autem alicui homini potest aliquid esse adequatum. Uno modo ex ipsa natura rei ut cum quis tantum dat ut tantum recipiat: et hoc ius naturale vocatur. Alio modo aliquid est adequatum alteri vel commensuratum ex condictione vel ex communi placito: cum scilicet quis se reputat contentum si tantum accipiat: quod potest fieri dupliciter. Primo per aliquod privatam conditionem: sicut quod firmatur aliquo pacto in-

ter privatas personas. Secundo ex condictione publico: cum scilicet totus populus consentit: ut aliquid habeatur quasi adequatum et commensuratum alteri: vel cum hic princeps ordinat que populi curam habet vel eius personam gerit: et hoc dicitur ius positivum. Potest enim humana voluntas ex communi condictione aliquid facere iustum: in his que secundum se non habent repugnantiam aliquam ad iusticiam naturalem. Secus tamen est de his que de se repugnantiam habent ad ius naturale: quia de his dicitur Esa. x. Ne qui condunt leges iniquas. Deinde queri potest utrum iusticia preeminet inter omnes virtutes morales: presertim cum secundum philosophum per se. Ethicorum. Altitudo est circa difficile et bonum: sed fortitudo magis est circa difficilia quam iusticia: quia circa pericula mortis: ut postea videbitur. Ad hoc respondet Tho. ubi supra. q. lviij. quod si loquimur de iusticia legali: tunc manifestum est quod ipsa preclarior est inter omnes virtutes morales: in quantum bonum commune preeminet bono singulari unius persone. Et secundum hoc in. v. Ethicorum. dicitur philosophus: Quod preclarissima virtutum videtur esse iusticia: et neque hesperus neque lucifer ita admirabilis. Similiter si loquimur de iusticia particulari: tunc etiam precellit inter alias virtutes morales duplici ratione. Prima sumi potest ex parte subiecti: quia scilicet iusticia est in nobiliori parte ipsius anime: scilicet in voluntate: quod sic patet: quia iusticia non ordinatur ad dirigendum aliquem actum cognoscitivum: et ideo subiectum iusticie non est intellectus vel ratio. Sed iusticiam dicimus ex hoc quod recte aliquid agimus: primum autem principium actus est vis appetitiva: que duplex est. scilicet voluntas que est in ratione: et appetitus sensitivus consequens apprehensionem sensus: qui dividitur per irascibile et concupiscibile. Reddere autem unicuique quod suum est ex appetitu sensitivo precedere non potest: quia apprehensio sensitiva ad hoc se non extendit quod proportionem unius ad alterum considerare possit: sed hoc est proprium rationis: et sic iusticia non potest esse sicut in subiecto in irascibile et concupiscibile: sed solum in voluntate. Alie vero virtutes morales sunt sicut in subiecto in appetitu sensitivo: ad que pertinent naturales anime passiones que sunt materia aliarum virtutum moralium. Secunda autem ratio sumi potest ex parte obiecti: quia virtutes alie laudantur solum secundum bonum ipsius virtuosum: quia scilicet perficiunt ipsum habentem. Iusticia vero laudatur secundum quod virtuosus ad alium bonum se habet: quia iusticia est circa operationes que bonum ordinatur non solum in se: ut bonum se habeat in seipso: sed etiam respectu alteri ut

Justitiae
Distrib
(2 vnu)

bñ se habeat ad alterū. Ad h̄ aut qđ obij-
cit de fortitudīe: dicendū qđ rō virtutis ma-
gis cōsistit in bono q̄ in difficili. Iusticia
aut est circa meliora q̄ fortitudo: qz illa so-
lū utilis est in bello: et ista in pace et in bello.
Merūtū inter virtutes cardinales p̄cellit
prudētia iusticiā: vt videbit̄ in p̄mo sermo-
ne de fortitudine. Deniq̄ q̄ri pōt de iniu-
sticia q̄. s. opponit̄ iusticie: vtrū. s. sit vitium
spāle: p̄sertim cū nullū pctm̄ spāle oppo-
nit̄ oib̄ virtutib̄: s̄ iniusticia omib̄ oppo-
nit̄ virtutib̄. Nā q̄tū ad adulteriū oppo-
nit̄ castitati: q̄tū ad homicidiū opponit̄
mansuetudini: et sic de alijs. Ad hoc r̄ndet
Tho. vbi s̄. q. lix. qđ duplex est iniusticia.
Vna illegalis q̄. s. opponit̄ iusticie legali:
et h̄ fm̄ essentia ē spāse vitii in quātū respi-
cit obiectū spāle. s. bonū cōe qđ p̄tēnit: sed
q̄tū ad intētionē est vitium generale: qz per
cōtemptū boni cōis pōt q̄s ad oīa peccata
deduci: sic etiā oīa vitia in quātū repugnāt
bono cōi rōnē habēt iniusticie q̄si deriuata
ab iniusticia. Alia h̄o ē iniusticia fm̄ ineq̄-
litate quādam ad alterū: put hō vult h̄re
plus de bonis et min⁹ de malis: et sic spāle
habet materia: et est p̄ticulare viciū iusticie
p̄ticulari h̄nū. Et opponit̄ etiā indirecte
virtutib̄ omnib̄ in quātū exteriores act⁹
p̄tinēt et ad iusticiā et ad alias virtutes mo-
rales licz diuersimode. Et est vitium morta-
le ex genere suo: qz charitati cōtrariat̄: q̄ ē
aīe vita: q̄ mouet ad volendū alteri⁹ bonū
cū ecōtra iniusticia sp̄ in alteri⁹ nocumēto
cōsistat: nisi tā parua eēt iniusticia qđ pha-
biliter alter nō ledere nec illi displiceret:
puta si auferat pomū vel silē. Et nota qđ fa-
cere iniustū ex intētionē et electiōe est p̄riū
iniusti: fm̄ qđ iniust⁹ dicit̄ qđ h̄z habitū iniu-
sticie: et ille d̄r iniust⁹ formalit̄. Sed facere
iniustū p̄ter intētionē. s. p̄ ignorātiā vl̄ ex
quādā passiōe nō est p̄riū iniusti: qz h̄ pōt
quis facere absq̄ habitu iniusticie: sed tm̄
materialit̄ et q̄si p̄ accidēs iniust⁹ d̄r. Ad l.

De partib⁹ iusticie subiectiuis
integralib⁹ et potentiālib⁹ ac de
acceptiōe p̄sonarū: Sermo XI

Emento vt diem

fab. sancti. Exo. xx. Nā ordine cō-
gruo de p̄tibus ip̄i iusticie p̄se-

quēdā ē q̄ sūt triplices: nā quedā sūt p̄tes
eius subiectiue: quedā integrales: et quedā
potētionales q̄ sūt virtutes adiūcte. Q̄tū

igit̄ ad p̄mū. s. p̄tes subiectiuis p̄mo q̄ri p̄te:
vtrū sint due p̄tes iusticie: q̄z vna ē directi-
ua in distributiōib⁹ et alia in cōmutatiōib⁹
sic tāgere videt̄ p̄bus in. v. Ethic. cū tm̄ ecō-
tra sic dictū est: iusticie act⁹ ē reddere vni-
cuiq̄ qđ suū ē: s̄ in distributiōe nō reddit̄
vnicuiq̄ qđ suū erat: s̄ de nouo sibi appro-
pria qđ cōe erat. Ad h̄ r̄ndet Tho. scōa 2^e
q. lxxj. qđ iusticia p̄ticularis q̄ ē virt⁹ card-
nalis ordinat̄ ad aliquā p̄sonā p̄uatā q̄ cō-
pat̄ ad cōitatē: sic p̄s ad totū. Pōt igit̄ ad
aliquā p̄tē attēdi duplex ordo. Vn⁹ quidē
p̄tis ad p̄tē cui filis ē ordo vni⁹ p̄uate p̄so-
ne ad aliā: et hūc ordinē dirigit iusticia cō-
mutatiua q̄ p̄sistit in his q̄ mutuo fiūt inter
duas p̄sonas adinuicē. Ali⁹ ordo attēdit̄
toti⁹ ad p̄tes: et huic ordini assilat̄ ordo ei⁹
qđ ē cōe ad singlas p̄sonas quē ordinē di-
rigit iusticia distributiua q̄ ē distributiua
cōmuniū fm̄ p̄portionalitatē. Et iō due sūt
spēs iusticie. s. cōmutatiua et distributiua:
q̄ distinguūt nō solū fm̄ vnū et mltā. i. fm̄ h̄
qđ iusticia cōmutatiua cōsistit in eo qđ aliqd
reddit̄ vni: et distributiua in h̄ qđ aliqd red-
dat̄ multis: s̄ etiā fm̄ diuersā rōnē debiti:
qz alto mō debet̄ id alicui qđ est cōe: et alto
mō id qđ ē p̄riū. Ad obiectū igit̄ dicendū
qđ cū ex bonis cōib⁹ aliqd in singulos distri-
buit̄ q̄libet aliq̄ mō recipit qđ suū est. Ad
maiorē aut̄ euidentia sciendū: qđ act⁹ cōmu-
tatiue iusticie ē restitutio: q̄. s. qđcūq̄ abla-
tū reddit̄ vel equolēs put ē possibile. Nā
ablatio rei aliene q̄ ē act⁹ iniusticie circa cō-
mutatiōes opponit̄ restitutiōi: et iō resti-
tutio ei⁹ ē act⁹ iusticie q̄ ē in cōmutatiōib⁹
directiua. P̄terea licz nomē restitutiōis
in quātū ip̄ortat iteratiōez quādā supponit̄
idēptitatē rei: et iō fm̄ p̄riā ip̄ositōez noīs
restitutio p̄cipue locū h̄re videt̄ in reb⁹ exte-
riorib⁹ q̄ manētes eedē tā fm̄ subaz qđ fm̄
ius dñij possunt ab vno deuenire ad aliū.
Sicut tm̄ ab hmōi reb⁹ nomē cōmutatiōis
trāslatū est ad actiōes vl̄ passiōes q̄ p̄tinēt
ad reuerentiā vel iniuriā alicui⁹ p̄sone seu
etiā nocumētū vl̄ p̄fectū: sic etiā nomē re-
stitutionis ad hoc deriuat̄: que licz reali-
ter nō maneant: manent tamē in effectū vl̄
corporali: puta cum ex p̄secutione corpus
ledit̄ vel in effectū qui est in opinione ho-
minū: vt cū post vba opprobriosa remanet
aliquis infamat⁹ aut minoratus in honore
suo: vñ cōmutatiōes inl̄ duas p̄sonas pos-
sūt esse duplices: p̄ q̄s facillit̄ inueniri p̄t
vicia cōmutatiue iusticie p̄ria. Quedā em̄

sunt inuoluntarie commutationes: quoniam scilicet quod utitur alterius re persona vel opere eo inuito: quod dupliciter fieri potest: scilicet occulte per fraudem vel manifeste per violentiam. Et hoc primo in rem siue occulte rem alterius accipiendo quod furtum dicitur: siue manifeste quod dicitur rapina. Secundo in personam vel quantum ad eius consistentiam: sicut ledit occulte quis per dolosam occisionem percussione aut veneni exhibitionem. Manifeste vero per manifestam occisionem: incarcerationem: verberationem seu mutilationem: vel etiam quantum ad eius dignitatem: sicut occulte quis ledit per falsam testificationem detractiorem: diffamationem: susurrationem et similia. Manifeste vero per falsam accusationem in iudicio: defensionem: indicationem: aduocationem: testificationem. Item derisionem: maledictionem contumeliam: conuictum: improperium et similia. Tertio in personam coniunctam: ut in uxorem per adultarium occultum vel manifestum: vel etiam in seruum quem inducit occulte vel manifeste ut discat. Et eadem est ratio de alijs personis coniunctis. Quedam autem sunt voluntarie commutationes: cum scilicet quis voluntarie transfert res suas in alterum: quod fit multipliciter. Primo simpliciter fit translatio rei in alterum per recompensationem alterius rei: sicut fit in emptione et venditione. Secundo concedit alteri usum rei eius debito recuperandi rem: sicut in usufructu et in mutuo seu comodato: quod si non concedit talis usus gratis: tunc vocatur locatio et conductio. Tertio tradit rem suam ratione compensationis ut in deposito: vel ratione obligationis vel fideiussionis ut in pignore: et sic de alijs. Et circa has commutationes voluntarias sunt duo vitia. scilicet fraus et usura. Verumtamen: quia de his omnibus vitijs oppositis sparsim tractat in presenti opusculo: nunc gratia breuitatis supersedeo. Secundo principaliter queri potest de vitio opposito iusticie distributive quod est acceptio personarum: vtrum scilicet sit peccatum: presertim cum apud deum non potest esse iniquitas: sed deus videtur accipere personas quia unum assumit per gratiam et alium in peccato relinquit: iuxta illud Matthei. xxiii. Duo erunt in loco vno vnus assumet alter relinquetur. Ad hoc respondet Tho. vbi s. q. lxxij. Ne equalitas iusticie distributive consistit in hoc quod diuersis personis diuersa tribuuntur secundum proportionem et dignitatem personarum cui opponitur acceptio personarum. Si ergo quis considerat illam proprietatem persone propter quam illud quod ei offertur est ei debitum: non erit acceptio persone sed cause. Hinc super illud

Ephes. vj. Non est personarum acceptio apud deum: dicit glo. quod iustus iudex causas discernit non personas: puta si quis aliquem promouet ad magistratum propter scientie sufficientiam: hoc attendit causa debita non persona. Si vero talis solum attenderet personam: ut quod Martinus est vel Petrus tunc esset acceptio persone cui non tribueret propter causam quam faceret eum dignum: sed solum propter personam: ut quod amicus: consanguineus vel diues. Contingit tamen quod aliqua conditio persone facit eam dignam respectu vnius rei et non respectu alterius: sicut consanguinitas facit aliquem dignum ad hoc quod heres instituat patrimonij: non autem ad hoc quod ei prelatio ecclesiastica conferatur. Et sic eadem conditio persone in vno negotio considerata: facit acceptio personarum: in alio vero non facit. Ad obiectum autem dicendum quod duplex est datio. Vna qua quis alicui dat quod ei debet: et hoc pertinet ad iusticiam: vnde circa tales dationes acceptio personarum attendit. Alia est datio pertinens ad liberalitatem: qua scilicet alicui gratis dat quod ei non debet: et talis est collatio munerum gratie per que peccatores assumunt a deo: circa quam acceptio personarum locum non habet: quod quilibet absque iniusticia de suo dare potest quantum vult et cui vult: et sic deus dat bona sua: qui ait Matthei. xx. An non licet mihi quod volo facere: tolle quod tuum est et vade. Ceterum hec acceptio personarum quoniam locum habet in iudicijs conferendis: quod corrumpitur amore vel odio: timore vel cupiditate: quoniam vero locum habet in spiritualium dispensationibus: quorum prelatio ecclesiastica non est deus ut ea dare possit per habitum: sed tamen dispensator: et ideo necesse est promouere vel etiam eligere meliores: vel simpliciter vel in comparatione ad commune bonum. Quod si consanguinei sunt eque digni ut alij: tunc preferri possunt: quod saltim in hoc preeminet quod de eis magis confidere potest: quod vnanimiter secum ecclesie negocia tractent. Quoniam denique locum habet in exhibitione honoris et reuerentie: quoniam scilicet diues honoratur solum intuitu diuitiarum. Et hoc tangit Jacobus in canonica sua. ij. c. Et pariter ratione si quis honoratur propter aliquas causas que non faciunt honorem dignum est peccatum: et pertinet ad acceptio personarum: possunt tamen honorari principes et prelati etiam mali: quod gerunt personam dei et civitatis cui preficiuntur. Similiter et patres et domini propter participationem diuine dignitatis: qui est omnium pater et dominus. Item senes propter signum virtutis: quod est senectus: Leuit. xix. Coram capite capite consurge et honora personam senis. Tertio queri potest

acceptio
iusticie

de partibus integralibus ipsius iusticie utrum
sint partes iusticie declinare a malo et facere
bonum cum Aug. li. de correctione et gratia po-
nat ad iusticiam legis pertinere declinare a ma-
lo et facere bonum: sed quia ad quolibet vir-
tute pertinet facere bonum et vitare malum: vi-
detur quod partes excederent totum. scilicet iusticiam que
est virtus quedam specialis. Ad hoc respondet
Tho. ubi. s. q. lxxix. quod si loquamur de bo-
no et malo in communi: tunc facere bonum et vi-
tare malum pertinet ad omnem virtutem: sed quia iu-
sticia secundum quod est virtus specialis respicit bo-
num sub ratione debiti ad proximum: ideo secundum
hoc ad eam pertinet facere bonum sub ratione debi-
ti in comparatione ad proximum et vitare malum
oppositum. Et tamen facere bonum est actus
completivus iusticie et quasi pars eius principa-
lis: sed a malo declinare est actus imperfectior et quod
si secundaria eius pars. Hinc est quod si pars materialis
sine qua non potest pars formalis esse completa. Et
his duabus partibus opponuntur duo vitia que sunt
transgressio et omissio. Transgressio namque op-
ponitur preceptis negativis que pertinent ad decli-
nationem a malo. Et omissio opponitur preceptis
affirmativis que pertinent ad faciendum bonum: et hoc
propter rationem debiti in ordine ad proximum.
Bonum enim sub ratione debiti propter rationem pertinet ad iu-
sticiam: legale quod si debitum accipiamus in ordi-
ne ad legem divinam vel humanam: speciale ve-
ro si debitum consideramus in ordine ad proximum.
Et in eo modo que iusticia est virtus specialis: etiam
omissio est speciale peccatum distinctum a pec-
catis que opponuntur aliis virtutibus. Et eo mo-
do quo facere bonum cui opponitur omissio est
quedam pars specialis iusticie distincta a decli-
natione mali cui opponitur transgressio: etiam
omissio a transgressione distinguitur. Simpli-
citer tamen et absolute loquendo transgressio gra-
vius est peccatum quam omissio: licet aliquando omis-
sio gravior esse potest aliquando transgressio: cuius
ratio est quod peccatum intantum grave est in quantum
distat a virtute. Contrarietas autem est maxima
distancia: ut dicitur in ix. Meth. Unde contra-
rium magis distat a suo contrario quam simplex
eius negatio: sicut ab albo magis distat nigrum
quam simpliciter non album. Sed transgressio
contrariatur actui virtutis: omissio vero solum
importat negationem illi. Hinc minus peccat
omittens parentibus exhibere debitam reveren-
tiam quam eis inferens contumeliam vel iniuriam quod per-
tinet ad transgressionem. Quarto quod potest
de partibus iusticie potentialibus et de vir-
tutibus ei annexis: utrum. scilicet virtutes annexe
iusticie convenienter assignentur: preterea quia

Tullius ponit sex virtutes Macrobius se-
ptem: quarum plures a Tullio pretermittuntur.
Andronicus novem ex quibus Tullius ponit
tamen unam. Et Aristoteles ponit epichetam quam nullus
predictorum ponit. Ad hoc dicendum secundum Tho.
ubi. s. quod in virtutibus que adiunguntur alicui
virtuti principali sunt duo consideranda. Pri-
mo quod in aliqua virtute principali concipiantur. Secun-
do quod in aliqua deficient a perfecta ratione ipsius.
Et quia iusticia est ad alterum ideo omnes virtutes
que sunt ad alterum pertinent ratione conveniencie connecti
iusticie: ratio ergo iusticie consistit in hoc quod al-
teri reddat quod sibi secundum equalitatem debet. Du-
pliciter igitur aliqua virtus ad alterum existens a ra-
tione iusticie deficit. Primo deficit a rati-
one equalis. Secunda a ratione debiti: quia quodam
virtutes licet alteri reddant debitum tamen equaliter
reddere non possunt: unde quicquid deo redditur ab ho-
mine debitum est: non tamen equaliter: quia non redditur ho-
minibus quantum debet: in illis. Quid retribuam
domino etc. Et sic adiungitur iusticie religio: que scilicet
religamur divino cultui. Sicut patet in red-
di potest debitum sed non equaliter: ut patet per philosophum. viij.
Ethic. Et sic adiungitur pietas per quam secundum Tul-
lium sanguine iunctis patrieque benivolum officium:
et diligens tribuit cultum. Tertio non po-
test equale preterea ab homine recipiari vir-
tuti: ut patet per philosophum. iij. Ethic. et sic adiungitur ob-
servantia per quam homines secundum Tullium aliquando di-
gnitate antecedentes aliquando cultum et honorem di-
gnantur. Defectus etiam a ratione debiti potest at-
tendi secundum quod duplex est debitum. scilicet legale quod pro-
pter rationem attendit iusticia que est virtus principalis
et morale debitum quod scilicet aliquid debet ex ho-
nestate virtutis: et habet duplicem gradum:
Quoddam enim debitum sicut est necessarium: quod si-
ne eo non potest honestas conservari: et hoc ha-
bet plus de ratione debiti. Exempli gratia. De-
bitum est quod tale alteri quis se exhibeat in verbis
et factis: qualis est: et sic adiungitur veritas.
Item quod alteri recipiat secundum eam que fecit: vel in
bonis et sic adiungitur gratia: vel in malis et
sic adiungitur vindicta. Aliud vero debi-
tum est necessarium sicut preterea ad maiorem ho-
nestatem: sine quo tamen honestas conservari potest:
sicut liberalitas: affabilitas: et alia que Tul-
lius pretermittit: quia parum habent de ra-
tione debiti. Ad laudem dei.

De tertia virtute cardinali. scilicet fortitudinis:
et utrum operetur ex habitu et
cum delectatione: Ser. XII
m. Emento ut diem

de virtutibus annexis iusticie.

sabbati sancti. Exo. xx. Aiso de p̄ma virtu
te cardinali q̄ dicit̄ prudētia: ac de secūda
que dicit̄ iusticia. It̄a de tertia p̄sequimur q̄
dicit̄ fortitudo: que. s. vim rectificat irasci
bilē in tolerādis aduersis: et aggrediēdis
arduis: cōstituens illā in debita quiete ad
pagendū sabbatū delicatū. Et hec virt̄
fm quadruplicē eius gradū q̄drupliciter
diffinit̄ a Macrobio. Primus em̄ grad̄
hominē facit omnē metū p̄ utilitate reipu
blice postponere: et nisi turpia formidare:
et sic est virtus politica vl̄ ciuilis: q̄ est ani
mū supra periculi metū erigere: nihilq̄ ni
si turpia formidare. Secundus grad̄ men
tē magis cōfortat ita vt nulla pena corpo
ralis eā terreat: q̄ ad sola eterna fortit̄ an
helat: et sic est virtus purgatoria: q̄ est mē
tē nō terreri p̄tra queq̄ aduersa: nec etiaz
a corpore recedentē. Tertius gradus mē
tē in eternis figit: et sic est virt̄ purgati ani
mi: cuius est nō solū passioēs corpis vince
re sed penitus ignorare: ita vt irasci nescit.
at et nihil nisi eterna cupiat. Quart̄ grad̄
q̄ in deo est p̄dictos grad̄ inchoat: dedu
cit et p̄sumat. Ipsa em̄ attingit a fine vsq̄
ad finē fortit̄: et disponit oīa suauit̄: et sic ē
virtus exēplaris q̄ est in deo: et est qd̄ sem
per idē est et qd̄ nunq̄ mutat. Tho. aut̄ in
in scripto Ethic. li. iij. diffinitionē fortitu
dinis ex v̄bis Aresto. colligēs ait ibidem
Fortitudo est virtus medio mō se habens
fm rōnez rectā circa timores et audacias.
Et alb. ten. ex v̄bis Aresto. et cōmētatoris
diffinitionē colligēs ait: Fortitudo est ha
bitus imēdiate audaciaz et timor̄ sufferē
tes: facit̄ periculor̄ mortis gr̄a boni. Est
igit̄ habitus quo quādā animi firmitatez
p̄sequitur: p̄ quā anim̄ stat̄ immobilis p̄ timo
res periculor̄ mortis. Et h̄ imēdiate p̄ qd̄
fortitudo rōnē habet virtutis cuius est eē
in medio vl̄ rōnis vl̄ rei: facit etiaz sufferē
tes: q̄ p̄ncipalior̄ eius actus est pati vl̄ ag
gredi: et habet duplicē materiā vl̄ obiectū.
p̄ncipalis est mors. Secundaria vero pe
ricula: q̄ q̄ p̄nt eē plura: ideo dicit̄ periculo
rū: et addit in fine gr̄a boni: q̄ si in aggres
sione vl̄ p̄pensione mortis aut periculorum
mortis nō sequerē aliquid bonū tūc tal̄ for
titudo nō haberet rationē virtutis. Ad
maiorē t̄n enidentia p̄mo queri pōt̄ vtruz
fortitudo sit virtus: p̄sertim cū apl̄s dicat
virtus in infirmitate p̄ficiē ergo nō in for
titudine. Ad hoc r̄ndet Tho. sc̄da. 2. q. c
xxij. q̄ fm p̄bum li. ij. Ethic. virtus est q̄

bonū facit habentē et opus eius reddit bo
nū. Bonū aut̄ hominis est fm rationē esse
sc̄dz Dion. li. c. de diuinis no. Et ideo ad
virtutē humanā pertinet vt faciat homiez
bonū et opus eius sc̄dm rationē esse: quod
p̄tingit tripliciter. Primo q̄ ipsa ratio recti
ficat qd̄ fit p̄ virtutes itellectuales. Alio
modo fm q̄ ip̄a rectitudo rōnis in rebus
humanis equalitatē instituit qd̄ p̄tinet ad
iusticiā. Tertio sc̄dm q̄ ip̄edimēta huī re
ctitudinis in rebus humanis ponēde tol
lunt. Dupliciter aut̄ humana volūtas ip̄e
dit̄ ne rectitudinē rōnis sequat̄. Uno mō
p̄ hoc q̄ attrahit̄ ab aliquo delectabili ad
aliud q̄ rectitudo rōnis requirit̄: et hoc im
pedimentū tollit virtus tp̄antie. Alio mo
do p̄ hoc q̄ voluntatē repellit ab eo qd̄ est
fm rōnē p̄pter aliqd̄ difficile qd̄ icūbit. Et
ad hoc ip̄edimētū tollendū requirit̄ forti
tudo mētis: q̄. s. hmōi difficultatibus resi
stat: sicut homo p̄ fortitudinē corporalē im
pedimēta corporalia supat et repellit Et sic
fortitudo est virtus inq̄tū facit homines
fm rōnē esse. Nec tamē virtus anime p̄fi
citur in infirmitate anime sed carnis. Hoc
aut̄ ad fortitudinē mētis p̄tinet q̄ infirmi
tatē carnis fortiter ferat: p̄pter aliqd̄ bonū
anime p̄sequendū. Sciendū t̄n q̄ nomē for
titudinis dupliciter accipit̄. Uno modo fm
q̄ absolute importat quandam animi fir
mitatē: et fm hoc est virtus generalis: vel
potius p̄ditio cuiuslibet virtutis: q̄ sc̄dm
p̄bum. ij. Ethic. ad virtutē requirit̄ firmi
et immobiliter opari. Et de hac fortitudie di
cit Ambro. in. j. de offi. Non mediocris a
nimi est fortitudo: que sola defendit oma
menta virtutū omnium: et iudicia custodit et
que inexplabili p̄ello aduersus omnia vi
tia decertat iulcta ad labores: fortis ad p̄
lia: rigidior aduersus voluptates. hęc ille.
Alio modo pōt̄ accipi fortitudo fm q̄ im
portat firmitatē animi in sustinendis et re
pellēdis his in quibus maxime difficile ē
firmitatē habere. s. in aliq̄bus pericul̄ gra
uibus. Et sic ponit̄ specialis virtus: v̄t po
te materiā habēs determinatā: de qua dicit̄
Tullius in rhetorica. Fortitudo est cōside
rata p̄teritor̄ periculor̄ susceptio: et labor̄
p̄pessio: et tūc ponit̄ virtus cardinal̄ vna si
ue p̄ncipal̄ de quattuor qd̄ sic pater. It̄az
virtutes dicunt̄ cardiales seu p̄ncipales q̄
p̄cipue sibi v̄dicāt id qd̄ p̄tinet ad virtutes
cōiter. Int̄ alias autem cōmunes virtutes
conditiones vna ponit̄ firmiē operari: vt

fortitudo duplex.

Fortitudo
virtus

patet in. ij. Ethic. laudē ergo firmitatis potissime sibi vendicat fortitudo. Tāto enim magis laudat q̄ firmiē stat q̄to habet grauius ipellēs ad cadendū & retrocedendū. Impellit aut̄ hominē ad discedendū ab eo qd̄ est fm̄ rationē: & bonū delectās: & malū affligens: sed grauius ipellit dolor corporis & voluptas. Dicit enī Aug. i. li. lxxij. q. q̄ nemo est q̄ nō magis dolorē fugiat q̄ appetat voluptatē: q̄nquidē videm⁹ etiaz maximas bestias a maximis voluptatib⁹ coherceri dolor metu. Inter dolores at̄ et pericula maxime timēt ea q̄ ducūt ad mortē: p̄tra q̄ firmiē stat fortis: & ideo fortitudo est virtus cardinalis de qua dicit Sen. Magnanimitas q̄ & fortitudo dicit si in sit animo tuo viues cū magna fiducia: liber: intrepidus: alacer. Magnū humani animi bonū est: finem hui⁹ vite intrepidū expectare. Secūdo vero queri pōt vtz fortis operet p̄pter bonū p̄rij habitus: p̄sertim cū dicat Augus. xij. de trinit. virtutes quas p̄pter solā beatitudinē amam⁹: sic p̄suadere qd̄ nobis audēt sic dicēdo eas p̄pter se appetēdas: vt ip̄am beatitudinē nō amem⁹: qd̄ si faciūt etiā ip̄as vtiq̄ amare desistemus: q̄n illā p̄pter quā solū istas amam⁹ nō amam⁹. hec ille. Sed fortitudo est virtus quedā ergo actus fortitudinis nō est ad ip̄am fortitudinē referēdus. Ad hoc r̄idet Tho. vbi. s. q̄ duplex est finis. s. p̄xim⁹ & vltimus. Finis p̄ximus vnus cuiusq̄ agentis est: vt similitudinē sue forme in aliter inducat sicut finis ignis calefaciētis est vt inducat similitudinē sui caloris ī patiēte: & finis edificatoris est vt inducat similitudinē sue artis in materia. Quod cūq̄ aut̄ bonū ex hoc seq̄tur si sit intentū pōt dici finis remotus a gentis Sicut aut̄ in factibilib⁹ exterior materia disponit p̄ artē: sic etiā in agibilib⁹ p̄ prudentiā disponit actus humani. Sic ergo dicendū q̄ fortis sicut p̄ximū finē intēdit: vt exemplo ignis & edificatoris similitudinem sui habitus exprimat in actu: intēdit enī age re fm̄ p̄uentiā sui habit⁹: sic enī intēdit vltimū finē vt illū assequat. Finis aut̄ vltimus ē beatitudo vl̄ de⁹. De q̄ fine dicit Augus. de morib⁹ ecclie: q̄ fortitudo est amor oīa p̄pter deū facile p̄ferēs. Et sic fortis intēdit vtrūq̄ finē. s. p̄ximū & remotū vl̄ vltimū. Qd̄ si querit vtrū ergo fortis in actu suo delectet: p̄sertim cū fm̄ phum. x. Ethic. Delectatio est opatio cōnaturalis habit⁹

nō ipedita: s̄ opatio fortis p̄cedit ex habitu q̄ agit in modū nature. Hinc enī dicit Ambro. sup̄ illō Sal. vij. Fructus aut̄ spūs: q̄ opa virtutū dicuntur fruct⁹: q̄ mētē hominīs sc̄tā & sincera delectatiōe reficiunt. Ad hoc dicēdum q̄ duplex est delectatio. Quedā enī est corporal̄ q̄ p̄seq̄tur tactū corporalē: & illā delectationē fortis nō p̄sequitur in actu suo p̄ncipali q̄ ē sustinere: quia sustinere p̄cussiones: flagella: vulnera vel mortē: est cōtristabile & dolorosū humane nature: vnde hoc negare esset negare eos esse carnales: q̄ si habēt carnē sensibilem necesse est q̄ lesiva inferant eis dolorem. Alia vero delectatio dicitur animal̄: q̄ sc̄t p̄sequit̄ apprehensionē anime: & hec p̄rie cōsequit̄ opera virtutū: q̄ in eis cōsideratur bonū ratiōis & fm̄ hoc fortis delectationē aliquā cōsequit̄: licet etiā fm̄ apprehensionē anime habeat vnde doleat: eo sc̄t q̄ vitā corporalē amittat: quā virtuosus amat nō solū inq̄tū est bonū naturale sed etiam inq̄tū est necessaria ad opera virtutū & q̄ ad ea p̄tinent. Et sic fortis habet ex vna p̄teq̄ delectet fm̄ delectationē animalē: sc̄t de actu virtutis & eius fine: habet etiaz ex alia p̄te vnde doleat: nō solū corporalē p̄pter illatas penas: s̄ etiā animaliter p̄pter amissionē vite. Hic dixit Eleazar⁹. ij. Macha. vj. Duros corporis sustineo dolores: sedm̄ animā vero propter timorē tuū libēter hec patior. Verū tamē sensibilis dolor corporis ip̄s facit non sentire delectationem animalē virtutis. Hinc dicit phus in. iij. Ethico. q̄ fortis in actu suo nihil delectabile videtur habere. Et iterū dicit ibi dem q̄ a forti non requiritur q̄ delectetur quasi delectationē sentiens: sed sufficit q̄ non tristetur. hec ille. Propter abundantem dei gratiā: tamen quis delectationem sentire potest: ita q̄ exuberās gratia fortis eleuat animā ad diuina in quibus delectatur q̄ corporalibus penis afficiat. Sicut beatus Laurētius in craticula positus dixit: Carbones isti refrigeriū mibi p̄stāt. Et de beato Stephāo cantat ecclesia. Lapides torrentis illi dulces fuerunt. Item beatus Tyburcius dixit (cum super carbones incensos incederet) videtur mibi q̄ super roseos flores incedo. In ceteris aut̄ tem licet sit delectatio quedam virtutis in opere fortitudinis tamen propter dolores sensus impeditur mens fortis ne in operatione propria delectationem sentiat: eo

Abm

In fortis in actu suo dicitur

q̄ uehementia passionis vnus potentie l-
 pedis potentiam aliaz in actu suo propter
 connexionem potentiarum adinuicem: ni-
 bilominus tñ virtus fortitudinis facit vt
 ratio nō absorbeat a corporalibus dolori-
 bus: facit inq̄ q̄ delectatio virtutū supe-
 rat animalē tristitiā inq̄tū homo p̄fert bo-
 num virtutis corporali vite: et quibusdam
 ad eā pertinentibus. Tertio principalit̄
 queri potest vtruz fortitudo p̄cellat alias
 virtutes cardinales: p̄sertim cū scdm p̄m
 virtus est circa difficile et bonū: sed forti-
 tudo est circa difficillima. Et ideo dicit Am-
 brosi⁹ .j. de offi. Nunc de fortitudie tracte-
 mus que velut excelsior ceteris diuiditur
 ī res bellicas et domesticas. Ad hoc respō-
 det Tho. vbi supra: q̄ sicut Aug⁹ .ait. vj.
 de trini. In his que non mole magna sunt
 hoc est mai⁹ esse q̄ ē melius eē: vnde tāto
 x̄t⁹ aliq̄ ē maior q̄to melior est: bonū igit̄
 rationis est bonū hominis s̄m Dyoni. iij. c.
 de diuinis no. hoc autē bonū essentialiter
 quidē habet prudentiā que est p̄fectio ra-
 tionis. Iusticia vero est huius boni facti-
 ua inq̄tū scz ad ip̄am ptinet ordinē ratio-
 nis ponere in omnibus rebus humanis.
 Alie vero virtutes scz fortitudo et t̄pantia
 p̄seruatiue sunt huius boni inq̄tū passio-
 nes moderant̄ ne hominē a bono rationis
 abducāt. Et quia ratio virtutis magis cō-
 sistit ī bono q̄ in difficili sic q̄ magnitudo
 virtutis magis est mensuranda scdm rati-
 onē boni q̄ scdm rationē difficultis: ideo in-
 ter virtutes cardinales potior est pruden-
 tia: in qua bonū rationis essentialit̄ p̄sistit:
 quia id q̄ essentialiter dicit̄ potius est eo
 q̄ dicit̄ effectiue. Rursus post prudentiā
 iusticia potior est: qz id q̄ effectiue dicitur
 poti⁹ est: eo q̄ dicit̄ p̄seruatiue: s̄m remo-
 tionē impediunt sicut alie due virtutes
 cardinales: scz fortitudo et t̄pantia. Nūc
 dicit Tullius in .j. de offi. In iusticia vir-
 tutis splendor est maxim⁹: ex qua viri bo-
 ni iusti nominant̄. Ceterz in ordine harum
 fortitudo tenet locū p̄cipuū: qz timor peri-
 culorū mortis maxime ē efficac̄ ad h̄ q̄ ho-
 minē faciat recedere a bono rationis: post-
 q̄ ordinat̄ t̄pantia: qz etiā delectatiōes
 tactus maxime inter cetera bonū rationis
 impediūt. Verūtānē q̄ Ambro. fortitudi-
 nē p̄ferre videat̄ in dicta auctoritate: ē in-
 telligendū s̄m quandā generalē vtilitatez
 put̄ tā in rebus bellicis q̄ domesticis vel
 ciuilibus vtilis est: sicut ait p̄s. j. rhetor.

q̄
 Fortitudo
 collat ali
 virtutes

q̄ iusti et fortes maxime amant: qz sūt ma-
 xime vtilis et in bello et in pace. Ad laud.

De actib⁹ fortitudinis qui sunt
 sustinere grauiā et aggredi ardua:
 ac de vitis opposit̄: Ser. XIII

Emēto vt diē sab-

m ba .san. Exo. xx. Expediti vtcū
 q̄ de virtute fortitudinis in se.

Jā de actibus illi⁹ breui stilo p̄sequamur.
 De quibus dicit Ambro. .j. de offi. In duo-
 bus generibus fortitudo animi spectatur.
 Primo vt exteriora corporis p̄ minimis ha-
 beat: et quasi sup̄flua despiciēda magis q̄
 expetenda ducat. Secūdo vt ea q̄ sūma sūt
 omnesq̄ res in quibus est honestas p̄cla-
 ra cū intētionē vsq̄ ad effectū p̄sequatur.
 hec ille. Nūc primo queri pōt an omne bo-
 nū sit optabile: qz si sic tunc fortiter torq̄ri
 et magno animo vti et patient̄ egrotare et si-
 milia essent optabilia. Rūdet ad hoc Sen.
 epla. lxxvij. dicēs: At ista optabilia sint di-
 stingue. A me tormenta abesse velim: sed si
 sustinēda fuerint vt me in illis fortiter ho-
 neste: animose gerā: optabo. Velim nō in-
 cidere bellū: sed si icido et vulnera et famē
 et omnia q̄ belloz necessitas affert geram:
 gratiose optabo. Itaq̄ nō incōmoda opta-
 bilia sunt: sed virtus qua p̄ferunt̄ incōmo-
 da: nō pati tormenta optabile est: sed pati
 fortiter. hec ille. Si hoc sentit gētilis quid
 tūc faciet christianus. Secūdo queri pōt
 in q̄bus potissime p̄sistit actus ip̄ius forti-
 tudinis: p̄sertim cū dicit Grego. vij. mora.
 q̄ iustoz fortitudo est carnē vincere: volu-
 ptatibus p̄traire: delectationē vite p̄sentis
 extinguere: et sic maxime videt̄ eē circa de-
 lectatiōes. Ad hoc rūdet Tho. scda. 2. q.
 cxxij. q̄ ad virtutē fortitudinis ptinet im-
 pedimentū remouere quo retrahit̄ volun-
 tas a sequela rationis: q̄ aut̄ retrahat̄ aliq̄s
 ab aliq̄ difficili ptinet ad rōnē timoris: q̄ i-
 portat recessū quēdā a malo difficultatem
 habēte: et ideo fortitudo p̄ncipalit̄ ē circa
 timores rez difficultiū q̄ retrahere p̄nt volū-
 tatē a seq̄la rōnis. S3 qm̄ oportet h̄mōi re-
 rū difficultiū ip̄ulsū nō solū firmit̄ tolerare
 cobibendo timorē s̄ et aggredi moderate:
 qm̄ .s. oportz ea ad securitatē in postez ha-
 bēdā ex̄miare: q̄ ptinere videt̄ ad rōem
 audacie: ideo nō solū est circa timores sed
 etiā circa audacias quasi cobibitua timo-
 rum et moderatiua audaciaz. Pro quo

In quib⁹ p̄sistit fortitudo.

sciedū q̄ fortitudo in sustinēdo laudabilis
 s̄m rectā rationē: tenet mediū int̄ timidita
 tē et int̄imiditatē q̄ sunt duo vitia opposita
 fortitudinī qd̄ sic patet: qz ad fortitudinē
 p̄tinet qd̄ timor s̄ moderat̄ s̄m rectaz ra
 tionem: vt scz homo timeat qd̄ oportet: et
 q̄n oportz. Unde timor cōter dicit̄ s̄m su
 am rationē ip̄ortat vniuersalē fugā et q̄tū
 ad hoc nō ip̄ortat rationē boni et mali: sic
 nec alie passionēs: et ideo dicit p̄bus in. iij.
 Ethic. q̄ passionēs nō sunt laudabiles ne
 q̄ vituperabiles: qz scz nō laudant̄ neqz vi
 tuperant̄ qui icascunt̄ vlt̄ timēt: sed qz cir
 ca hoc ordinate vlt̄ inordinate se habēt s̄m
 rectā rationē. Sed qz hic modus rationis
 corrūpi pōt tā p̄ excessuz q̄ p̄ defectū: ideo
 hec duo vitia scz timiditas q̄ importat ex
 cessū timoris: et int̄imiditas vlt̄ inpauiditas
 q̄ importat defectū timoris ponunt̄ p̄tra
 ria fortitudinī q̄ est in tolerando: qz timi
 ditas timet id qd̄ nō oportet: vlt̄ s̄m q̄ non
 oportet. Int̄imiditas vlt̄ nō timet qd̄ oportet
 timere: et sic vtrūqz excedit virtutē mo
 ralē que ponit modum ratiōis in materia
 circa quā est. Hec aut̄ int̄imiditas puenit
 ex eo q̄ estiat mala opposita bonis q̄ amat
 sibi supuenire nō posse: qd̄ quandoqz con
 tingit ex supbia animi de se p̄sumētis et ali
 os p̄tēnētis s̄m q̄ dicit̄ Job. iij. Factus ē
 vt nullū timeat: om̄ne sublimē videt. Quis
 vlt̄ cōtigit ex defectu ratiōis sicut dicit̄ p̄bs
 i. iij. Ethic. q̄ ceterp̄ stulticiā nihil timēt
 et vtrāqz int̄imiditas est vitiosa: nisi ex sto
 liditate inuincibili vlt̄ima excusaret̄ a pec
 cato. Ceterz fortitudo que est in aggre
 diendo vlt̄ inuadēdo habet etiā vitium oppo
 sitū qd̄ dicitur audacia: qz p̄bs in. ij. et. iij.
 Ethic. ponit audaciā fortitudinī oppositā
 Pro quo nota q̄ audacia put̄ est modera
 ta ratione nō sonat in vitium sed est passio
 quedā nature. Verūtāmē nomina passio
 nū q̄nos sumunt̄ a supabundāti: sicut ira
 p̄ vitium dicit̄ nō quecunqz sed supabundant̄
 put̄ scz est vitiosa: et hoc modo audacia p̄
 supabundantiā dicta ponit̄ esse peccatuz
 et opponit̄ fortitudinī: sicut omne vitium qd̄
 ip̄ortat imoderantiā circa materiā alicu
 ius virtutis moralis opponit̄ illi virtuti
 morali: sicut imoderatū moderato. Ter
 tio queri pōt de obiecto vlt̄ materia fortitu
 dinis: vtrū scz solū p̄sistat circa picla mor
 tis: p̄sertim cū dicat Aug. de morib⁹ eccle
 sie q̄ fortitudo est amor facile tolerās om
 nia p̄pter id qd̄ amat. Et in. vij. musice dicit̄

tur q̄ fortitudo est affectio que nullas ad
 uersitates mortēue formidat. Ad hoc dicit̄
 dum s̄m Tho. vbi. s̄. q̄ ad virtutē fortitu
 dinis p̄tinet vt hominis voluntatē tueat̄:
 ne retrahat̄ a bono ratiōis qd̄ firmiter te
 nere debet p̄tra qd̄cunqz malū: nec etiam
 ab hoc declinet p̄pter qd̄cunqz bonū tēpo
 rale p̄sequēdū: qz nullū bonū corporale eq̄
 ualet bono ratiōis: et ideo est q̄ fortitudo
 anime p̄re dicit̄ q̄ firmiter tenet volunta
 tē hominis in bono ratiōis p̄tra maxima
 mala: qz qui stat firmus p̄tra maiora cōse
 quēs est q̄ stet firmus p̄tra minora s̄ non
 cōuertit̄: et ideo licet fortitudo bene se ha
 bet in omnibus aduersis tolerandis: non
 tñ ex toleratione quozumlibet aduersoz
 reputat̄ quis simpliciter fortis: sed solum
 ex hoc q̄ bene tolerat etiā maxima mala:
 ex alijs aut̄ dicit̄ quis fortis tñ s̄m quid:
 cū igit̄ maxime terribile inter om̄ia corpo
 ralia est mors q̄ tollit om̄ia. s̄ corpus ani
 mā et terrenā substantiā ac similia: ideo di
 citur esse simpliciter circa pericula mortis: et
 licet dicat p̄bus in. iij. Ethic. q̄ maxime ē
 fortitudo circa mortē q̄ est in bello: hoc tñ
 intelligendū est nō soluz de bello generali
 vbi decertant homines in acie: sed etiā in
 in bello priuato qualitercūqz quis decer
 tat circa pericula mortis: vtpote cū iudex
 vlt̄ priuata p̄sona nō recedit a iusto iudicio
 vlt̄ testimonio ferendo timore gladij immi
 nentis: vel cuiuscunqz mortiferi periculi:
 vlt̄ cū quis nō refugit amico infirmitati ob
 sequi p̄pter timorē infectiōis mortifere: vlt̄
 cū nō refugit itinerare ad aliqd̄ piū nego
 tiū p̄sequēdū p̄pter timorē naufragij vlt̄ la
 tronū et similia. Martyrū autē fortitudo q̄
 p̄pter summū bonū p̄sonales sustinet̄ ipu
 gnatiōes maxime cōmendat̄. De quibus
 ait aplus. Fortes facti sūt in bello. Ex his
 patet q̄ duplex est obiectū vel materia for
 titudinis. Primariū em̄ est ipsa mors: cu
 ius ratio est s̄m Tho. in scripto Ethic. lib.
 iij. quia mors inter om̄ia magis est timē
 da: vtpote int̄ om̄ia magis terribilis: qz
 terminus est hui⁹ vite post quē nulla trās
 mutatio relinquitur in bono vel in malo.
 Secundariū autē obiectū sunt pericla ip̄i
 us mortis q̄ etiā sunt terribilia. Pro q̄ sci
 endum s̄m Tho. in. iij. scripto Ethic. q̄ ali
 qd̄ periculū est terribile qd̄ excedit facul
 tatē humanā p̄ quā ei resisti non potest: sic
 terremotus: inundatiōes maris et similia:
 huiusmodi enī periculū est terribile cuius

et pericula

De audacia fortitudinis

bet sapienti q̄ rectū habet iudiciū intelle-
ctus: et hoc malū homo timebit: sed tñ i ca-
su necessitatis v̄l vtilitatē timebit sic opoz/
tet: et sicut recta ratio hominis iudicabit:
ita q̄ ppter timorē taliū nō obstupescat. i.
nō discedat a iudicio rationis: sed ea susti-
neat ppter bonū virtutis. Aliq̄d etiā pe-
riculū v̄l malū est terribile q̄d tñ nō exce-
dit facultatē hominis ad resistendū erga
tale terribile: sic homo debet esse disposit⁹
ad resistendū vel sufferendū ita q̄ nō time-
at illō. Et addit alber. teu. i scripto Ethic.
ij. q̄ bene se habere in repentinis pericul⁹
est magnū signū virtutis: cuius ratio est:
q̄ si pericla sunt p̄uisa: pōt quis etiā si ha-
bitu fortitudinis careat animū suū ex diu-
turna p̄meditatiōe p̄tra pericula p̄parare:
et sic in his ex iudicio rationis se bene ha-
bere: sed si in repētinis bene se habz: signū
est q̄ fm habituz fortis est v̄l virtuosus q̄
operat̄ etiā sine deliberatiōe p̄ modum na-
ture: et ideo dicit Tho. sc̄da. 2. q. cxliij. q̄
in operatiōe fortitudinis sunt duo cōside-
randa: vnū q̄tū ad ei⁹ electionē et tūc non
est circa repentina: q̄ fortis eligit p̄uidere
pericula que possunt imminere vt ea possit
resistere vel facillius ferre: q̄ fm Grego. in
omelia. Jacula minus feriūt q̄ p̄uidens.
Secundū vero q̄tū ad manifestatiōē vir-
tuosi habitus: et hoc maxime fit circa repē-
tina: q̄ fm p̄hum. iij. Ethic. In repentinis
periculis maxime māifestat̄ fortitudinis
habitus: q̄ habitus agit in modū nature:
v̄l q̄ aliq̄s absq̄ p̄meditatiōe facit ea que
sunt virtutis: cū necessitas imminet propter
repentina pericula: hoc maxime māifestat̄
q̄ fortitudo sit habitualiter in anima p̄fir-
mata. Quarto queri potest de naturali-
bus passionibus q̄bus fortis v̄t̄ in actu
suo: vtrū scz fortis v̄t̄ ira v̄l alia passiōe
in actu suo p̄sertim cū Sen. dic̄ in li. de ira.
Nō ad p̄uidendū tñ sed ad res gerēdas
satis est per seipsa ratio: et quid stultius est
q̄ hanc ab iracundia petere subsidiū: rem-
stabilē ab incerta: fidelē ab infida: sanam
ab egra. Ad hoc r̄ndet Tho. sc̄da. 2. q. c.
xxij. q̄ p̄bi de passionib⁹ anime locuti sūt
diuersimode. Nā stoici quoz sectator fuit
Sen. iraz et alias anime passiones ab ani-
mo virtuosū v̄l sapientis excludebāt: quia
vocabant anime passiones immoderatos
quosdā effectus appetitus sensitiui q̄s ap-
pellabant egritudines v̄l morbos: et illos
dicit Sen. nō esse assumēdos a ratiōe. Sed

peripathetici quoz princeps fuit Aresto.
omnes motus appetitus sensitiui qualif-
cunq̄ se habētes passiones anime nomia-
bant: et q̄ appetitus sensitiui mouet p̄ ip̄iū
rationis ad hoc q̄d cooperat̄ ad p̄mpt⁹ a-
gendū: idcirco ponebāt irā et alias anime
passiones assumēdas esse a virtuosis mo-
deratas sc̄dm imperiū ratiōis: et ideo dic̄
p̄bus in. iij. Ethic. q̄ furoz cooperat̄ forti-
bus. Sic ergo dicendū q̄ irā ratiōe modē-
ratā assumit fortis ad actū suū p̄mpt⁹ agē-
dū: nō aut̄ irā immoderatā. Sed q̄ fortitu-
do duos act⁹ habet: scz sustinere et aggre-
di: nō assumit irā ad actū sustinēdi q̄ ē act⁹
p̄ncipalior: q̄ hunc actū sola ratio p̄ se fac̄
vt patet in martyribus. Sed ad actum ag-
grediendi assumit irā: nō quasi auxiliū ab
ea accipiēs: sed q̄ v̄t̄ appetitu sensitiui
vt instrumento sicut et membris corporis.
Nō si obijcitur sicut ppter irā aliq̄ vehe-
mentius opera fortitudinis exequunt̄: sic
etiā ppter tristitiā v̄l cōcupiscentiā: q̄ dic̄
p̄bus in. iij. Ethic. q̄ fere ppter tristiti-
am seu dolorē incitant̄ ad pericula: et adul-
teri ppter cōcupiscentiā m̄lta audacia ope-
rant̄. Ad hoc dicendū q̄ fortis in aggre-
diendo v̄l inuadēdo magis assumit irā q̄
alias passiones q̄ ad irā p̄tinet insilire in-
rē p̄tristantē: et sic directe cooperat̄ fortitu-
dini in aggrediendo: tristitiā vero fm pro-
priā ratiōē succūbit nocitio: sed p̄ accidēs
coadiuuat ad aggrediendū in q̄tuz scz est
causa ire v̄l in q̄tū periculo q̄s se exponit
vt tristitiā fugiat. Sic cōcupiscentiā fm p̄-
priā ratiōē tendit in bonū delectabile cui
p̄ se repugnat aggressio p̄iculoz: sed quā-
doq̄ p̄ accidēs coadiuuat scz in q̄tum peri-
cula quis potius vult incidere q̄ delecta-
bili carere. Et p̄cludit Tho. i scripto Ethic.
co. li. iij. q̄ fortitudo habet ratiōē virtutē
et actus eius habet ratiōē actus virtuosū
ex tribus. Primo ex ratiōe: et sciēs q̄ p̄tz
p̄ locū ab oppositis sic. Si oppositū in op-
posito sic et p̄posito in p̄posito: sed q̄ ope-
ratur bonū p̄ ignorantia: licet bon⁹ v̄l vir-
tuosus appareat nō tamē ē. Similit̄ si ope-
ratur opera fortitudinis p̄ ignorantia non
est vere fortis. Si vero scienter tunc fortis
est: dūmodo ex ratiōe fiat nō ex passione
vt dicit Alber. ibidē q̄ fortis virtuosus p̄-
usq̄ ad pericula veniat est quietus: q̄ non
agit ex impetu passionis sed ex deliberati-
one ratiōis: q̄n autē est in operibus diffi-
cilibus est actus virilis et p̄mptus: q̄ in

In fortib⁹ habituz ira v̄l alia
passione.

Actu rationis ex quo agit non vincit ab aliqua difficultate. Secundo vero ex electione fortis est virtuosus: scilicet operatur ex electione gratia alicuius boni. Nam si faceret ex passione repellente ad pericula subeunda: ut ira: vel retrahente a timore mortis aut periculo mortis: ut spes: non tamen esset vere fortis: nec actu vere fortitudinis exerceret. Tertio ex finis intentione: quod secundum Augustinum de moribus ecclesie. Secundum quod finis est laudabilis vel culpabilis: secundum hoc opera nostra sunt laudabilia vel vituperabilia. Finis igitur est duplex. Sipsa res et usus ipsius rei. Exempli gratia: finis auarum ut ipsa res est ipsa pecunia: finis vero ut usus rei est ipsa possessio: sic a simili finis ultimus omnium rerum est ipse deus: finis vero proximus est assecutio dei. Et ille finis non est vnice sed multiplex: quia non omnes eodem modo deum assequuntur.

De potissimo actu fortitudinis
scilicet martyrio et de his que requiruntur
ad martyrium quantum ad materiam
et causam: Sermo XIII

Memoro ut diem

in sabbati sanctifices Exo. xx. Hunc autem ordine congruo de actu potissimo ipsius fortitudinis persequamur: quod est ipsum martyrium. De quo queri potest utrum martyrium sit actus virtutis: presertim cum actus virtutis debet esse voluntarius et licitus: martyrium autem fuit aliquando non voluntarium: ut patet de innocentibus pro christo occisis. Aliquando etiam illicitum: ut patet in quibusdam feminis que seipsas necauerunt ad conseruandam pudicitiam: de quibus dicit Augustinus. j. de trinitate. quod quedam sancte femine in tempore persecutionis ut insectatores sue pudicitie deustarent se in fluvium proiecerunt: eo quod modo mortue sunt et earum martyria in ecclesia catholica veneratione celeberrima frequentantur: nec etiam videtur esse actus vnus virtutis sed pluri: ut fidei: charitatis: fortitudinis et patientie. Ad hoc respondet Thomas. scilicet. 2. q. cxxiiij. quod ad virtutem pertinet quod aliquis in bono rationis perseruetur. Bonum igitur rationis consistit in veritate sicut in proprio obiecto: et in iusticia sicut in proprio effectu: pertinet autem ad rationem martyrii ut aliquis firmester in veritate et iusticia: contra persequenti

um impetus nec eas deserat propter imminentia pericula mortis que quasi in quodam certamine particulari a persecutoribus imminet: unde de martyribus dicit Euphrasianus in quodam sermone. Vidit admirans presentium multitudo celeste certamen: et in prelio stetit suos christi: voce libera: mente incorrupta: virtute diuina: unde manifestum est quod martyrium est actus virtutis: et licet ad actum virtutis ut deo reddat acceptabilis liberum arbitrium requiratur in his que vsu rationis habent: quibus rarum inuenitur martyrium quod non ex aliqua suppositione fuit committitur: eo quod multi martyrium declinasset si sine peccato potuissent: ut patet latius in sermonibus de diuersis in ultimo sermone. Tamen martyrii gloriam quaz in alijs propria voluntas meretur: innocentes occisi per ineffabilem dei gratiam sunt assecuti: et effusio sanguinis propter christum gerit vice baptismi: unde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum christi operatur ad gloriam obtinendam: sic etiam occisis propter christum meritum martyrii christi operatur ad palmam martyrii consequendam. Hinc dicit Augustinus in sermone quodam alloquens eos. Ille de vestra corona dubitabit in passione pro christo: qui etiam paruulis baptismum prodesse non estimat: christi non habebatis etatem qua impassum christum crederetis: sed habebatis carnem qua pro christo passuro passionem sustineretis. hec ille. Rursus de feminis que seipsas necauerunt credendum est: quod sicut dominus precepit abrahe occidere et immolare filium suum: nec per hoc reus iudicabatur filicidij constrictus precepto domini qui est auctor vite et mortis: sicut dicit Augustinus. j. de trinitate. possibile fuit quod aliquibus fidedignis testificationibus diuina persuasit auctoritas ecclesie: ut dictarum sanctarum memoriam honorarent: que instinctu diuino propria virtute necauerunt. Denique licet subire martyrium sit actus quattuor virtutum: scilicet charitatis ut imperatis: quia dicit Maximus in sermone quod charitas christi in martyribus suis vicit: et fortis est ut mors dilectio: ut dicitur in Canticis: sine qua etiam charitate nec martyrium prodesset. iuxta illud. j. Corinthio. xiiij. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam charitatem autem non habuero nihil mihi prodest: sic etiam charitas cooperatur in omnibus virtutibus et actibus meritorijs. Secundo est actus fortitudinis ut timorem

U
qui iustitiam
est actus et
virtutis

Martyrium autem per actus virtutis

excludēt? et actū eliciētis. Hinc dicit ad Heb. xi. Fortes facti sunt in bello: quia fortitudo se habet ut motiū propriū per modū virtutis elicientis sicut charitas se habet ut motiū primū et principale per modū virtutis imperantis. Tertius est actus fidei ut in deo tanquā in ultimo fine cōfirmantis: nā fides pponit obiectū fortitudinis. i. summū bonū et in martyrio homo pstantē pfirmat in bono dū ppter iminentis pericula mortis fidē et iusticiā nō deserit. Nec mirum quod si fortitudo civilis et acq̄sita firmat animum hominis in iusticia humana ppter cuius cōservationē pericula mortis sustinet: multo magis fortitudo spiritualis et gratuita firmat animum in bono iusticie dei quod est per fidē christi: ut dicit ad Ro. iij. et sic martyrium cōparat ad fidē sicut ad finē: sicut in quod aliquis firmat. Nā in actu fortitudinis duo sunt: unū est ipsa firmitas quod quod nō cedit cōtrarijs phibentibus ab illo bono: et in hoc cōsistit essentia fortitudinis. Aliud est bonū in quo fortis firmat: et hoc est fortitudinis finis quod bonum ostendit illi fides. Quarto est actus patientie ut sustinentis et sic pcomitant in martyribus patientia cōmendat: de qua videbit infra. Magis proprie tñ attribuit martyriū actui fortitudinis quod pfirmat hominē in bono vsq̄ ad mortē inclusive malis resistēdo. Secūdo vero queri pōt utrū martyriū sit actus maxime pfectionis: pferim cū id ad pfectionē vite ptinere videat: quod cadit sub pcepto nō sub pcepto: sed martyriū videt esse de necessitate salutis: quod dicit Ro. x. Corde creditur ad iusticiā ore autē et. Et itez. j. Job. iij. Si christus pro nobis animā suā posuit: et nos debemus animā ponere pro fratribus. Ad hoc dicēdū quod ut dictū est in martyrio sunt quattuor actus virtutū. Prout igitur martyriū est actus elicitus a fortitudine: nō est actus maxime virtutis et pfectiōis sicut nec fortitudo a qua martyrium elicit ea excellētior in virtutes ut pdictū est. Secūdo vero put est actus ad fidē et dilectionē ordinat: sic etiā nō est maxime pfectiōis actus s̄ finis ad quē ordinat ē pfectior martyrio. s. bonū diuinum v̄ fides christi v̄ dilectio. Tertio pinde put est patientiā tolerat nō est maxime pfectiōis: sicut nec patientiā qua talis tolerantia demōstrat put videbit infra. Quarto deniq̄ put ē actus imperat a charitate: tūc in omnes actus virtutū magis ostendit pfectionē cha-

ritatis: quod tātō magis ostendit quod aliquā rē amare: quātō per ea rē magis amatā cōtēnit: tūc magis odiosā eligit pati: s̄ in omnia bona p̄sentis vite homo maxime diligit propria vitā: et ecōtra maxime odit mortē: p̄cipue cū doloribus corporalium tormētōrū: quorum metu et bruta animalia a maximis voluptatibus abstrahunt: ut dicit Aug. in li. lxxxij. q. Hinc ait dñs Job. xv. Maior rē hac charitatē nemo habet ut animā suā pro. et. Nec cadit martyriū sub pcepto absolute quasi debitū sed cōditionatū: ut dicit Tho. in. iij. quotl. q. xx. s. quo ad pparationē animi: quod hō debet animus habere pparatū quod prius se pmitteret occidi quod christum negaret v̄ mortaliter peccaret: sicut etiā illud Matth. v. Si quis te percussit in unā maxillā pbe ei et aliā. pceptū est s̄m pparationē animi sc̄z si opus eet et salus aliorū exigeret: patienter aliā alapā sustineret: et ideo nō est ptra pfectionē martyrii si in aliq̄ casu sit de necessitate salutis. Tertio p̄cipaliter queri pōt de supplicio quo martyriū pficit: vtrū. s. ad cōpletū martyriū requirat p̄na mortis: pferim cū dicit Grego. quod sine ferro martyres esse possumus si patientiā veracit̄ in anima seruamus: et maxime quod Hiero. dicit in sermone de assumptione. Recte dixerim quod dei genitrix v̄go et martyr fuit: quibus in pace vitā finiuit: v̄n et beati marcelli pape martyriū celebratur qui tñ fuit in carcere mortuus. Ad hoc respondet Tho. sc̄da. 2. q. cxxiiij. quod martyr in greco ē idē quod testis latine: quod martyres testimoniū reddūt fidei christiane. in xta illud Act. j. Eritis mihi testes et. Hinc dicit Maximus in sermōe quod dā: quod mater martyrii fides catholica ē: in quā illustres athlete suo sanguine subscripserūt per quā fidē nobis visibilia per inuisibilia pponunt cōtemnenda: ut dicit ad Heb. xi. Ad martyriū ergo ptinet ut homo testificet fide ostēdens opere se cuncta p̄sētia p̄tēnere ut ad futura et inuisibilia bona puēiat: quod diu ante hominē remanet vita corporalis nō dum ope ostendit se tēporalia cuncta desplicere. Consueuerūt em̄ homines et cōsanguineos et omnia bona possessa cōtemnere: et etiam dolores corporis pati ut vitā cōseruēt: unde et sathan ptra Job induxit: Pellez propelle et cūcta que habet homo dabit per animā suā. i. pro vita corporali: et ideo ad pfectionē rationē martyrii requirit quod aliquis mortem per christo sustineat. Martyriū ergo

In martyrio per actum
p̄na pfectionis.

Tan ad pfectionē martyrii
requiritur mors

Dupliciter sumi potest. Primo similitudinarie vel imperfecte: et sic Bern. in qda sermone martyrium accepit. dicens: Quid martyrium grauius est quam inter epulas esurire: inter vestes multas et preciosas: indumenta algere: inter diuitias paupertate permit. Et sic pro martyrio accipit quicquid aduersitat' et penalitatis citra mortem ex charitate pro deo tolerat. Secundo vero sumit proprie et perfecte: cum scilicet ex charitate quis mortem sustinet propter christum. Unde aliquis non dicit proprie vel efficitur martyr propter tolerantiam contumeliarum: plagarum: carceris: exilij: rapine: diuitiarum et similia: nisi forte scilicet quod mors sequitur ex predictis: sed actus martyrij multum meritorius est etiam in his qui pro mortalia vulnera pro christo suscepta: vel quatenus alias tribulationes pro christo susceptas continuatas usque ad mortem: quas a persecutoribus pro fide christi patiunt diu uiuunt: sicut etiam eodem tempore idem actus meritorius est quo homini afflictiones patiuntur.

Quarto principaliter queri potest: de causa legitima ipsius martyrij: qua scilicet actus tam excellens meritorius reddat: utrum scilicet sola fides sit causa martyrij: presertim cum dicitur. j. Pet. iij. Nemo uestrum patiat' quasi homicida: aut fur: aut aliquid homini. Si autem ut christianus non erubescat: glorificet autem deum iusto nomine: sed ex hoc dicit aliquis christianus quod tenet fidem christi. Et Maximus in sermone: mater martyrij fides est catholica. Ad hoc respondet Tho. ubi supra quod martyres dicuntur quasi testes: quod scilicet cor poralibus suis passionibus usque ad mortem testimonium veritati perhibent: et non cuiuscumque sed veritati que scilicet pietas est et que pro christum nobis innotuit: huiusmodi autem est veritas fidei: et ideo cuiuscumque martyrij causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem non solum pertinet ipsa credulitas cordis sed etiam exterior prestatio que quidem non solum fit pro verba quibus aliquis confitetur fidem: sed etiam pro facta quibus aliquis se fidem habere demonstrat. secundum illud Iaco. ij. Ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Hinc pro oppositum dicitur de quibusdam ad Titum. j. Confitent' se nosce deum: factis autem negant: et ideo omnium virtutum opera secundum quod referuntur in deum: sunt quedam prestationes fidei pro qua nobis innotescit: quod deus huiusmodi opera requirit: et nos pro eis remunerat: et secundum hoc potest esse martyrij causa: et ideo ut christianus patitur non solum qui patitur pro fidei professione

que fit pro verba: sed etiam quecumque patitur pro quocumque bono opere faciendo: vel pro quocumque peccato pro christo vitando: quia hoc totum pertinet ad fidei prestationem. Ex quibus omnibus concluditur: quod propria causa martyrij est bonum diuinum siue mortem quis tolerat pro confessione fidei que fit per verba: siue pro quocumque opere bono faciendo vel promouendo siue pro quocumque malo pro christo vitando vel impediendo: et in his tribus omne generum martyrij includitur vel comprehenditur. Unde generaliter quis octo de causis martyris efficitur. Primo pro fide catholica: sicut beatus Stephanus et quasi infiniti martyres. Secundo pro salute populi: ut christiani: ut Sebastianus qui diu religionem christianam abscondens sub clamide militari: tandem ad forsandam pusillanimes in martyrio se manifestauit. Tertio pro iusticia: ut Abel. Quarto pro lege dei seruanda: ut Machabei. Quinto pro christo: ut innocentes. Sexto pro oblatione vel resistentia peccati: ut Iohannes baptista et Mattheus euangelista. Septimo pro assertione veritatis: ut Esaias: Hieremias. Octauo pro libertate et defensione ecclesie: ut Thomas cantuariensis. Et si obijciat quod Thomas pro bono humano passus est: sed pro rebus ecclesie. Dicendum quod ex quo bonum humanum potest effici diuinum: ideo si referatur in deum potest esse quodcumque bonum humanum martyrij causa secundum quod in deum referatur. Ad laudem dei omni.

Martyri
causa.

De partibus integralibus fortitudinis que sunt magnanimitas magnificentia: et de vitijs eisdem oppositis: Sermo XV

Memoro ut diem

in sabb. san. Exo. xx. Post discussionem virtutis que fortitudo dicitur: videndum est de eius partibus que sunt Tullius in sua rethorica quatuor esse enumerat: que sunt magnificentia: fiducia: patientia: et perseverantia. De quibus primo generaliter queri potest: utrum ille partes a Tullio sunt sufficienter enumerate: presertim cum Macrobius ponit septem esse partes: scilicet et Andronicus. Aristoteles etiam in. iij. Ethico. ponit quatuor modos fortitudinis. Quorum prima est politica que fortiter operatur propter timorem ex honorationis vel pene. Secunda est militaris que fortiter operatur propter artem et experientiam rei. Tertia est que fortiter operatur propter

fortitudi
modi

An sola fides sit causa martyrij

furore et ira. Quarta est que fortiter operatur propter consuetudinem victoriae. Quinta est que fortiter operatur propter ignorantiam periculi. Ad hoc refertur Theophrastus libro secundo de characteribus quod alicuius virtutis partes sunt triplices partes scilicet subiective: integrales et potentiales. Fortitudini sunt tres quae sunt spirituales virtutes: non possunt assignari partes subiective: eo quod non dividitur in virtutes multas specie differetes: quia est circa materiam valde spalem. Assignantur autem eius partes quasi integrales secundum ea quae oportet concurrere ad actum fortitudinis: et potentiales secundum ea quae fortitudo observat circa difficilia. scilicet circa pericula mortis. Aliqua autem virtutes observantur circa quaedam alias materias minus difficiles: quae virtutes adiunguntur fortitudini sicut secundario principali. Pro quo sciendum quod duplex est actus fortitudinis. scilicet aggredi: et sustinere. Ad actum aggrediendi duo requiruntur: quorum primum pertinet ad animi preparationem. scilicet ut aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum: et quantum ad hoc ponit Tullius fiduciam. Ubi dicitur quod fiducia est pro qua magnis et honestis rebus multum ipse animus in se fiducie cum spe collocat. secundum autem pertinet ad operis executionem: ne quis desiciat in executione illorum quae fiducialiter inchoavit: et quantum ad hoc ponit magnificentiam: de qua dicitur quod magnificentia est rerum magnarum et excelsarum cum animi ampla quadam et splendida propositio cogitatio atque administratio id est executio: ut scilicet amplo proposito non desit executio. Nec igitur duo si coartantur ad propriam materiam fortitudinis. scilicet ad pericula mortis: erunt quasi partes integrales ipsius: sine quibus fortitudo esse non potest: si vero referantur ad aliquas alias materias in quibus est minus difficultatis: erunt virtutes distincte secundum speciem a fortitudine: tamen adiunguntur ei sicut secundario principali: sicut a philosopho in libro ethicorum. magnificentia ponitur circa magnos sumptus et magnanimitas quae videtur esse fiducie id est circa magnos honores. Ad secundum autem actum qui est sustinere sibi dulo requiruntur: unum est ne difficultate malorum imminutum frangatur animus pro tristitia et decidat a sua magnitudine: et quantum ad hoc ponit patientiam: de qua dicitur. Patientia est honestatis et utilitatis causa: rerum arduarum et difficultium voluntaria et diuturna propositio. Aliud est ut ex diuturna passione difficultium homo non fatigetur usque ad hoc quod desistat: sicut illud Iheremias. Et non fatigemini animis vestris desidentes: et quantum ad hoc ponit perseverantiam de qua dicitur. Perseverantia est in ratione bene considerata stabilis et perpetua mansuetudo. Nec ergo duo si coartantur ad propriam materiam fortitudinis: erunt partes quasi integrales ipsius. Si autem ad quascumque materias difficiles referantur: erunt virtutes a fortitudine distincte: et tamen eidem adiunguntur sicut secundarie principali: et propter hoc partes integrales fortitudinis sunt a Tullio sufficienter enumeratae. Tres autem virtutes quae adduntur a Macrobio et Andronico: sub illis quattuor comprehenduntur. Pro quo nota quod Macrobius ponit tolerantiam loco patientiae: et firmitatem loco perseverantiae. Andronicus autem ponit lenitatem loco patientiae: de qua dicitur quod lenitas est habitus praevidens tribuens ad conari quaelibet oportet sustinere quae ratio dicitur et virilitatem loco fiduciae: de qua dicitur. Virilitas est habitus pro se sufficiens imbutus in his quae sunt secundum virtutem. Insuper supradictus Macrobius magnanimitatem et securitatem quae a Tullio sub fiducia comprehenduntur: sed Macrobius magis pro specialia distinguit: quia fiducia pertinet ad spei certitudinem: magnanimitas vero ad magnitudinem rei speratae: spes autem firma esse non potest nisi amoveatur contrarium. scilicet timor quod spei quodammodo contrarietur: et ideo addit securitatem quae excludit timorem: secundum addit constantiam quae sub magnificentia comprehenditur potest: oportet enim in his quae magnifice quis facit animum habere constantem. Vel potest sub perseverantia comprehenditur: ex eo quod constantia non desistit propter quocumque repugnantiam. Andronicus etiam ponit magnanimitatem cum Macrobio. Ponit etiam eupsychiam quod dicitur bona aiositas: et videtur idem esse quod securitas: dicit enim quod est robur anime ad proficiendum operam ipsius. Tertio magnificentiae addit andragathiam: de qua dicitur quod andragathia est veri virtutis adinvenitua communicabilium operum quasi virilium bonitas quae apud nos strenuitas dici potest. Ad magnificentiam enim pertinet non solum quod homo consistat in executione magnorum operum quod pertinet ad constantiam sed etiam ut cum quadam virili prudentia et sollicitudine exequatur ea: quod pertinet ad andragathiam sive ad strenuitatem: et sic omnes ille partes in quattuor principales reducuntur. Porro quae posita ab Aristotele deserviunt a vera ratione virtutis: quia licet coincident in actu fortitudinis: differunt tamen in motivo: et ideo non ponuntur partes sed modi fortitudinis.

Secundo principaliter quae potest in spirituali: ex qua fiducia non potest proprie loquendo nominare virtutem aliquam sed additionem aliquam virtutis nominare potest: et propter hoc a Tullio nominatur iter partes fortitudinis: non quasi virtus adiecta nisi secundum

90

habitu
sub.

in fine
15